

หน่วยที่ 2
รัฐและความมั่นคง

อาจารย์สมชัย เย็นสบาย

ชื่อ

อาจารย์สมชัย เย็นสบาย

วุฒิ

ร.บ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Master of International Studies, Kobe University

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช

หน่วยที่เขียน

หน่วยที่ 2

แผนการสอนประจำหน่วย

ชุดวิชา   ความคิดทางการเมืองและสังคม

หน่วยที่ 2   รัฐและความมั่นคง

ตอนที่

- 2.1 รัฐ ความมั่นคง และทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 2.2 รัฐและตรรกะของทางสองแพร่งด้านความมั่นคง

แนวคิด

1. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสำนักอังกฤษได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวทางในการจัดระเบียบระหว่างประเทศออกเป็น 3 กลุ่ม **กลุ่มแรก** คือกลุ่มที่มีฐานคิดว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าเป็นระบบระหว่างประเทศ **กลุ่มที่สอง** เป็นกลุ่มที่มองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าเกิดขึ้นภายใต้สังคมระหว่างประเทศ และ**กลุ่มที่สาม** คือกลุ่มที่เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต้องก้าวข้ามมุมมองที่มุ่งแต่ชำระไว้ซึ่งเงื่อนไขของสถานภาพเดิม แต่ต้องมองจากการเป็นสังคมโลก นอกจากนี้ ในการศึกษาเรื่องความมั่นคง ยังมีความแตกต่างระหว่างแนวทางการศึกษาความมั่นคงแบบดั้งเดิมและความมั่นคงแบบใหม่ซึ่งเกิดจากความแตกต่างกันของหน่วยอ้างอิงและเงื่อนไขของความมั่นคง โดยหน่วยอ้างอิงในความมั่นคงแบบดั้งเดิมคือรัฐ แต่ในความมั่นคงแบบใหม่รวมถึงมนุษย์ในฐานะปัจเจกชน สังคม และมวลมนุษยชาติ โดยทั่วไป รัฐเป็นหน่วยอ้างอิงหลักในการวิเคราะห์ความมั่นคง มุมมองเกี่ยวกับรัฐมีหลายแบบ ได้แก่ แบบเว็บเบอเรียน แบบพหุนิยม และแบบมาร์กซิสต์ แต่ไม่ว่าจะมองรัฐแบบใด แก่นของความเป็นรัฐในฐานะหน่วยอ้างอิงหรือหน่วยวิเคราะห์ด้านความมั่นคงจำเป็นต้องประกอบไปด้วย 1) ระเบียบในเชิงกฎหมายและสถาบัน 2) การจัดองค์กรในลักษณะที่อ้างความชอบธรรมในการผูกขาดการใช้ความรุนแรง 3) การจัดองค์กรในลักษณะองค์อธิปัตย์ 4) สังคม และ 5) ดินแดน
2. สภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ คือ สภาวะการณ์ที่รัฐเป็นตัวแสดงที่มีอำนาจสูงสุดในการเมืองระหว่างประเทศและไม่มีอำนาจที่เหนือกว่ามาบังคับเจตจำนงของรัฐ อันนำมาซึ่งปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง สถานการณ์ที่รัฐถูกบีบให้จำต้องเลือกระหว่างตัวเลือกในทางยุทธศาสตร์ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับ **ระดับแรก** เป็นระดับเกี่ยวข้องกับปัญหาการตีความเจตนาและแรงจูงใจของฝ่ายตรงข้าม รวมทั้งการประเมินถึงขีดความสามารถของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตีความเจตนาของการครอบครองของฝ่ายตรงข้าม **ระดับที่สอง** เป็นเรื่อง

ของความไม่แน่นอนของทางเลือกที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการกำหนดมาตรการตอบโต้ต่อพฤติกรรม หลังจากที่ได้ประเมินในระดับที่หนึ่ง การแก้ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงจึงปรากฏ เป็น 3 แนวทาง แนวทางแรก เป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการพึ่งพาตนเองของรัฐ เนื่องจากรัฐจึงต้องพึ่งพาตนเองในการอยู่รอดและในการประกันความจำเป็นพื้นฐานให้กับ ประชาชนภายในรัฐ ระเบียบระหว่างประเทศจึงถูกมองว่าเป็นระบบระหว่างประเทศที่สร้าง ดุลอำนาจอันก่อให้เกิดสันติภาพและความมั่นคง แนวทางนี้ได้รับการสนับสนุนโดยนักสังคมนิยม ซึ่งแบ่งย่อยเป็นสังคมนิยมเชิงป้องกันและสังคมนิยมเชิงรุก แนวทางที่สอง แนวทางการแก้ปัญหาที่ เน้นการสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือ แม้แนวทางนี้จะยอมรับสภาวะอนาธิปไตยระหว่าง ประเทศว่าเป็นเงื่อนไขของการเมืองระหว่างประเทศ แต่ก็ยังมีความเป็นไปได้ที่อาจใช้สภาวะ อนาธิปไตยเป็นเงื่อนไขเพื่อสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงของสังคมระหว่างประเทศได้ แนวทางดังกล่าวปรากฏในทฤษฎีระบอบหรือสถาบันนิยมโดยเฉพาะในกรณีของสหรัฐอเมริกา และทฤษฎีพหุนิยมของสำนักอังกฤษ แนวทางที่สาม แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการสร้าง บรรทัดฐานความร่วมมือ แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยไปสู่ความ เป็นสังคมโลก โดยมีสอง 2 แนวทางหลัก คือ แนวทางมาร์กซิสต์และแนวทางสันติประชาชาติ

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาหน่วยที่ 2 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายกรอบทางทฤษฎีในการมองระเบียบโลกในมุมมองของสำนักอังกฤษและข้อถกเถียง เรื่องหน่วยอ้างอิงในการวิเคราะห์ความมั่นคงได้
2. อธิบายปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงและแนวคิดต่างๆ ในการตอบสนองต่อปัญหา ดังกล่าวได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนหน่วยที่ 2
2. ศึกษาเอกสารการสอนตอนที่ 2.1-2.2
3. ปฏิบัติกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมายในเอกสารการสอน
4. ฟังรายการวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
5. ชมรายการวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. เข้ารับการสอนเสริม (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนหน่วยที่ 2

สื่อการสอน

1. เอกสารการสอน
2. แบบฝึกปฏิบัติ
3. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
4. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
5. การสอนเสริม (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินผลจากแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน
2. ประเมินผลจากกิจกรรมและแนวตอบท้ายเรื่อง
3. ประเมินผลจากการสอบไล่ประจำภาคการศึกษา

เมื่ออ่านแผนการสอนแล้ว ขอให้ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียน
หน่วยที่ 2 ในแบบฝึกปฏิบัติ แล้วจึงศึกษาเอกสารการสอนต่อไป

ตอนที่ 2.1

รัฐ ความมั่นคง และทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 2.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 2.1.1 ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและคำถามเกี่ยวกับความมั่นคง
- 2.1.2 รัฐในฐานะหน่วยอ้างอิงในการวิเคราะห์ด้านความมั่นคง

แนวคิด

1. แนวคิดหรือมุมมองเกี่ยวกับความมั่นคงแยกไม่ได้จากฐานคติเกี่ยวกับระเบียบโลก ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสำนักอังกฤษได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวทางในการจัดระเบียบระหว่างประเทศออกเป็น 3 กลุ่ม **กลุ่มแรก** มีฐานคติว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นระบบระหว่างประเทศ **กลุ่มที่สอง** มองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าเกิดขึ้นภายใต้สังคมนระหว่างประเทศ และ**กลุ่มที่สาม** คือกลุ่มที่เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต้องก้าวข้ามมุมมองที่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขของสถานภาพเดิม โดยต้องมองจากการเป็นสังคมโลก นอกจากนั้น ในการศึกษาเรื่องความมั่นคง ยังมีความแตกต่างระหว่างแนวทางการศึกษาความมั่นคงแบบดั้งเดิมและความมั่นคงแบบใหม่ ซึ่งเกิดจากความแตกต่างในการระบุหน่วยอ้างอิงและเงื่อนไขของความมั่นคง โดยหน่วยอ้างอิงในความมั่นคงแบบดั้งเดิมก็คือรัฐ และในความมั่นคงแบบใหม่มีการเพิ่มมนุษย์ในฐานะปัจเจกชน สังคม และมวลมนุษยชาติเข้าไปด้วย
2. ในฐานะที่รัฐเป็นหน่วยอ้างอิงหลักในการวิเคราะห์ความมั่นคง มุมมองเกี่ยวกับรัฐมีหลายแบบโดยอาจแบ่งออกเป็น แบบเว็บเบอเรียน แบบพหุนิยม และแบบมาร์กซิสต์ แต่ไม่ว่าจะมองรัฐแบบใด แก่นของความเป็นรัฐในฐานะหน่วยอ้างอิงหรือหน่วยวิเคราะห์ด้านความมั่นคงจำเป็นต้องประกอบไปด้วย 1) ระเบียบในเชิงกฎหมายและสถาบัน 2) การจัดองค์กรในลักษณะที่อ้างความชอบธรรมในการผูกขาดการใช้ความรุนแรง 3) การจัดองค์กรในลักษณะองค์อธิปัตย์ 4) สังคม และ 5) ดินแดน

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 2.1 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายกรอบทางทฤษฎีที่อยู่เบื้องหลังมุมมองเกี่ยวกับระเบียบโลก รวมทั้งความแตกต่างของหน่วยอ้างอิงในการศึกษาความมั่นคงแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ได้
2. อธิบายความสำคัญของรัฐในฐานะหน่วยอ้างอิงของความมั่นคงได้

เรื่องที่ 2.1.1

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและคำถามเกี่ยวกับความมั่นคง

โดยทั่วไปแนวคิดหรือมุมมองเกี่ยวกับความมั่นคงนั้นแยกไม่ได้จากฐานคติในการมองระเบียบระหว่างประเทศ นักทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสำนักอังกฤษ (The English School of International Relations) อย่างเช่น แบร์รี บูซาน (Barry Buzan) ได้ตั้งข้อสังเกตในการจัดกลุ่มมุมมองของนักทฤษฎีเกี่ยวกับระเบียบระหว่างประเทศโดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่มีฐานคติว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นระบบระหว่างประเทศ (international system) กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดขึ้นภายใต้สังคมระหว่างประเทศ (international society) และกลุ่มที่สาม คือกลุ่มที่เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต้องก้าวข้ามมุมมองที่กำหนดโดยเงื่อนไขของสถานภาพเดิม โดยมุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้นในการทำความเข้าใจระเบียบโลกเพื่อกำหนดวิธีการในก้าวไปสู่ความเป็นสังคมโลก (world society) จึงต้องมองจากมุมที่มากกว่ารัฐ

การแบ่งวิธีการมองหรือวิธีคิดเกี่ยวกับระเบียบโลกออกเป็น 3 แนวทางนี้ ยังเชื่อมโยงกับฐานคติในทฤษฎีการเมืองและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไปอีกด้วย ทั้งนี้จะเห็นว่ากลุ่มที่มองระเบียบระหว่างประเทศว่าเป็นระบบระหว่างประเทศมักจะมีฐานคติแบบสัจนิยม (realism) ส่วนกลุ่มที่มองในแบบสังคมระหว่างประเทศมักจะมีฐานคติแบบเหตุผลนิยม (rationalism) และกลุ่มที่ต้องการก้าวไปสู่สังคมโลกมีฐานคติแบบจักรวาลทัศน์นิยม (cosmopolitanism) ในบางครั้งกลุ่มสุดท้ายก็ถูกมองว่ามีฐานคติแบบปฏิวัตินิยม (revolutionism)¹ ซึ่งเราอาจตั้งข้อสังเกตในรายละเอียดได้ ดังต่อไปนี้

ประการแรก กลุ่มที่มองระเบียบระหว่างประเทศว่าเป็นเพียงระบบระหว่างประเทศมักจะสืบสกุลแนวคิดมาจากทฤษฎีการเมืองของนิโคโล แมคเคียเวลลี (Niccolò Machiavelli) (ค.ศ. 1452-ค.ศ. 1519) และโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) (ค.ศ. 1588-ค.ศ. 1679) ซึ่งแนวคิดของแมคเคียเวลลีและฮอบส์นี้ จะมีความสอดคล้องกับแนวคิดสัจนิยมและสัจนิยมใหม่ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน แม้จะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ในภาพรวมนักทฤษฎีในกลุ่มนี้จะยึดรัฐเป็นหน่วยอ้างอิงหลักในการวิเคราะห์ความมั่นคงและมองโครงสร้างระหว่างประเทศว่าเป็นสภาวะอนาธิปไตย ในเมื่อการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ สันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นได้ก็แต่โดยกลไกที่เกี่ยวข้องกับการรักษาดุลแห่งอำนาจของรัฐเป็นหลัก ในบรรดานักสัจนิยมใหม่เอง ยังมีการแยกย่อยเป็นกลุ่มที่เรียกว่า สัจนิยมเชิงป้องกัน (defensive realism) และสัจนิยมเชิงรุก (offensive realism)

¹ Barry Buzan. (2014). *An Introduction to the English School of International Relations*. Massachusetts: Polity Press, pp. 12-15.

ประการที่สอง กลุ่มที่มองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในบริบทของสังคมระหว่างประเทศหรือมองระเบียบโลกว่าเป็นสังคมแห่งรัฐ มักเป็นนักทฤษฎีที่สืบสกุลมาจากแนวคิดสำนักเหตุผลนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งนักทฤษฎีคลาสสิกของสำนักนี้คือ ฮูโก โกรเชียส (Hugo Grotius) (ค.ศ. 1583-ค.ศ. 1645) กลุ่มนี้มองรัฐโดยเทียบเคียงกับบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคม เช่นเดียวกับบุคคลที่อยู่ในสังคม รัฐก็ดำรงอยู่ในสังคมของรัฐและสังคมทุกสังคมไม่ว่าจะของรัฐหรือของบุคคลย่อมมีบรรทัดฐานและมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติสำหรับสมาชิก รัฐซึ่งดำรงอยู่ในสังคมก็ย่อมต้องประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมแห่งรัฐเช่นกัน คำถามก็คือว่าใครกันที่เป็นผู้กำหนดบรรทัดฐานและแนวทางปฏิบัติ คำตอบเกี่ยวกับที่มาของบรรทัดฐานมีความแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด โดยสำหรับทฤษฎีเหตุผลนิยมแล้ว บ่อเกิดของบรรทัดฐานนั้น จะตั้งอยู่บนเหตุผลของผลประโยชน์ร่วมกัน ส่วนนักทฤษฎีร่วมสมัยในสำนักอังกฤษอย่างเช่น เฮดลีย์ บูล (Hedley Bull) (ค.ศ. 1932-ค.ศ. 1985) เห็นว่าความจำเป็นและเงื่อนไขของการที่ต้องดำรงอยู่ร่วมกัน ทำให้รัฐต้องเป็นผู้สร้างและกำหนดบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ขึ้นมาใช้ระหว่างกัน โดยอาศัยรูปแบบของข้อตกลง ในขณะที่ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (constructivism) หรือทฤษฎีประกอบสร้างมองว่าไม่เพียงแต่รัฐจะมากำหนดบรรทัดฐานร่วมกันเท่านั้น แต่ในระยะยาวแล้ว รัฐเองก็จะถูกกล่อมเกล้าโดยสถาบันทางสังคมที่รัฐได้ร่วมกันสร้างขึ้นมานั่นเอง ด้วยเหตุนี้บรรทัดฐานเหล่านี้ในที่สุดก็จะทำให้สิ่งที่เรียกว่าอัตลักษณ์หรือธรรมชาติของรัฐเปลี่ยนไป แต่ไม่ว่ามุมมองในมุมของนักทฤษฎีเหตุผลนิยมหรือคอนสตรัคติวิสต์ก็ตาม ระเบียบระหว่างประเทศจะปรากฏออกมาในรูปแบบของสถาบันระหว่างประเทศและระบอบระหว่างประเทศต่างๆ (international regime) ซึ่งจะกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้พฤติกรรมหรือแม้กระทั่งอัตลักษณ์หรือตัวตนของรัฐเองเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในโลกในที่สุด

ในจุดนี้มีข้อสังเกตในรายละเอียดถึงความแตกต่างกันของนักทฤษฎีร่วมสมัยในกลุ่มของนักคิดแนวสังคมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะระหว่างกลุ่มเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) กับสำนักอังกฤษ (English School) กลุ่มเสรีนิยมใหม่ส่วนใหญ่เป็นนักรัฐศาสตร์ที่สังกัดสถาบันการศึกษาในสหรัฐอเมริกา กลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการค้าระหว่างประเทศและความร่วมมือด้านความมั่นคง ที่เรียกว่า “ระบอบระหว่างประเทศ” ต่างๆ (เช่น ระบอบการค้าเสรี) ที่ส่วนใหญ่อาศัยแรงจูงใจที่เกิดจากการค้าและการที่รัฐต้องพึ่งพาอาศัยกัน ในขณะที่สำนักอังกฤษจะอธิบายบ่อเกิดของกฎหมายและบทบาทของสถาบันระหว่างประเทศโดยอาศัยฐานคิดแบบเหตุผลนิยมคลาสสิกในยุคต้นๆ มากกว่า สถาบันในความหมายของสำนักอังกฤษจึงมิได้จำกัดที่ระบอบจำเพาะ แต่หมายถึงการสถาปนาเงื่อนไขในการกำหนดกฎกติกาทั้งมวลของสังคม อย่างเช่น ระบอบเวสต์ฟาเลียจะหมายถึงเงื่อนไขทั้งมวลที่สถาปนาความเป็นรัฐและกำหนดกรอบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ระบอบเวสต์ฟาเลียสำหรับสำนักอังกฤษจึงไม่ใช่เป็นเพียงข้อตกลงเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติต่อกันระหว่างรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความเป็นรัฐขึ้นมาอีกด้วย เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจที่ในระยะต่อมาสำนักอังกฤษได้รับเอากรอบการวิเคราะห์ในแบบคอนสตรัคติวิสต์เข้ามาใช้ในการทำความเข้าใจรัฐและระเบียบระหว่างประเทศ ซึ่งก็ยิ่งทำให้เกิดความเข้าใจที่กระจ่างมากขึ้น โดยเฉพาะเป็นการสะท้อนพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของรัฐในสังคมระหว่างประเทศและการวางเงื่อนไขสำหรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของโลกในปัจจุบันได้ดีขึ้นอีกด้วย

ในรายละเอียด สำนักอังกฤษจะแยกเป็น 2 สกุลย่อย คือ สกุลพหุนิยม (pluralism) และสกุลเอกภาพนิยม (solidarism) สกุลพหุนิยมเป็นตัวแทนของสกุลความคิดที่ยังคงมองรัฐว่าเป็นชุมชนของการรวมกันของกลุ่มคนแต่ละชาติที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะ ในแง่หนึ่งสกุลพหุนิยมของสำนักอังกฤษจึงมิได้ปฏิเสธการมองรัฐในฐานะประชาชาติ (communitarianism) นักคิดในกลุ่มนี้จึงยังคงมองรัฐเป็นศูนย์กลางและยังคงเห็นคุณค่าในหลักอธิปไตยของรัฐ จึงยังคงสนับสนุนหลักการไม่แทรกแซงกันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากข้อห่วงใยหลักของนักคิดกลุ่มนี้ ก็คือสันติภาพและความมั่นคงอันเกิดจากการรักษาระเบียบระหว่างประเทศมีความจำเป็นต้องมาก่อนประเด็นอื่น เพราะฉะนั้นแม้จะพบว่าอาจจะมีบางรัฐที่บกพร่องอยู่บ้างในการชำระไว้ซึ่งหลักของความยุติธรรมหรือการคุ้มครองสิทธิพลเมืองภายในรัฐนั้น แต่เพราะเหตุที่สกุลพหุนิยมเชื่อว่ารัฐย่อมสามารถมีระบอบการปกครองภายในที่แตกต่างกันได้ ความเป็นประชาชาติรัฐ (community of states) ย่อมประกอบไปด้วยรัฐที่มีความหลากหลายที่แต่ละรัฐไม่จำเป็นต้องใช้บรรทัดฐานภายในแบบเดียวกัน การที่รัฐมีบรรทัดฐานภายในไม่เหมือนกัน จึงไม่อาจถือเป็นเหตุแห่งการแทรกแซง สิ่งที่สังคมระหว่างประเทศอาจทำได้ในสถานการณ์ดังกล่าว คือ การใช้กฎหมายระหว่างประเทศเป็นเงื่อนไขในการกำหนดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของรัฐนั้น แต่ไม่ใช่การแทรกแซง ในขณะที่สำนักอังกฤษในสกุลเอกภาพนิยม มองว่าคุณค่าของความดีงามถูกต้องที่เป็นสากลมีอยู่ แม้ว่าสังคมระหว่างประเทศจะประกอบไปด้วยรัฐต่าง ๆ แต่ว่ารัฐแต่ละรัฐดำรงอยู่ในฐานะสมาชิกของประชาชาติทั้งหมด รัฐจึงเป็นทำตามคุณค่าสากล และโดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากธรรมชาติของจักรวาลที่ศรัทธาซึ่งมองว่าการกำเนิดรัฐเกิดจากเหตุผลสากล สำนักอังกฤษในสกุลเอกภาพนิยมจึงมีแนวโน้มที่โอนเอียงไปในทางที่มองว่าโลกกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็น “สังคมโลก”

ประการที่สาม กลุ่มที่มองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่ามีเป้าหมายและกำลังดำเนินไปสู่ความเป็น “สังคมโลก” ที่เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวตั้งอยู่บนหลักสากลของคุณค่า ที่มนุษยชาติโดยอาศัยธรรมชาติแห่งความมนุษย์แล้วย่อมมีร่วมกัน แนวคิดนี้สืบสกุลมาจากแนวคิดจักรวาลที่ศรัทธา (cosmopolitanism) ของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) (ค.ศ. 1724–ค.ศ. 1804) ที่มองมนุษย์ในฐานะปัจเจกชนซึ่งไม่ว่าในเวลาต่อมามนุษย์จะมารวมกันเป็นรัฐ แต่มนุษย์ยังคงมีความเป็นมนุษย์โดยพื้นฐาน และเมื่อพิจารณามนุษย์ในระดับโลก ปัจเจกชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของมวลมนุษยชาติและมีสถานะเป็นประชากรโลกที่ข้ามพ้นรัฐชาติ แนวคิดนี้จึงสนับสนุนการการจัดระเบียบสังคมโลกที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงกันอย่างขนานใหญ่ เพื่อก้าวข้ามการผูกติดกับรัฐชาติในฐานะจุดยึดโยงแห่งอัตลักษณ์ของปัจเจกชน นักคิดในสกุลนี้จึงให้ความสำคัญกับการมองประเด็นความมั่นคงที่อยู่นอกกรอบรัฐชาติ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงข้ามชาติ เช่น ประเด็นผู้ลี้ภัย อาชญากรรมข้ามชาติ อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ เป็นต้น ซึ่งมักจะเรียกรวม ๆ ว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” จุดเน้นในการศึกษาและหน่วยอ้างอิงในการวิเคราะห์ด้านความมั่นคง จึงแตกต่างจากรูปแบบเดิมที่เน้นรัฐเป็นหน่วยอ้างอิงและหน่วยวิเคราะห์พื้นฐาน ส่วนหนึ่งหากจะเข้าใจแนวคิดเรื่อง แนวทางความมั่นคงมนุษย์ โดยทั่วไปแม้ว่าการมองระเบียบโลกในฐานะ “สังคมโลก” นี้ จะสอดคล้องกับแนวคิดจักรวาลที่ศรัทธา แต่ในอีกแง่หนึ่ง ด้วยการที่เน้นความเปลี่ยนแปลงและการเสนอวิสัยทัศน์ความมั่นคงในรูปแบบใหม่ที่ต่างไปจากแนวคิดดั้งเดิม แนวคิดนี้จึงถูกมองว่าเป็นแนวคิด “ปฏิวัตินิยม” ด้วยเช่นกัน

โดยทั่วไปในการศึกษาสิ่งต่างๆ เราจำเป็นต้องตั้งคำถามถึงขอบเขตและระดับของสิ่งที่ต้องการศึกษา รวมทั้งแนวทางที่ใช้ในการศึกษา เนื่องจากการกำหนดขอบเขตและระดับทำให้เราสามารถกำหนดหน่วยการวิเคราะห์ที่แน่นอนได้ และยังสามารถเลือกแนวทางการศึกษาที่เหมาะสมได้อีกด้วย การศึกษาเรื่องความมั่นคงจึงมักเกิดคำถาม อาทิ ความมั่นคงที่กล่าวถึงเป็นความมั่นคงของใคร? อะไรเป็นเงื่อนไขให้เกิดความมั่นคง? ความมั่นคงที่ถูกกำหนดขึ้นมาเป็นวาระของสังคมหรือเป็นวาระในเชิงนโยบายนั้น ต้องอาศัยทรัพยากรชนิดใด จำนวนเท่าใด ในการบรรลุเป้าหมาย? เป็นต้น²

คำถามที่ว่าความมั่นคงเป็นความมั่นคงของใครนั้น โดยทั่วไปเราจะพบว่าคำตอบก็คือรัฐ เป็นเวลาหลายศตวรรษนับตั้งแต่ ค.ศ. 1648 ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียที่รับรองรัฐในฐานะบุคคลในทางกฎหมายระหว่างประเทศ คำถามเกี่ยวกับความมั่นคงมักจะชี้ไปที่รัฐในฐานะ “หน่วยอ้างอิง” (referent) หลัก โดยที่ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าหลายศตวรรษก่อนหน้าการเกิดขึ้นของสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียรัฐอย่างที่เรารู้จักและเข้าใจกันในทุกวันนี้ ได้เป็นหน่วยอ้างอิงของคำตอบต่อคำถามเรื่องความมั่นคงมาโดยตลอดหรือไม่ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าอย่างน้อยหน่วยสังคมการเมืองที่มีการจัดระเบียบในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง มักจะกลายเป็นหน่วยอ้างอิงของคำถามเรื่องความมั่นคงในห้วงเวลาของประวัติศาสตร์มนุษย์เสมอ นอกจากนั้นแม้จะถือว่ารัฐเป็นหน่วยอ้างอิงหลักก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติการกำหนดวาระ นโยบาย และการดำเนินงานด้านความมั่นคง ซึ่งมีนัยถึงการระดมทรัพยากรของรัฐ มักจะถูกกำหนดโดยผู้ตัดสินใจที่ศูนย์กลางของรัฐ (central decision makers หรือ CDM)³ นั่นๆ เสมอ เพราะฉะนั้น DCM จึงเป็นตัวแทนของรัฐในการตัดสินใจด้านความมั่นคง

อย่างไรก็ตาม ใน 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาก็ได้มีการตั้งคำถามที่มากขึ้นเกี่ยวกับการผูกขาดของรัฐในฐานะการเป็นหน่วยอ้างอิงในเรื่องความมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักคิดในสำนักที่มองว่าการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมซึ่งประกอบด้วยมนุษย์ หน่วยอ้างอิงของความมั่นคงจึงไม่จำเป็นต้องใช้รัฐเสมอไป ความเป็นไปได้ว่าหน่วยอ้างอิงในเรื่องความมั่นคงมีอยู่หลากหลายขึ้นอยู่กับระดับการวิเคราะห์ นับตั้งแต่ปัจเจกบุคคล รัฐ สังคม หรือมวลมนุษยชาติ นักทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสำนักอังกฤษโดยเฉพาะในสกุลเอกภาพนิยมและนักทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิดเรื่อง “สังคมโลก” เป็นตัวอย่างที่สะท้อนถึงความหลากหลายในการมองหน่วยอ้างอิงของความมั่นคง

การระบุหน่วยอ้างอิงของความมั่นคงนี้ เป็นจุดเริ่มของชุดคำถามที่ตามมาว่า อะไรเป็นเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงแก่หน่วยความมั่นคงนั้นๆ เช่น ถ้าหากหน่วยอ้างอิงของความมั่นคงถูกระบุว่าเป็นรัฐ ก็มักจะมีคำตอบตามมาว่าเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐก็คือ ความมีอธิปไตย ความเป็นเอกราช การปราศจากสงครามกลางเมือง และการปลอดจากการก่อความไม่สงบภายในรัฐ แต่ถ้าหน่วยอ้างอิงของความมั่นคงถูกระบุว่าเป็นบุคคลภายในรัฐ เงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงก็อาจ ได้แก่ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากภัยอันตรายซึ่งอาจเกิดจากทั้งมนุษย์เป็นผู้ก่อและจากธรรมชาติ เป็นต้น

² Ronnie D. Lipschutz. (1995). “On Security.” in *On Security*. Ronnie D. Lipschutz eds. New York: Columbia University Press, pp. 1-2.

³ Muthiah Allagappa. (1998). *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences*. Stanford, CA: Standford University Press, pp. 15-16.

คำถามเกี่ยวกับเงื่อนไขความมั่นคงจะเป็นคำถามที่สะท้อนถึงรายละเอียดของขอบเขตของการศึกษา ซึ่งมักจะครอบคลุม คำถามเกี่ยวกับประเภทของภัยคุกคาม เกี่ยวกับคุณค่าหลักที่จุดอ้างอิงนั้นๆ ยึดถือ หรือเกี่ยวกับการกำหนดนิยามของปัญหา

เพราะฉะนั้น จะเห็นว่าการระบุหน่วยอ้างอิงและเงื่อนไขของความมั่นคงนี้เอง ที่ทำให้แนวคิดความมั่นคงในปัจจุบันขยายขอบเขตจากความมั่นคงแบบเดิม (traditional security concept) ครอบคลุมไปถึงความมั่นคงที่ไม่ใช่แบบเดิมหรือความมั่นคงแบบใหม่ (non-traditional security concept) หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ ความแตกต่างของสองแนวทางการศึกษาความมั่นคงแบบดั้งเดิมและความมั่นคงแบบใหม่เกิดจากความแตกต่างกันในการระบุหน่วยอ้างอิงและเงื่อนไขของความมั่นคงนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการขยายขอบเขตการศึกษาด้านความมั่นคงนี้ โอลิ เวเวอร์ (Ole Wæver) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า นับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา เราจะสังเกตเห็นว่าขอบเขตของการศึกษาความมั่นคงได้ขยายออกไปมากจากการที่เน้นที่รัฐเป็นหน่วยอ้างอิงหลักมาสู่ประชาชน ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและในฐานะองค์การพหุส่วนรวมในระดับโลก เพราะฉะนั้นเงื่อนไขของความมั่นคงจึงขยายขอบเขตครอบคลุมทุกประเด็น เช่น เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จนเกิดความสับสนว่าขอบเขตในการศึกษาความมั่นคงจะสิ้นสุดตรงจุดใด เวเวอร์จึงสรุปว่า เนื่องจากเราคิดถึงความมั่นคงแรกเริ่มโดยอ้างอิงกับรัฐแล้วจึงขยายไปสู่หน่วยอ้างอิงอื่นๆ โดยที่แม้จะมีการศึกษาความมั่นคงทางเลือกหรือความมั่นคงใหม่ แต่มักจะต้องกลับมาเปรียบเทียบกับความมั่นคงของรัฐอยู่นั่นเอง จึงสมเหตุสมผลที่จะมองไว้เป็นเบื้องต้นก่อนว่าแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคง หมายถึงความมั่นคงของรัฐ แต่ทั้งนี้ก็ต้องคำนึงถึงพลวัตของความสัมพันธ์ที่มีกับความมั่นคงในระดับปัจเจกชนและระดับโลกด้วย⁴

ข้อสังเกตประการสุดท้ายเกี่ยวกับคำถามที่เกี่ยวข้องกับญาณวิทยา (epistemology)⁵ และคำถามในเชิงกระบวนการ โดยเฉพาะคำถามที่ว่าความคิดเกี่ยวกับความมั่นคงที่ได้กลายมาเป็นวาระของสังคมหรือเข้าสู่นโยบายสาธารณะนั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ความคิดเกี่ยวกับความมั่นคงที่ได้กลายเป็นวาระของสังคมและกลายเป็นวาระในเชิงนโยบายนั้น มีลักษณะเป็นวัตถุนิยม หรือว่าเป็นเรื่องของสหอัตวิสัย ซึ่งผู้ที่ถือแนวทางแรกมักจะถูกจัดไว้ในกลุ่มสัจนิยม (realism) และผู้ที่ถือแนวทางหลังจะถูกจัดไว้ในกลุ่มของทฤษฎีประกอบสร้าง ดังนั้นการศึกษาความมั่นคงจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับแนวทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำถามเกี่ยวกับญาณวิทยาและแนวทางการศึกษาที่ใช้การทำความเข้าใจการก่อรูปของประเด็นความมั่นคงนี้ ยังสะท้อนถึงการกำหนดทางออกเกี่ยวกับปัญหาเรื่องความมั่นคงอีกด้วย

กิจกรรม 2.1.1

จงอธิบายกรอบในทางทฤษฎีในการมองระเบียบโลกในมุมมองของสำนักอังกฤษมาพอสังเขป

---

⁴ Ole Wæver, "Securitization and Desecuritization." in *On Security*, eds. Ronnie D. Lipschutz. New York: Columbia University Press, 1995, pp. 48-49.

⁵ หรือทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการในการแสวงหาความรู้

แนวตอบกิจกรรม 2.1.1

สำนักอังกฤษจัดกลุ่มมุมมองของนักทฤษฎีเกี่ยวกับระเบียบระหว่างประเทศโดยแบ่งออกเป็นสามกลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่มีฐานคติว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นระบบระหว่างประเทศ กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดขึ้นภายใต้สังคมนระหว่างประเทศ และกลุ่มที่สาม คือกลุ่มที่เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต้องก้าวข้ามมุมมองที่ถูกกำหนดเงื่อนไขที่วางอยู่บนสถานภาพเดิม และมุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยต้องมองจากมุมที่มากกว่ารัฐเพื่อก้าวไปสู่การเป็นสังคมโลก การแบ่งวิธีการมองหรือวิธีคิดเกี่ยวกับระเบียบโลกออกเป็นสามประการนี้ ยังเชื่อมโยงกับฐานคติในทฤษฎีการเมืองและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย ทั้งนี้จะเห็นว่ากลุ่มที่มองระเบียบระหว่างประเทศว่าเป็นระบบระหว่างประเทศมักจะมีฐานคติแบบสังคมนิยม กลุ่มที่มองในแบบสังคมนระหว่างประเทศมักจะมีฐานคติแบบเหตุผลนิยม และกลุ่มที่มุ่งก้าวไปสู่สังคมโลกมีฐานคติแบบจักรวาล-ทัศนนิยม หรือในบางครั้งก็เรียกว่าฐานคติแบบปฏิวัตินิยม

เรื่องที่ 2.1.2

รัฐในฐานะหน่วยอ้างอิงในการวิเคราะห์ด้านความมั่นคง

อเล็กซานเดอร์ เวนด์ท์ (Alexander Wendt) นักวิชาการด้านทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในสำนักคอนสตรัคติวิสต์หรือทฤษฎีประกอบสร้าง กล่าวว่า “คอนสตรัคติวิสต์ไม่ใช่ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ ความรู้ความเข้าใจในแบบคอนสตรัคติวิสต์ช่วยให้เรามองออกว่าตัวแสดงถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากสังคมอย่างไร แต่ความรู้ความเข้าใจในแบบคอนสตรัคติวิสต์นี้ไม่ได้กำลังบอกเราว่าเราควรเลือกศึกษาตัวแสดงใด หรือว่าตัวแสดงนั้นประกอบสร้างขึ้นมาจากแหล่งใด”⁶ เพราะฉะนั้นเวนด์ท์จึงเห็นว่าก่อนจะนำแนวทางแบบคอนสตรัคติวิสต์มาวิเคราะห์ จำเป็นต้องเลือกระบุหน่วยและระดับการวิเคราะห์ หรือระบุตัวแสดงและโครงสร้างเสียก่อน ตัวอย่างเช่น ถ้าเราเลือกที่จะอธิบาย “ระบบรัฐ” ระบบรัฐก็จะเป็นสิ่งที่ถูกเจาะจงเลือกขึ้นมาจากเรื่องอื่นๆ ที่อยู่ในขอบเขตของสาขาวิชา ซึ่งในการอธิบายระบบรัฐ ก็จะต้องแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ หน่วยการวิเคราะห์และระดับการวิเคราะห์ หน่วยการวิเคราะห์ในที่นี้ก็คือรัฐ ซึ่งเป็นหน่วยเฉพาะที่อาจถูกนิยามให้ตรงข้ามกับปัจเจกบุคคล ขบวนการทางสังคมข้ามชาติ หรือบรรษัทข้ามชาติ ในขณะที่ระดับการวิเคราะห์ ในที่นี้ก็คือ ระบบระหว่างประเทศซึ่งย่อมแตกต่างการเมืองภายในประเทศซึ่งเป็นอีกระดับหนึ่งของระดับการวิเคราะห์ ตัวอย่างของระดับการวิเคราะห์ที่แม้จะเป็นเรื่องระหว่างประเทศ

⁶ Alexander Wendt. (1999). *Social Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 7.

แต่ถือเป็นระดับการวิเคราะห์การเมืองภายในประเทศ เช่น การวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายต่างประเทศของประเทศใดประเทศหนึ่ง เป็นต้น⁷ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ดังที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะพิจารณาจากระดับของการเมืองภายในประเทศหรือระหว่างประเทศก็ตาม และแม้ว่ารัฐจะมีหน่วยอ้างอิงหรือหน่วยการวิเคราะห์ที่เป็นไปได้เพียงหนึ่งเดียว นักทฤษฎีส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องต้องกันว่ารัฐเป็นหน่วยการวิเคราะห์ที่สำคัญในเรื่องความมั่นคง โดยเฉพาะเนื่องจากรัฐเป็นหน่วยที่กำหนดโครงสร้างของอำนาจที่เป็นทางการและเป็นผู้ถือสิทธิ์ขาดในการใช้ความรุนแรง

แม้ว่าอาจจะมียุทธศาสตร์หรือหน่วยการเมืองอื่นๆ ประเภทอื่นอีกจำนวนมาก แต่หน่วยการเมืองที่เรียกว่า “รัฐ” มีแก่นสารสาระบางอย่างร่วมกันที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นรัฐ (essential state) และสำหรับเวนต์ท์ แก่นของความเป็นรัฐในฐานะหน่วยอ้างอิงหรือหน่วยวิเคราะห์ อย่างน้อยๆ ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบห้าประการ คือ 1) การจัดระเบียบในเชิงกฎหมายและสถาบัน 2) การจัดองค์กรในลักษณะที่อ้างความชอบธรรมในการผูกขาดการใช้ความรุนแรง 3) การจัดองค์กรในลักษณะองค์อธิปัตย์ 4) รัฐประกอบด้วยสังคมภายในรัฐ และ 5) รัฐย่อมมีดินแดนที่เป็นอาณาเขตทางกายภาพ ลักษณะทั้ง 5 ประการนี้เป็นผลรวมของการมองรัฐในแบบเวบบเอร์เลียน พูห์นิยม และมาร์กซิสม์

ประการแรก การมีระเบียบในเชิงกฎหมายและสถาบัน เป็นการกำหนดรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือโครงสร้างของอำนาจ เพื่อที่จะกำหนดว่าใครคือประชากรของรัฐ ประชากรของรัฐต้องปฏิบัติตามอย่างไร และมีสิทธิอะไรบ้าง การมีกฎหมายบัญญัติทำให้แนวปฏิบัติเหล่านี้มีความแน่นอนและเป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ว่า ใครจะต้องทำอะไรบ้าง เมื่อมองในแง่นี้ รัฐจึงทำให้สังคมยุคใหม่ที่ซับซ้อนเป็นไปได้ เพราะสถาบันทำให้พฤติกรรมที่ซับซ้อนมีการจัดระเบียบและถึงแม้ว่าระดับของพฤติกรรมจะมีความซับซ้อนเพียงใดก็ตาม ทุกคนก็ยังสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ตามความคาดหวังร่วมกัน นอกจากนี้ตัวแสดงภาครัฐที่ดำรงอยู่ในรัฐที่เข้มแข็งจะสามารถระดมทรัพยากรที่สำคัญๆ ได้ดีกว่าในรัฐที่อ่อนแอ ซึ่งจะทำให้รัฐกับสังคมมีความเป็นหนึ่งเดียวในฐานะตัวแสดงระหว่างประเทศได้ดีกว่ารัฐอ่อนแอ⁸

ประการที่สอง รัฐย่อมมีความชอบธรรมในการผูกขาดการใช้ความรุนแรงที่มีลักษณะจัดตั้ง หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ กองกำลังทหารและตำรวจ การผูกขาดการใช้ความรุนแรงหรือการมีกองกำลังได้อย่างชอบธรรมนี้ ย่อมมีวัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อพิทักษ์รักษาความมั่นคงทั้งภายในและภายนอก โดยทั่วไปรัฐจะจัดองค์กรในการใช้ความรุนแรงเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็นกองกำลังฝ่ายมหาดไทยหรือตำรวจ และกองกำลังฝ่ายกลาโหมหรือทหาร มีข้อสังเกตว่ารัฐที่รวมศูนย์มากๆ องค์กรที่บังคับใช้อำนาจเหล่านี้ จะรวมศูนย์ไว้ที่จุดเดียวในการบัญชาการสูงสุด แต่ก็เป็นไปได้เหมือนกันว่า รัฐอาจจัดองค์กรในการใช้ความรุนแรงในแบบแบ่งอำนาจไปตามกลุ่มในลักษณะของกลุ่มผูกขาด แต่กระนั้นก็ยังคงถือว่ารัฐเป็นผู้ผูกขาดความรุนแรงอยู่ เนื่องจากรัฐยังคงถือความชอบธรรมในการเผชิญกับการท้าทายอำนาจได้อย่างต่อเนื่อง⁹

⁷ *Ibid.*, pp. 7-8.

⁸ *Ibid.*, p. 203.

⁹ *Ibid.*, p. 206.

ประการที่สาม รัฐต้องมีอำนาจอธิปไตย ซึ่งหมายความว่ารัฐเป็นจุดสูงสุดของอำนาจอย่างทางการในสังคม ซึ่งโดยทั่วไป อำนาจอธิปไตยแบ่งเป็นสองลักษณะคืออำนาจอธิปไตยภายในและอำนาจอธิปไตยภายนอก อำนาจอธิปไตยภายใน มีนัยถึงการได้รับการยอมรับให้เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมอย่างชอบธรรม ไม่ว่าจะใช้อำนาจอธิปไตยจะมีอยู่อย่างจำกัดหรืออย่างกว้างขวางก็ตาม ในขณะที่อำนาจอธิปไตยภายนอก หมายถึงการไม่มีอำนาจใดภายนอกที่อยู่เหนืออำนาจรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในพัฒนาการทางกฎหมายระหว่างประเทศ โดยรัฐสมัยใหม่ที่เรียกว่ารัฐชาตินี้ เกิดขึ้นจากความตกลงสันติภาพเวสต์ฟาเลียใน ค.ศ. 1648 อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าพัฒนาการทางด้านทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐในยุคใหม่ที่เรียกว่ารัฐฆราวาสนั้น เกิดขึ้นมาแล้วหลายศตวรรษก่อนหน้านั้นโดยเริ่มต้นในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ที่เห็นได้ชัดคือ ความพยายามจัดตั้งรัฐฆราวาสนั้น สะท้อนออกมาในงานเขียนต่างๆ ของแมกเคียเวลลีและฌ็อง โบแต็ง (Jean Bodin) (ค.ศ. 1530-ค.ศ. 1596) นัยยะของงานเขียนทางการเมืองในยุคนี้มิใช่เป็นเพียงความพยายามแยกรัฐออกจากอำนาจของพระสันตปาปาแห่งนิกายคาทอลิก หรือแยกศีลธรรมออกจากเรื่องทางโลกย์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการปฏิเสธอำนาจทางการอื่นๆ ซึ่งที่อาจทำให้อยู่เหนือรัฐ เราจึงพบว่ายุโรปในภายหลัง ได้เกิดมีนักทฤษฎีการเมืองจำนวนมากซึ่งพากันอภิปรายถกเถียงและสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐและอำนาจอธิปไตยของรัฐ กำเนิดของทฤษฎีเหล่านี้ปูทางไปสู่การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศบนฐานคิดใหม่ ซึ่งก็คือการชำระไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและความมั่นคงที่ประกันการอยู่รอดของรัฐ

ประการที่สี่ สังคม เวนด์ท์เห็นว่าเนื่องจากภายใต้โครงสร้างของรัฐมีการกำหนดให้อำนาจทางการเมืองใช้ต่อสังคม แนวคิดเรื่องรัฐจึงอยู่บนสมมติฐานอันเป็นนัยว่า สังคมดำรงอยู่ก่อนรัฐ ความเป็นสังคมนั้นย่อมมาพร้อมกับเงื่อนไขของสังคม ซึ่งก็คือการมีความเข้าใจในกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน รวมทั้งการกำหนดขอบเขตของสังคม แม้ว่าขอบเขตนั้นจะไม่ได้มีความชัดเจนก็ตาม¹⁰

ประการที่ห้า ดินแดน แม้ว่าขอบเขตของอำนาจรัฐอาจไม่เท่ากับดินแดนที่เป็นกายภาพเสียทีเดียว แต่รัฐจะดำรงอยู่ได้ ย่อมต้องมีเขตแดนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ในฐานะที่ดินแดนเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบทางกายภาพของรัฐ จึงต้องมีการกำหนดเขตแดน แม้จะไม่ชัดเจนและอาจมีการโต้แย้งหรือการอ้างเขตที่ทับซ้อนกันก็ตาม ตัวอย่างเช่น แม้การถกเถียงเรื่องความเป็นรัฐของรัฐยุคกลางเพราะเหตุที่อาณาเขตของดินแดนไม่ชัดเจนก็ตาม แต่ความเป็นรัฐก็มีอยู่โดยลักษณะสำคัญดังกล่าวมาแล้ว เมื่อพิจารณาในแง่นี้ แม้จักรวรรดิในยุคโบราณก็มีองค์ประกอบของดินแดนไม่ต่างจากรัฐสมัยใหม่มากนัก แต่อย่างไรก็ตามเขตแดนต้องมีความชัดเจนและคงที่อย่างน้อยในหนึ่งเวลาหนึ่งตามความเข้าใจของสังคม ทั้งนี้เว็นด์ท์ตั้งข้อสังเกตว่าในทฤษฎีแบบฮอบบส์และสัจนิยม อาณาเขตกับดินแดนที่เป็นวัตถุทางกายภาพมีแนวโน้มจะเป็นสิ่งเดียวกันในฐานะที่เป็นเขตแห่งผลประโยชน์ของรัฐ¹¹

แม้ว่ารัฐจะต้องมีองค์ประกอบหลักที่บ่งความเป็นรัฐ แต่เว็นด์ท์เห็นว่าความเข้าใจหรือมุมมองเกี่ยวกับรัฐมีหลายแบบด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณารัฐร่วมกับความสัมพันธ์กับสังคม ทั้งนี้โดยทั่วไป

¹⁰ *Ibid.*, p. 209.

¹¹ *Ibid.*, p. 212.

อาจจัดประเภทพรรคชนะคดีที่มีต่อรัฐเป็น 3 แบบ คือ รัฐในแบบเว็บเบอเรียน (Weberian) รัฐในแบบพหุนิยม (Pluralist) และรัฐในแบบมาร์กซิสต์ (Marxist)

พรรคชนะต่อรัฐในแบบเว็บเบอเรียนหมายถึงการมองรัฐในแบบที่เน้นรัฐในฐานะองค์กรที่มีอำนาจอธิปไตยและสามารถผูกขาดการใช้ความรุนแรงที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการเหนือดินแดนของรัฐนั้นอย่างชอบธรรม เนื่องจากการเป็นตัวแสดงที่ในรูปแบบขององค์กร รัฐจึงมีลักษณะคล้ายบุคคลและมีผลประโยชน์เป็นเดิมพัน รัฐจึงต้องตัดสินใจและดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นอกจากนั้น จะเห็นว่าภาววิทยาของรัฐในแบบเว็บเบอเรียนนั้นแตกต่างหากจากสังคมน เว้นแต่ที่ยกตัวอย่างว่ารัฐในแบบเว็บเบอเรียนนั้น คือ “รัฐ-ใน-สังคมนิยม” มิใช่ “รัฐทุนนิยม”¹² การมองรัฐในแนวนี้สอดคล้องกับทฤษฎีที่เน้นระบบระหว่างประเทศที่รัฐเป็นตัวแสดงหลัก

ในขณะที่รัฐในแบบพหุนิยม แม้จะเน้นความเป็นตัวแทนแห่งการกระทำ (agency) ของรัฐ และแยกรัฐออกจากสังคมนเช่นเดียวกับในแบบเว็บเบอเรียน แต่เนื่องจากรัฐประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ ในสังคมนก็มักมองรัฐโดยจะลดทอนรัฐในภาพรวมลงมาเป็นกลุ่มผลประโยชน์และปัจเจกชนของสังคมน ด้วยเหตุนี้พวกที่มองรัฐแบบพหุนิยมจึงมองว่า รัฐไม่ใช่สิ่งอื่นนอกไปจากรัฐบาลและกลุ่มคนที่ปกครองรัฐ การมองรัฐในแนวนี้สะท้อนในพรรคชนะของเสรีนิยมเชิงโครงสร้างในทางการเมืองระหว่างประเทศ¹³

สำหรับรัฐในแบบมาร์กซิสต์ รัฐคือโครงสร้างของการจัดการปกครองและของกฎเกณฑ์ในสังคมน โครงสร้างนี้เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ขององค์กรรัฐกับสังคมน ในแง่นี้ “รัฐทุนนิยม” จึงหมายถึงโครงสร้างของอำนาจการเมืองที่สถาปนาสังคมนที่อาศัยวิถีการผลิตที่ยึดระบบกรรมสิทธิ์ของเอกชนเป็นหลัก เพราะฉะนั้นโครงสร้างของอำนาจการเมืองประเภทนี้จึงย่อมต้องสถาปนาตัวแสดงของรัฐที่มุ่งปกป้องสถาบันหลักสังคมน ซึ่งก็คือการปกป้องวิถีการผลิตที่อาศัยระบบกรรมสิทธิ์ของเอกชนเป็นหลักนั่นเอง¹⁴

ดังที่กล่าวมาแล้ว แม้ว่ามุมมองเกี่ยวกับรัฐและสังคมนจะมีความแตกต่างกัน แต่ความเป็นรัฐย่อมมีองค์ประกอบหลักร่วมกัน เมื่อพิจารณาในด้านความมั่นคง รัฐยังคงเป็นหน่วยอ้างอิงและหน่วยการวิเคราะห์หลักด้วยเหตุผลที่รัฐเป็นองค์กรที่ผูกขาดความรุนแรงเหนือดินแดนของตน ความสามารถและความชอบธรรมของรัฐในการมีอำนาจผูกขาดความรุนแรงเหนือดินแดนของตนเองได้กลายเป็นคุณลักษณะสำคัญที่บ่งบอกถึงความมีอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีอธิปไตยภายนอกของรัฐนี้เองที่ทำให้เกิดสภาวะที่ไม่มีองค์กรใดที่อยู่เหนือรัฐขึ้นอีก นักวิเคราะห์ด้านความมั่นคงเรียกสภาวะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ปราศจากองค์กรเหนือรัฐนี้เองว่า “สภาวะอนาธิปไตย” อย่างไรก็ตาม ในจุดนี้มีข้อสังเกตว่าสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศนั้นมิได้หมายถึงสภาวะของความรุนแรงที่มนุษย์ลุกขึ้นมาทำสงครามต่อสู้จนบาดเจ็บล้มตายเหมือนกับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของฮ็อบส์ แต่หมายถึงเพียงสภาวะที่ไม่มีอำนาจบังคับที่เหนือไปกว่ารัฐ สภาวะดังกล่าวก่อให้เกิดเงื่อนไขของปัญหาเกี่ยวกับ

¹² *Ibid.*, pp. 199–200.

¹³ *Ibid.*, p. 200.

¹⁴ *Ibid.*, p. 200.

ความมั่นคง ที่นักวิชาการด้านความมั่นคงเรียกว่า “ปัญหาทางสองแพร่งเกี่ยวกับความมั่นคง” ดังจะได้กล่าวถึงในหัวเรื่องถัดไป

กิจกรรม 2.1.2

จงอธิบายว่าลักษณะที่สำคัญของรัฐแลนัยที่มีต่อการวิเคราะห์ด้านความมั่นคง

แนวตอบกิจกรรม 2.1.2

แก่นของความเป็นรัฐประกอบไปด้วยองค์ประกอบห้าประการ คือ 1. การจัดระเบียบในเชิงกฎหมายและสถาบัน 2. การจัดองค์กรในลักษณะที่อ้างความชอบธรรมในการผูกขาดการใช้ความรุนแรง 3. การจัดองค์กรในลักษณะองค์อธิปัตย์ 4. รัฐประกอบด้วยสังคมภายในรัฐ และ 5. รัฐย่อมมีดินแดนที่เป็นอาณาเขตทางกายภาพ เมื่อพิจารณาในด้านความมั่นคง รัฐยังคงเป็นหน่วยอ้างอิงและหน่วยการวิเคราะห์หลักด้วยเหตุผลที่รัฐเป็นองค์กรที่ผูกขาดความรุนแรงเหนือดินแดนของตน ความสามารถและความชอบธรรมของรัฐในการมีอำนาจผูกขาดความรุนแรงเหนือดินแดนของตนเอง ได้กลายเป็นคุณลักษณะสำคัญที่บ่งบอกถึงความมีอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอก การที่รัฐต่างๆ มีอธิปไตยภายนอกจึงหมายถึงสภาวะที่ไม่มีอำนาจบังคับที่เหนือไปกว่ารัฐเหล่านี้ สภาวะไม่มีอำนาจเหนือรัฐดังกล่าวก่อให้เกิดเงื่อนไขของปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงระหว่างประเทศที่เรียกว่า “ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง”

ตอนที่ 2.2

รัฐและตรรกะของทางสองแพร่งด้านความมั่นคง

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 2.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 2.2.1 ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง
- 2.2.2 แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการพึ่งพาตนเองของรัฐ
- 2.2.3 แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือ
- 2.2.4 แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยไปสู่ความเป็นสังคมโลก

แนวคิด

1. ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาวะอนาธิปไตยของรัฐ เป็นสถานการณ์ที่รัฐถูกบีบให้จำต้องเลือกระหว่างตัวเลือกในทางยุทธศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นเงื่อนไขปัญหาที่ซับซ้อนในสองระดับด้วยกัน กล่าวคือ ระดับแรก เป็นระดับเกี่ยวข้องกับปัญหาตีความเจตนาและแรงจูงใจที่กำหนดพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้าม และยังรวมไปถึงการประเมินถึงขีดความสามารถของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการตีความเจตนาของการครอบครองของฝ่ายตรงข้าม ระดับที่สอง เป็นเรื่องของความไม่แน่นอนของทางเลือกที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการกำหนดมาตรการตอบสนองหรือตอบโต้ต่อพฤติกรรมที่ได้ผ่านการตีความหรือประเมินแล้วนั้น ความซับซ้อนของปัญหาทางสองแพร่งในระดับนี้ อยู่ที่การจะตัดสินใจอย่างไรในการกำหนดมาตรการตอบโต้หรือแสวงหาวิธีการในการตอบสนองต่อพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างสมเหตุสมผลและปราศจากข้อผิดพลาด
2. เมื่อรัฐต้องดำรงอยู่ในสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ ซึ่งหมายถึง สภาวะการณ์ที่รัฐเป็นตัวแสดงที่มีอำนาจสูงสุดในการเมืองระหว่างประเทศและไม่มีอำนาจที่เหนือกว่ามาบังคับเจตจำนงของรัฐได้ รัฐจึงต้องพึ่งพาตนเองในการอยู่รอดและในการประกันความจำเป็นพื้นฐานให้กับประชาชนภายในรัฐ ทั้งนี้โดยปราศจากทางเลือกอื่น ระเบียบระหว่างประเทศจึงถูกมองว่าเป็นระบบระหว่างประเทศที่การสร้างดุลอำนาจก่อให้เกิดสันติภาพและความมั่นคง สัจนิยมเชิงตั้งรับมีแนวคิดว่าเนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของรัฐคือการอยู่รอด จึงได้สนับสนุนมาตรการรักษาดุลอำนาจที่มีมาแต่เดิม โดยอาศัยการสร้างพันธมิตรและมาตรการการป้องกันปราม ในขณะที่สัจนิยมเชิงรุกมองว่าในสภาวะที่ไม่มีอำนาจเหนือกว่ารัฐและในสภาวะที่มีความไม่แน่นอนในเจตนารมณ์ของรัฐอื่น รัฐจึงควรพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดก็คือการแสวงหาอำนาจให้ได้มากที่สุด

3. แม้ว่าจะยอมรับสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศว่าเป็นเงื่อนไขของการเมืองระหว่างประเทศ แต่ก็ยังมีความเป็นไปได้ที่เราอาจใช้สภาวะอนาธิปไตยเป็นเงื่อนไขเพื่อสร้างความร่วมมือทางด้านความมั่นคงของสังคมระหว่างประเทศได้ แนวคิดดังกล่าวนี้ปรากฏในกลุ่มสำนักคิด อาทิ 1) ทฤษฎีระบอบหรือสถาบันนิยมโดยเฉพาะในกรณีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีฐานคิดที่ว่ารัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผลและเห็นแก่ตัวอย่างชาญฉลาด โดยการเทียบเคียงกับทฤษฎีเกม เราสามารถเข้าใจเงื่อนไขสำหรับการพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศได้ และ 2) ทฤษฎีพหุนิยมของสำนักอังกฤษ ซึ่งมองว่าเหตุผลทำให้เรามองเห็นว่ารัฐทุกรัฐมีเป้าหมายนามธรรมขั้นต่ำร่วมกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในการกำหนดกฎเกณฑ์และการสร้างสถาบันระหว่างประเทศ
4. แนวทางการมุ่งก้าวพ้นสภาวะอนาธิปไตยของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐมี 2 แนวทางหลักคือ แนวทางมาร์กซิสต์และแนวทางสันติประชาธิปไตย แนวทางมาร์กซิสต์ปรากฏแพร่หลายในช่วงสงครามเย็นและในยุคเริ่มต้นของการปลดปล่อยอาณานิคม โดยมีความคาดหวังว่าในที่สุดรัฐชาติจะถูกก้าวข้ามโดยชนชั้นกรรมาชีพจับมือกันขึ้นทำการปฏิวัติและเปลี่ยนระบบการปกครอง ในขั้นแรกแม้ยังมีกลไกของรัฐอยู่ แต่ก็ถูกปกครองโดยชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ แต่ในระยะสุดท้ายโครงสร้างการปกครองจะปราศจากรัฐดังที่เรารู้จักกัน เป็นคอมมิวนิสต์สากล ผลก็คือแนวทางนี้ได้พยายามส่งออกการปฏิวัติในนามชนชั้นกรรมาชีพไปทั่วโลกโดยเฉพาะในยุคสงครามเย็น ช่วงปลายสงครามเย็นได้เกิดมีแนวทางใหม่ ซึ่งพยายามเอาชนะสภาวะอนาธิปไตยที่เกิดจากความสัมพันธ์ของรัฐเช่นกัน โดยมักเรียกกันว่าทฤษฎีสันติประชาธิปไตย ซึ่งมองว่ารัฐที่มีลักษณะเป็นเสรีประชาธิปไตยไม่เคยทำสงครามต่อกันเลย แต่กลับสามารถก้าวข้ามความหวาดระแวงหรือความกลัวดังที่เป็นปมปัญหาหลักปรากฏในทางสองแพร่งด้านความมั่นคงได้ และกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนที่มั่นคง โดยมีเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์และค่านิยมร่วมกัน ซึ่งก็คือเสรีประชาธิปไตย เพื่อการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของระเบียบโลกดังกล่าว ผลลัพธ์ของวิธีคิดในลักษณะดังกล่าวได้ปรากฏเป็นมาตรการเชิงนโยบายของมหาอำนาจ อาทิ สหรัฐอเมริกาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่เรียกว่านโยบายเปลี่ยนระบอบ ในการแทรกแซงรัฐที่ถูกมองว่าประสบปัญหาวิกฤตด้านมนุษยธรรม และเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพระหว่างประเทศ ควบคู่ไปกับความพยายามของการรวมกลุ่มของภูมิภาคต่างๆ ไปสู่การเป็นชุมชนความมั่นคงที่เน้นอัตลักษณ์และค่านิยมเดียวกัน

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 12.2 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความสัมพันธ์ของรัฐ สภาวะอนาธิปไตย และปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงได้
2. อธิบายแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการพึ่งพาตนเองของรัฐรวมทั้งแนวคิดของฮอบส์และสัญญานิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้
3. อธิบายแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือ รวมทั้งแนวคิดของโกรเซียม และสกุลพหุนิยมของสำนักอังกฤษได้
4. อธิบายแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยไปสู่ความเป็นสังคมโลกรวมทั้งผลกระทบของแนวคิดในแบบจักรวาลทัศน์นิยมและสันติประชาธิปไตยได้

เรื่องที่ 2.2.1

ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง

เมื่อ 430 ปีก่อนคริสตกาลในกรีกยุคโบราณ นครรัฐคอรีนธ์ได้ส่งกองกำลังเข้าแทรกแซงการเมืองภายในของเอพิแดมน์สซึ่งเป็นนครรัฐเล็กๆ ที่กำลังเผชิญกับการขยายอิทธิพลของคอไซร่า นครรัฐที่เพิ่งสถาปนาขึ้นใหม่ แต่มีความสามารถในการแข่งขันกับคอรีนธ์ซึ่งอิทธิพลเหนือนครรัฐต่างๆ ในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของกรีก วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในเอพิแดมน์สนั้น แม้จะอยู่ห่างไกลจากเอเธนส์และสปาร์ตาซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจและความรุ่งเรืองของชาวกรีกยุคโบราณ แต่กลับกลายเป็นชนวนให้เกิดมหาสงครามเปโลโปนีเซียนซึ่งเป็นสงครามระหว่างมหาอำนาจและพันธมิตรสองค่ายในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในยุคโบราณ

ความหวาดระแวงระหว่างคอไซร่าและคอรีนธ์ เริ่มต้นจากการที่คอไซร่าสามารถขยายแสนยานุภาพทางทหารโดยเฉพาะกองทัพเรือได้อย่างรวดเร็วและเริ่มเข้าแทรกแซงการเมืองของเอพิแดมน์ส จนทำให้คอรีนธ์เกิดความหวั่นวิตก ต้องระดมทรัพยากรเท่าที่มีอยู่ เร่งเพิ่มศักยภาพของกองทัพเรือตนเองอย่างเต็มกำลังบ้าง ส่วนในทางการทูต ทั้งสองนครรัฐต่างก็แข่งขันกันแสวงหาพันธมิตรมาสนับสนุนตน โดยคอไซร่าได้เร่งดำเนินการทูตในเชิงรุก โดยเฉพาะได้ส่งทูตมายังเอเธนส์เพื่อเจรจาขอเป็นพันธมิตรทางทหาร จนกระทั่งเอเธนส์ต้องเปิดประชุมสภาเพื่อพิจารณาคำร้องของคอไซร่า

หนึ่งในบันทึกประวัติศาสตร์สงครามเปโลโปนีเซียนของทูซิดิดีส มีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า คอไซร่าไม่ใช่พันธมิตรเก่าของเอเธนส์และไม่เคยมีความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ใดๆ โดยตรงกับเอเธนส์เลย ซึ่งตรงกันข้ามกับคอรีนธ์ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับเอเธนส์มาก่อน ดังที่ทูตของคอรีนธ์ได้กล่าวในที่ประชุมสภาแห่งเอเธนส์ว่า ฝ่ายตนได้เคยช่วยเหลือเอเธนส์โดยการเป็นสื่อกลางป้องกันไม่ให้สปาร์ตาและสันนิบาตเปโลโปนีเซียนโจมตีเอเธนส์ในคราวที่มีการก่อกบฏลุกฮือเกิดขึ้นที่เกาะซามอส และได้ยื่นเตือนเอเธนส์ว่าสันติภาพระหว่างพันธมิตร 2 ค่าย คือ สันนิบาตเปโลโปนีเซียนซึ่งนำโดยสปาร์ตากับสมาพันธ์เดลอสซึ่งนำโดยเอเธนส์นั้น วางอยู่บนหลักของการไม่เข้าแทรกแซงในเขตอิทธิพลของกันและกัน¹⁵

อย่างไรก็ตาม คอไซร่าซึ่งมิได้มีสายสัมพันธ์กับเอเธนส์ในอดีต ได้ยกตรรกะด้านความมั่นคงซึ่งสอดคล้องกับสำนักสันนิบาตว่าสงครามระหว่างเอเธนส์และสปาร์ตา จะเป็นสิ่งที่เอเธนส์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในอนาคตอันใกล้ เนื่องจากสปาร์ตานั้น “หวั่นวิตก” ในเอเธนส์ และด้วยเหตุที่คอรีนธ์เองเป็นพันธมิตรที่สำคัญของสปาร์ตา หากเกิดสงครามระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตาจริง คอรีนธ์ย่อมต้องกลายเป็นภัยต่อเอเธนส์ เพราะฉะนั้นการยอมรับเอาคอไซร่าซึ่งเป็นนครรัฐที่มีได้มีแสนยานุภาพทางทะเลด้อยกว่าเอเธนส์

¹⁵ ประเด็นเรื่องการยอมรับเขตอิทธิพล (sphere of influence) ซึ่งกันและกันของมหาอำนาจ จะส่งผลให้เกิดสันติภาพแท้จริง หรือจะเป็นการยอมอ่อนข้อให้ (appeasement) กับประเทศอำนาจเก่าที่ต้องการฟื้นฟูสถานภาพตนเอง (revisionist powers) หรือไม่ ยังคงเป็นข้อถกเถียงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ โดยเฉพาะประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างจีน สหรัฐอเมริกา และรัสเซีย ทั้งนี้นักวิเคราะห์สำนักสันนิบาตจำนวนหนึ่งไม่ยอมรับเรื่องการแบ่งเขตอิทธิพลที่จะนำมาสู่การสร้างสันติภาพในระยะยาว

เท่าใดนักเข้าเป็นพันธมิตรเพิ่มเติม ก็จะทำให้แสนยานุภาพของกองทัพเรือเอเชนส์มีความยิ่งใหญ่เกรียงไกรยากแก่การเอาชนะได้มากยิ่งขึ้น¹⁶ ผลก็คือเอเชนส์ตอบรับคอไซร่าและในที่สุดเอเชนส์ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงสงครามกับสปาร์ตาได้จริงตามคำแถลงของทูตจากคอไซร่า

อีกสองพันสี่ร้อยปีต่อมาโดยประมาณ หลังจากสิ้นสุดมหาสงครามของโลกและโลกได้พัฒนาไปสู่ยุคสงครามเย็นนั้น การที่โลกแบ่งขั้วออกเป็น 2 ค่ายระหว่างอภิมหาอำนาจ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ซึ่งครอบครองอาวุธที่มีแสนยานุภาพการทำลายล้างมหาศาลเป็นจำนวนมาก โดยที่มีได้มีการพัฒนาไปเป็นสงครามโลกที่ร้อนแรง เว้นเสียแต่การมีสงครามตัวแทนเกิดขึ้นในทั่วทุกมุมโลกนั้น นักวิเคราะห์สายสังคมนิยมมองว่า เป็นผลมาจากการที่โลกอยู่ในระบบ 2 ขั้วที่มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน นอกจากนั้น การที่อภิมหาอำนาจครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งมีอานุภาพการทำลายล้างสูงนั้น ทำให้มหาอำนาจเหล่านี้มีพฤติกรรมที่ทำนายได้ ตามตรรกะของ “การทำลายล้างที่ประกันได้ว่าต้องมีการสนองคืนซึ่งกันและกันอย่างแน่นอน” (Mutually Assured Destruction: MAD) ตรรกะดังกล่าวทำให้เกิดการยับยั้งชั่งใจมากขึ้นในกรณีที่เกิดภาวะวิกฤต กรณีตัวอย่าง ได้แก่ วิกฤตการณ์คิวบาที่เกิดจากการเผชิญหน้าระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ระหว่างวันที่ 16 ถึง 28 ตุลาคม ค.ศ. 1962 โดยมีสาเหตุมาจากการลักลอบลำเลียงขีปนาวุธนิวเคลียร์พิสัยกลาง (Soviet R-12 หรือ SS-4 Sandal ตามที่เรียกโดยองค์การนาโต) เข้ามาในคิวบา การเกิดวิกฤตการณ์ในครั้งนี้ มีหลายปัจจัย แต่ส่วนหนึ่งเกิดจากความพยายามของสหภาพโซเวียตและคิวบาที่จะตอบโต้ความพยายามของกองกำลังล้มล้างการปฏิวัติคิวบาที่สนับสนุน โดยสำนักงานข่าวกรองกลาง (CIA) ของสหรัฐอเมริกา ที่เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1961 ที่เรียกว่าการรุกราน “อ่าวเบย์ออฟพิกส์” (Bay of Pigs) ซึ่งแม้จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ก็ป็นชนวนให้ประธานาธิบดีฟิเดล คาสโตร เรียกร้องไปยังสหภาพโซเวียตในการเข้าแทรกแซงเพื่อป้องกันพันธมิตรโพ้นทะเลเล็กๆ อย่างคิวบา

เมื่อประกอบกับข้อกังวลของสหภาพโซเวียตต่อการติดตั้งขีปนาวุธของสหรัฐอเมริกาในอิตาลีและตุรกี รวมทั้งภาพลักษณ์ของประธานาธิบดีสหรัฐในขณะนั้น คือ จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) ที่นิคิตา ครุชเชฟ (Nikita Khrushchev) ผู้นำสหภาพโซเวียต มองว่าขาดความเด็ดขาดเมื่อเผชิญกับวิกฤตการณ์เบอร์ลินใน ค.ศ. 1961 ทำให้ครุชเชฟเกิดความมั่นใจ ตัดสินใจลักลอบติดตั้งขีปนาวุธในคิวบา จนกระทั่งเครื่องบินสอดแนม U-2 ของสหรัฐอเมริกาสามารถจับภาพขีปนาวุธดังกล่าวได้ สหรัฐอเมริกาจึงตัดสินใจปิดล้อมทางทะเลและยื่นคำขาดให้มีการรื้อถอนขีปนาวุธออกจากคิวบาได้สำเร็จ อย่างไรก็ตามแม้ในเบื้องต้นจะปรากฏว่าประธานาธิบดีเคนเนดีประสบความสำเร็จในการแก้ไขวิกฤตการณ์และป้องกันไม่ให้เกิดสงครามโลกได้ แต่ก็เป็นที่ทราบกันภายหลังว่า สหรัฐอเมริกาเองได้ทำความตกลงกับสหภาพโซเวียตโดยไม่ให้เป็นที่ทราบต่อสาธารณชนในการจะรื้อถอน PGM-19 Jupiter ซึ่งเป็นขีปนาวุธพิสัยกลาง (Middle Range Ballistic Missile) ออกจากอิตาลีและตุรกีเช่นกัน การตกลงดังกล่าวเป็นการแลกเปลี่ยนกับคำขาดในกรณีวิกฤตการณ์คิวบา

¹⁶ Thucydides. *The History of Pelopnesian War 1*. trans. By Thomas Hobbes, 1:33.

เมื่อโลกเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น นักวิเคราะห์บางส่วนเชื่อว่าได้เกิดระบบหลายขั้วอำนาจขึ้นมาทดแทนระบบสองขั้วอำนาจ โดยที่โลกมิได้พัฒนาไปสู่ความเป็นรัฐโลก (World State) ที่มีองค์กรที่มีลักษณะเหนือรัฐปกครองตามที่มีผู้ปรารถนาและคาดหวังไว้แต่อย่างใด แม้ว่าในทางทฤษฎี รัฐต่างๆ จะยอมรับหลักความมั่นคงร่วมกันมาตั้งแต่มีการก่อตั้งองค์การสันนิบาตชาติและองค์การสหประชาชาติหลายทศวรรษก่อนก็ตาม แต่หลักความมั่นคงร่วมกัน (collective security) ซึ่งเป็นหลักที่กำหนดว่าประเทศสมาชิกจะรักษาสันติภาพได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกเหล่านั้นต่างต้องสละสิทธิการป้องกันตนเองบางส่วนมาร่วมกันเพื่อจัดการความขัดแย้งและข้อพิพาท โดยหากเกิดภัยคุกคามกับประเทศใดประเทศหนึ่ง มวลสมาชิกก็จะดำเนินการเพื่อป้องกันหรือขจัดภัยคุกคามนั้นร่วมกันก็ตาม แต่ทว่าในทางความเป็นจริง หลักความมั่นคงร่วมกันนี้ก็ยังไม่สามารถเอาชนะโลกที่มีสภาพแวดล้อมเป็นอนาธิปไตยและสร้างสันติภาพอันสถาพรให้แก่โลกได้

นอกจากนั้นยังมีข้อเท็จจริงประการหนึ่งของอำนาจในการจัดระเบียบโลก ซึ่งก็คือภายใต้ระบบขององค์การสหประชาชาติ อำนาจหลักในการตัดสินใจเรื่องความมั่นคงระหว่างประเทศถูกกำหนดให้เป็นของคณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติ ซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ กับ Concert of Europe (ค.ศ. 1985) หรือเรียกว่า “การรวมตัวของมหาอำนาจ” (concert of powers) ซึ่งหากพิจารณาในแง่นี้ก็อาจเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสภาวะอนาธิปไตยอาจจะเป็นสภาวะแท้จริงที่ดำรงอยู่ในฉากหลังของการเมืองระหว่างประเทศ สภาวะอนาธิปไตยก็เป็นได้ ซึ่งสภาวะอนาธิปไตยในที่นี้ มิได้หมายถึงสภาวะไร้ระเบียบหรือไร้กฎหมายระหว่างประเทศ แต่หมายถึงสภาวะที่ปราศจากการมีอำนาจที่มีการบังคับจากตัวแสดงที่มีอำนาจสูงกว่ารัฐอย่างแท้จริงเท่านั้น

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงและโลกเข้าสู่เริ่มศตวรรษใหม่ก็มิได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้โลกจะไม่ได้อยู่ในระบบ 2 ขั้วอีกต่อไป แต่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการแผ่ขยายแสนยานุภาพทางทหารโดยการสะสมอาวุธของจีนจะทำให้สหรัฐอเมริกาเกิดความหวุ่นวิตกว่า เมื่อจีนแผ่อิทธิพลครอบคลุมเป็นใหญ่ในภูมิภาคเอเชียได้แล้ว จีนก็จะมีอิสระมากขึ้นในการแผ่ขยายอิทธิพลไปในภูมิภาคอื่นๆ ของโลก จนในที่สุดก็อาจส่งผลเป็นภัยคุกคามต่อสหรัฐอเมริกาได้ ผู้ที่ตั้งข้อสังเกตเช่นนี้ต่างยกเอากรณีตัวอย่างที่สหรัฐอเมริกาหันมาให้ความสำคัญกับเอเชียโดยผ่านนโยบายปักหมุดในเอเชียในสมัยรัฐบาลของประธานาธิบดี บารัค โอบามา (Barack Obama) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนการเรียกนโยบายเป็น “การคืนสมดุลสู่เอเชีย” ว่าเป็นสัญญาณความหวุ่นวิตกของสหรัฐอเมริกา และการดำเนินนโยบายดังกล่าวเป็นการสร้างดุลแห่งอำนาจเพราะส่งผลให้เกิดการสร้างพันธมิตรระหว่างสหรัฐอเมริกากับหลายประเทศในภูมิภาค อย่างไรก็ตามความพยายามของสหรัฐอเมริกาดังกล่าวนี้นำให้จีนมองว่าสหรัฐอเมริกากำลังพยายามตีวงล้อมกรอบ (encirclement) จีน แม้ว่าหลายชาติที่ยินดีเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาอาจจะมองว่าเป็นเพียงแค่การจำกัดการขยายตัว (containment) ของจีนก็ตาม จะเห็นว่าการตอบสนองต่อความเคลื่อนไหวทั้งของสหรัฐอเมริกาและจีนในภูมิภาคผันแปรไปตามแตกต่างกันตามสถานะแห่งอำนาจและภูมิรัฐศาสตร์ของแต่ละประเทศซึ่งส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยรัฐเล็กๆ โดยก็มีบ้างที่เป็นรัฐขนาดกลาง

กรณีตัวอย่างในแต่ละยุคที่ยกมาข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งที่นักวิเคราะห์ด้านความมั่นคงเรียกว่า “ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง” ซึ่งถูกมองว่าเป็นปัญหาที่ก้าวข้ามยุคสมัยหรือ

มีมาตลอดทุกยุคสมัย แม้กระทั่งศาสตราจารย์เคน บูธ (Ken Booth) และนิโคลัส วีเลอร์ (Nicholas Wheeler) ซึ่งแม้จะมีสำนักวิชาการในสำนักสันนิษฐานก็ตาม แต่ก็ยังกล่าวไว้ในหนังสือชื่อ Security Dilemma ว่า ผู้ที่จริงจังต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จำเป็นต้องเข้าใจตรรกะของทางสองแพร่งเกี่ยวกับความมั่นคงให้ถ่องแท้ เนื่องจากปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นหัวใจของการเมืองระหว่าง (รัฐ) ชาติ เพราะเป็นเงื่อนไขที่นำมาสู่ความไม่แน่นอนในกิจการของมนุษยชาติ โดยเฉพาะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้รัฐอธิปไตยต้องสร้างกองทัพ ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงจึงเกิดจากเงื่อนไขที่เป็นส่วนผสมของทั้งข้อเท็จจริงกายภาพและทางจิตวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างอาวุธกับความกลัว¹⁷ ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงที่จะอธิบายต่อไปนี้จะยึดถือหลักการอธิบายตามแนวทางในหนังสือเล่มดังกล่าว

คำอธิบายปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง

กล่าวโดยสังเขป ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นตรรกะที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่มีรัฐเป็นตัวแสดงหลักหรือเป็นตัวกระทำสำคัญที่อยู่ในลำดับชั้นสูงสุดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเหตุที่รัฐมีสถานะสูงสุดซึ่งไม่มีอำนาจที่เหนือกว่ามาบังคับ สภาวะที่ปราศจากอำนาจบังคับที่สูงกว่ารัฐนี้เรียกว่า “สภาวะอนาธิปไตย” ในสภาวะอนาธิปไตยนี้รัฐทุกรัฐมีความเท่าเทียมกัน และเนื่องจากรัฐถือกำเนิดมาจากการรวมกลุ่มกันของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นธรรมดาที่รัฐทุกรัฐย่อมจะต้องแสวงหาอาวุธไว้ในความครอบครองเพื่อประกันความปลอดภัยให้กับประชาชนที่มารวมกันเป็นรัฐ แต่ทว่าการที่รัฐฯ หนึ่งมีอาวุธไว้ในครอบครองแม้ว่าจะโดยวัตถุประสงค์เพียงเพื่อประกันความมั่นคงปลอดภัยของตนเองก็ตาม การมีอาวุธไว้ในครอบครองก็ย่อมจะทำให้รัฐอื่นเกิดความหวั่นวิตกและหวาดระแวง เพราะรัฐอื่นจะมองอาวุธที่อีกรัฐหนึ่งมีไว้ครอบครองนั้นอาจย้อนมาภัยคุกคามต่อรัฐตนเมื่อใดก็ได้ อาวุธซึ่งในด้านหนึ่งเป็นเพียงข้อเท็จจริงทางกายภาพ จึงมีนัยสำคัญส่งผลกระทบต่อสภาพทางจิตวิทยาของรัฐ ทั้งนี้เพราะรัฐประกอบไปด้วยมนุษย์ และความกลัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมอันไม่แน่นอนที่มนุษย์จำเป็นต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลา อาวุธ ความกลัว และความไม่แน่นอนนี้เองจึงกลายเป็นองค์ประกอบหลักของปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง

จะเห็นว่ากรณีคำแถลงของคอไซร่าเป็นตัวอย่งที่เห็นได้ชัด ในขณะที่คอรินซ์ชี้ให้เอเธนส์เห็นว่าเอเธนส์ควรเคารพในพันธกรณีต่อสถานภาพเดิมที่มีการแบ่งเขตอิทธิพลไว้อย่างลงตัวแล้ว แต่คอไซร่าชี้ให้เอเธนส์เห็นถึงปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง โดยชี้ให้เห็นว่า “ความกลัว” ของสปาร์ตาจะเป็นเหตุผลที่ไม่ช้าก็เร็ว สปาร์ตาจะต้องทำสงครามกับเอเธนส์ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการเพิ่มพูนความมั่งคั่งและการขยายแสนยานุภาพทางทหารของเอเธนส์ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการเพิ่มความกลัวให้กับสปาร์ตา นอกจากนั้นภายใต้สภาพแวดล้อมอันไม่แน่นอนนี้ เอเธนส์ยังไม่เชื่อมั่นในเจตนาของผู้ที่เป็นพันธมิตร ณ วินาที หรือพัฒนาการของแสนยานุภาพทางอาวุธในอนาคตของฝ่ายตรงข้ามได้ จะเห็นว่าประเด็นเหตุผลที่คอไซร่ายกขึ้นมาหว่านล้อมเอเธนส์ในการรับตนเป็นพันธมิตรนั้น วางอยู่บน

¹⁷ Ken Booth and Nicholas J. Wheeler. (2008). *Security Dilemma*. New York: Palgrav Macmillan, p. 1.

ตรรกะของปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงทั้งสิ้น ผลก็คือเอเชนส์ยอมรับตรรกะของคอไซร่า สะท้อนให้เห็นว่าตรรกะดังกล่าวเป็นวิธีคิดพื้นฐานของรัฐในทุกยุคสมัย แม้นในอดีตอันไกลโพ้นก็ตาม

หากจะกล่าวให้ชัดเจน ปัญหาทางสองแพร่ง (dilemma) หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากสถานการณ์ที่ทำให้เราต้องเลือกระหว่างตัวเลือกที่จำกัด โดยที่ตัวเลือกเหล่านั้น ต่างมีลักษณะของความยุ่งยากซับซ้อน (predicament) ซึ่งไม่ว่าจะเลือกทางใดทางหนึ่งก็ย่อมส่งผลลัพธ์ตามมาในลักษณะที่อาจก่อผลกระทบต่างๆ กัน ทำให้เกิดความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกตัวเลือกเหล่านั้น ฟังสังเกตว่าประเด็นสำคัญของปัญหาทางสองแพร่งเกิดขึ้นเพราะการที่เราไม่สามารถมองเห็นผลลัพธ์ที่จะเกิดในอนาคตได้อย่างชัดเจน นอกจากนั้น ฟังสังเกตอีกว่า ผลลัพธ์ในอนาคตดังกล่าวนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผลลัพธ์เชิงลบเสมอไป ทั้งนี้แก่นของปัญหาทางสองแพร่งก็คือ การมีอยู่ของทางเลือกอย่างจำกัดซึ่งก็อาจจะส่งผลดีร้ายได้เท่าๆ กัน ก่อให้เกิดความยากลำบากในการตัดสินใจ

ในบริบทเฉพาะด้านความมั่นคง ปัญหาทางสองแพร่งจึงหมายถึง สถานการณ์ที่รัฐถูกบีบให้จำต้องเลือกระหว่างตัวเลือกในทางยุทธศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นเงื่อนไขปัญหาที่ซับซ้อนใน 2 ระดับด้วยกัน กล่าวคือ ระดับแรก เป็นระดับเกี่ยวข้องกับปัญหาตีความเจตนาหรือ “การเดาใจฝ่ายตรงข้าม” (problem of other minds) ซึ่งหมายถึงความจำเป็นในการที่จะต้องค้นหาหรือตีความเจตนาและแรงจูงใจที่มากำหนดพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้าม และยังรวมถึงการประเมินถึงขีดความสามารถของฝ่ายตรงข้ามซึ่งโดยหลักก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอน ในแง่นี้เราจะเห็นการบรรจบกันของอาวุธ ความกลัวและความไม่แน่นอน ส่งผลให้เกิดจากความไม่แน่ชัดในการตีความเจตนาของอาวุธในครอบครองของฝ่ายตรงข้าม (inherent ambiguity of weapon)¹⁸ ซึ่งเป็นแก่นปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงนั่นเอง

ส่วนใน ระดับที่สอง เป็นเรื่องของ การตอบสนองหรือตอบโต้ต่อพฤติกรรมที่ได้ผ่านการตีความหรือประเมินแล้วนั้น ความซับซ้อนของปัญหาทางสองแพร่งในระดับนี้อยู่ที่การจะตัดสินใจอย่างไรในการกำหนดมาตรการตอบโต้หรือแสวงหาวิธีการในการตอบสนองต่อพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างสมเหตุสมผลและปราศจากข้อผิดพลาด ซึ่งยังหมายรวมถึงการส่งสัญญาณและการสื่อสารที่ถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย การค้นหามาตรการตอบโต้หรือตอบสนองที่เหมาะสมในบริบทของความไม่แน่นอนและไม่แน่ชัดนี้จึงเป็นความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ (strategic challenge) อย่างยิ่งยวด โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องมีการเผชิญหน้ากัน อย่างไรก็ตามมีข้อฟังสังเกตว่าปัญหาทางสองแพร่งในระดับที่สองนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อปัญหาทางสองแพร่งในระดับแรกซึ่งเกี่ยวข้องกับการตีความได้ยุติไปแล้ว โดยที่ตัวแสดงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ตกลงใจและตัดสินใจฝ่ายหนึ่งแล้วว่า อีกฝ่ายหนึ่งกำลังกระทำการอันเป็นภัยคุกคามและมีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการโต้ตอบข้อเท็จจริงตามที่ได้มีการประเมินแล้วนั้น¹⁹ ความท้าทายจึงอยู่ที่เพียงว่าในขั้นต่อไปควรจะกำหนดยุทธศาสตร์ในการตอบโต้ได้อย่างไร

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่าความไม่แน่นอนในระดับแรกหรือในระดับการตีความแรงจูงใจของฝ่ายตรงข้ามเป็นความไม่แน่นอนประเภทที่ไม่มีทางหาข้อยุติที่แน่นอนและแน่ชัดได้ ความไม่แน่นอนในระดับนี้จึงเป็น

¹⁸ *Ibid.*, pp. 4-5.

¹⁹ *Ibid.*, p. 9.

เงื่อนไขที่นำไปสู่ความไม่แน่นอนในระดับที่สอง ซึ่งจะเป็นการสร้างเงื่อนไขให้เกิดสถานการณ์ที่เรียกว่า “ความย้อนแย้งในตัวเองของความมั่นคง” (security paradox) ความย้อนแย้งในตัวเองของความมั่นคง หมายถึงเงื่อนไขอันเกิดจากสภาวะการณ์ที่รัฐไม่อาจรู้เจตนาของรัฐอื่น และเมื่อไม่รู้เจตนาของรัฐอื่น รัฐนั้นก็จำเป็นต้องพึ่งพาตนเองในการประกันความมั่นคงด้วยการครอบครองอาวุธเพิ่มขึ้น และเมื่อรัฐครอบครองอาวุธเพิ่มขึ้นก็จะทำให้อีกรัฐหนึ่งดำเนินการในลักษณะเช่นเดียวกัน ทั้งนี้หากการกระทำดังกล่าวดำเนินไปอย่างไม่สมเหตุสมผลในลักษณะที่ถูกตีความได้ว่าก่อภัยคุกคามต่ออีกรัฐหนึ่งและมีการตอบโต้ไปมาในการสะสมอาวุธ ก็อาจทำให้เกิดการขยายขอบเขตความเป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน (spirals of mutual hostility) ได้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความไม่แน่ใจในเจตนาของรัฐตรงข้ามและตอบโต้ด้วยการเพิ่มความมั่นคงให้ตนเองนี้ เป็นสหสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงทางกายภาพ (อาวุธ) และทางจิตวิทยา (ความกลัว) โดยมีความไม่แน่นอนเป็นเงื่อนไข และความไม่แน่นอนในระดับที่สองหรือในระดับที่มีการตอบโต้หรือตอบสนองนี้เอง หากกระทำไปอย่างไม่สมเหตุสมผลก็อาจทำให้เกิดการขยายขอบเขตความปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน (spirals of mutual hostility) ปรากฏการณ์นี้จึงถูกเรียกว่าความย้อนแย้งในตัวเองของความมั่นคง

ขอยกตัวอย่างกรณีวิกฤตการณ์คิวบาซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่เครื่องบินสอดแนมของสหรัฐอเมริกาจับภาพที่ดูเสมือนเป็นขีปนาวุธของสหภาพโซเวียตได้ สิ่งที่น่าหรือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจต้องทำก็คือ การตีความเจตนาหรือแรงจูงใจของอีกฝ่ายหนึ่งในการกระทำดังกล่าว เมื่อการกระทำดังกล่าวถูกตีความแล้วว่าคือเจตนาคุกคาม ก็ย่อมต้องประเมินถึงขีดความสามารถของฝ่ายศัตรูว่าจะกระทำได้ในขอบเขตเพียงใด ดังที่ประธานาธิบดีเคนเนดีได้ประเมินเจตนาของสหภาพโซเวียตและคิวบาแล้วว่าการกระทำดังกล่าวส่อเจตนารุกรานและมีศักยภาพเป็นภัยคุกคามร้ายแรงต่อสหรัฐอเมริกา ในระดับที่สองประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาจึงกำหนดแนวทางการโต้ตอบ ซึ่งต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน นั่นคือการกำหนดมาตรการที่ต้องไม่ทำให้การตอบโต้บานปลายกลายเป็นสงครามโลกหรือสงครามนิวเคลียร์ หรือในอีกทางหนึ่งก็คือ การไม่ตอบโต้ซึ่งจะกลายเป็นการยอมตามเจตนาของสหภาพโซเวียตอันซึ่งนอกจากไม่อาจขจัดภัยคุกคามในปัจจุบันได้หมดแล้ว ยังอาจบ่มเพาะเงื่อนไขที่อาจเป็นภัยคุกคามเพิ่มขึ้นในอนาคต การตัดสินใจยื่นคำขาดและการตกลงกับสหภาพโซเวียตโดยที่มีให้สาธารณชนรับทราบจึงเป็นการตัดสินใจทางยุทธศาสตร์ที่นำมาสู่การลดระดับความขัดแย้ง การเกิดผลลัพธ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างมีความสามารถในการรับรู้ถึงปัญหาทางสองแพร่ง (security sensibility) ของอีกฝ่ายในระดับหนึ่ง จึงสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผล และสามารถตีดวงจรของโอกาสในการขยายขอบเขตความปฏิปักษ์ซึ่งกันและกันได้ทันทั่วทั้ง

กรณีวิกฤตการณ์คิวบายังสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับทางสองแพร่งด้านความมั่นคงด้วย ซึ่งก็คือเรื่องของความสามารถในการที่จะรับรู้และเข้าใจถึงทางสองแพร่งเกี่ยวกับความมั่นคงของอีกฝ่ายหนึ่ง (security sensibility) ที่เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายวงหรือจำกัดวงความเป็นปฏิปักษ์ของกันและกัน ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจปัญหาทางสองแพร่งของอีกฝ่ายหนึ่งแสดงให้เห็นถึง ความตั้งใจและความสามารถของตัวแสดง (รัฐ) ในการรับรู้ถึงแรงจูงใจเบื้องหลังและแสดงออกหรือตอบสนองต่อความซับซ้อนที่อาจมีขึ้นในทางทหารของตัวแสดงอีกฝ่ายหนึ่ง²⁰ โดยเฉพาะ

²⁰ *Ibid.*, p. 7.

อย่างยิ่งความสามารถที่จะเข้าใจบทบาทที่ความกลัวมีส่วนในการกำหนดพรรคชนะคดีและพฤติกรรม รวมถึงบทบาทในการกระทำของตนที่อาจก่อให้เกิดความกลัวจากอีกฝ่ายหนึ่ง ความสามารถในการรับรู้และการตอบสนองต่อความกลัวนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างยิ่งของผู้กำหนดนโยบาย เพราะหากผู้กำหนดนโยบายขาดความสามารถในการรับรู้และเข้าใจปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงของอีกฝ่ายหนึ่ง ความขัดแย้งหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกันก็จะยิ่งขยายวงออกไป

เพื่อพิจารณาในแง่นี้ก็จะเห็นว่า สถานการณ์ที่นำไปสู่ตรรกะความย้อนแย้งของความมั่นคง (security paradox) นั้น มักเกิดมาจากความผิดพลาดในการประเมินและเข้าใจผลลัพธ์ของปัญหาทางสองแพร่งว่าด้วยความมั่นคง²¹ เพราะสถานการณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ตัวแสดงสองฝ่ายหรือมากกว่าพยายามที่จะทำให้สถานการณ์ความมั่นคงของตนดีขึ้น แต่ทว่ากลับทำให้ความมั่นคงในภาพรวมลดน้อยลง เพราะมีการยั่วยุด้วยคำพูดหรือการกระทำที่ขาดความรับรู้และความเข้าใจถึงปัญหาความมั่นคงของอีกฝ่าย กลายเป็นการเพิ่มความตึงเครียด อาจนำมาสู่การขยายความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป เนื่องจากปัญหาทางสองแพร่งว่าด้วยความมั่นคงเป็นปัญหาที่เกิดจากการสับสนปนระหว่างข้อเท็จจริงทางกายภาพและสภาวะทางจิตวิทยาของรัฐ ดังนั้นผลของตรรกะนี้ไม่จำเป็นต้องมีทิศทางเดียวเสมอไป มุมมองในการแก้ปัญหาหรือก้าวข้ามทางสองแพร่งด้านความมั่นคงถูกเสนอจากภาพกว้างในระดับทฤษฎี ดังที่เคน บูธได้จำแนกไว้เป็น 3 แนวทางหรือ 3 กลุ่มทฤษฎีด้วยกัน ได้แก่ 1) นักทฤษฎีในกลุ่มที่ยอมรับสภาพอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (the fatalist) ของปัญหาทางสองแพร่งและมีข้อเสนอในเชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการต่างๆ 2) นักทฤษฎีที่มองว่าแม้ไม่ขจัดปัญหาทางสองแพร่งได้ทั้งหมดแต่เราสามารถบรรเทาเงื่อนไขที่อาจนำไปสู่ปัญหาดังกล่าวได้ (the mitigator) และ 3) กลุ่มที่มองว่าเราสามารถก้าวข้ามปัญหาดังกล่าวได้ โดยก้าวข้ามสิ่งที่มากำหนดเงื่อนไขอันเป็นรากฐานของปัญหาดังกล่าว (the transcender)²²

ทั้งนี้บูธและวีเลอร์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้ว่าเราจะมีแนวโน้มที่จะจัดแนวทางของการจัดการกับปัญหาทางสองแพร่งโดยการเชื่อมโยงกับสำนักคิดทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในการเชื่อมโยงวิธีคิดในแบบแรกเข้ากับสัจนิยม แบบที่สองกับสำนักอังกฤษหรือสำนักที่เน้นระบอบกฎหมาย (regime theory) และแบบที่สามกับสำนักที่มีแนวทางในแบบอุดมคตินิยม (idealism) ซึ่งอาจรวมถึงจักรวาลทัศน์นิยมแบบค่าน้ำหรือสำนักที่เน้นการปฏิวัติโลก แต่เนื่องจากทุกสกุลความคิดย่อมประกอบด้วยบุคคลที่มีรายละเอียดซับซ้อนและอาจคาบเกี่ยวกับความคิดของบุคคลที่สังกัดสำนักอื่นๆ เราจึงมุ่งพิจารณาเฉพาะที่วิธีคิดเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นหลัก²³ ดังจะได้พิจารณาในหัวข้อถัดไป ซึ่งจะแบ่งพิจารณาเป็น 3 แนวทาง คือ แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการพึ่งพาตนเองของรัฐ แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือ และแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยไปสู่ความเป็นสังคมโลก

²¹ *Ibid.*, p. 9.

²² *Ibid.*, p. 10.

²³ *Ibid.*, p. 11.

กิจกรรม 2.2.1

จงอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาทางสองแพร่งว่าด้วยความมั่นคงมาพอสังเขป

แนวตอบกิจกรรม 2.2.1

ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นปัญหาที่เกิดจากสถานการณ์ที่รัฐถูกบีบให้จำต้องเลือกระหว่างตัวเลือกในทางยุทธศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นเงื่อนไขปัญหาที่ซับซ้อนใน 2 ระดับด้วยกันคือ ระดับแรกเป็นระดับเกี่ยวข้องกับปัญหาตีความเจตนาและแรงจูงใจที่กำหนดพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้าม และยังรวมถึงการประเมินถึงขีดความสามารถของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการตีความเจตนาของการครอบครองของฝ่ายตรงข้าม ระดับที่สอง เป็นเรื่องของความไม่แน่นอนของทางเลือกที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการกำหนดมาตรการตอบสนองหรือตอบโต้ต่อพฤติกรรมที่ได้ผ่านการตีความหรือประเมินแล้วนั้น ความซับซ้อนของปัญหาทางสองแพร่งในระดับนี้ อยู่ที่การจะตัดสินใจอย่างไรในการกำหนดมาตรการตอบโต้หรือแสวงหาวิธีการในการตอบสนองต่อพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างสมเหตุสมผลและปราศจากข้อผิดพลาดซึ่งยังหมายรวมถึง การส่งสัญญาณและการสื่อสารที่ถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย

เรื่องที่ 2.2.2

แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการพึ่งพาตนเองของรัฐ

ดังที่กล่าวมาแล้วในหัวเรื่องก่อน ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นตรรกะที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่มีรัฐเป็นตัวแสดงหลักที่อยู่ในลำดับขั้นสูงสุดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งไม่มีอำนาจที่เหนือกว่ามาบังคับรัฐ เพราะฉะนั้นรัฐจึงดำรงอยู่ในสภาวะที่เรียกว่าอนาธิปไตย สภาวะอนาธิปไตยจึงเป็นฐานคิดสำคัญในวิธีการคิดเกี่ยวกับความมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมุมมองของนักทฤษฎีสัจนิยม

อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าในขั้นแรกๆ นักทฤษฎีชั้นนำของโลกด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะกล่าวเตือนนักศึกษาใหม่ ให้พึงระวังถึงความแตกต่างระหว่างสภาวะอนาธิปไตยในความหมายของการเมืองระหว่างประเทศกับสภาวะอนาธิปไตยภายในประเทศ²⁴ โดยกล่าวย่ำว่าสภาวะอนาธิปไตยในการเมืองระหว่างประเทศมิใช่สภาวะที่ปราศจากกฎเกณฑ์ใดๆ เลย และมีใช้สภาวะที่ประเทศต่างๆ ลุกขึ้นมาทำสงครามกันอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย สภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศในแง่นี้ มี

²⁴ ดูรายละเอียดของข้อถกเถียงเกี่ยวกับ Manning, Wight และ Bull ใน Andrew Linklater and Hidemi Suganami, (2006). *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 44-49.

ความหมายจำกัดเพียงการที่รัฐเป็นตัวแสดงสูงสุดและไม่มีอำนาจเหนือกว่ามาบังคับเจตจำนงของรัฐได้ รัฐจึงต้องพึ่งพาตนเองในการอยู่รอดและในการประกันความจำเป็นพื้นฐานให้กับประชาชนภายในรัฐ ทั้งนี้โดยปราศจากทางเลือกอื่น

นักทฤษฎีการเมืองคลาสสิกที่ถูกกล่าวถึงโดยนักศึกษาศาสตร์ระหว่างประเทศมากที่สุดคนหนึ่ง คือ โทมัส ฮอบส์ เนื่องจากนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะอ้างฮอบส์ในฐานะนักคิดที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติมนุษย์ สภาวะอนาธิปไตย และสงคราม อย่างไรก็ตาม อันที่จริงแล้ว ฮอบส์เป็นนักทฤษฎีการเมืองที่พูดถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไว้น้อยมาก แต่ความสำคัญของฮอบส์ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ที่มุมมองเกี่ยวกับรัฐและธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะการที่ฮอบส์ถือว่ารัฐเป็นองค์กรสูงสุดที่มนุษย์พึงมีและเป็นไปได้ในโลกแห่งความจริงมากที่สุด และเนื่องจากการกำเนิดของรัฐซึ่งเป็นองค์กรอธิปไตย (Leviathan) ถูกกำหนดโดยธรรมชาติของมนุษย์ ทำให้หลายคนเชื่อมโยงและเทียบเคียงการอธิบายการเมืองระหว่างประเทศเข้ากับสภาวะธรรมชาติพื้นฐานมนุษย์ซึ่งถือว่าถูกมองว่าเป็นสภาวะสงคราม ทำให้รัฐในฐานะองค์กรอธิปไตยกลายเป็นฐานคติของสำนักสังคมนิยมอเมริกันในช่วงทศวรรษ 1940 และ 1950 และยังเป็นบ่อเกิดของการคิดในเรื่องทางสองแพร่งเกี่ยวกับความมั่นคงและส่งอิทธิพลในระดับหนึ่งต่อแนวคิดทางเลือกที่มีเหตุผลและสกุลพหุนิยมของสำนักอังกฤษในบางระดับด้วย²⁵ เพื่อแยกความแตกต่างระหว่างสภาวะอนาธิปไตยของสภาวะก่อนมีรัฐกับอนาธิปไตยของการเมืองระหว่างประเทศออกจากกัน เราจึงควรพิจารณาแนวคิดฮอบส์ในรายละเอียดในฐานะที่เป็นนักทฤษฎีการเมืองที่มีอิทธิพลต่อสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีคิดเกี่ยวกับการจัดการทางสองแพร่งด้านความมั่นคงในมุมมองของนักสังคมนิยมยุคปัจจุบัน

อนาธิปไตยในสภาวะธรรมชาติและความเป็นของการมีรัฐในมุมมองของฮอบส์

รัฐเกิดขึ้นได้อย่างไร? ทำไมจึงเป็นองค์กรสูงสุดของมนุษย์? และมีความเชื่อมโยงอย่างไรกับความมั่นคง? คำตอบสำหรับฮอบส์อยู่ที่สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ คนส่วนใหญ่จะจำได้ว่าฮอบส์พูดถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่าโหดร้าย ป่าเถื่อน และเห็นแก่ตัว กระทำการตามแรงขับภายในแต่ด้วยเหตุผลทางวัตถุ มนุษย์จึงเป็นเสมือนฟันเฟืองของเครื่องจักรที่ถูกขับเคลื่อนโดยกลจักรของธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อเราพิจารณาฮอบส์จากแง่มุมของญาณวิทยา (epistemology) ก็จะพบว่า วิธีการในการแสวงหาความรู้หรือความจริงของฮอบส์ก็คือ เหตุผลนิยม (rationalism) แม้ว่าในยุคนั้น ทั้งการแสวงหาความรู้โดยอาศัยวิธีการเชิงประจักษ์ (empiricism) หรือประสาทสัมผัสทั้งห้า และความรู้โดยอาศัยการใคร่ครวญตามหลักเหตุผล (rationalism) ต่างก็ถือว่าเป็นความรู้ในแบบภาววิสัย (objectivism) กล่าวคือเป็นความรู้ที่เป็นกลางและทุกคนสามารถเห็นตรงกันได้ด้วยกันทั้งสิ้นก็ตาม แต่ฮอบส์มองความรู้ในเชิงประจักษ์ว่าเป็นเรื่องคาดเดาและไม่แน่นอน ความรู้โดยอาศัยการใคร่ครวญตามหลักเหตุผลมีความแน่นอนกว่าเนื่องจากวางอยู่บนรากฐานของกรอบการคิดที่ใช้ตรรกวิทยาและนิยามของแนวความคิดที่แน่ชัด

²⁵ Cornelia Navari. (1996). "Hobbes, the State of Nature and Laws of Nature." in *Classical Theories of International Relations*. Ian Clark and Iver B. Neumann (eds.). London: Macmillan, Ltd., pp. 20-21.

นอกจากนั้น สำหรับฮอบส์แล้ว วิธีการหาความรู้ในแบบเหตุผลนิยมนี้ ยังสามารถนำไปใช้กับการแสวงหาความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับศีลธรรมและการเมืองได้อย่างดีอีกด้วย โดยฮอบส์เห็นว่าสิ่งที่เราเรียกว่าดี-ชั่วนั้นมาจากทัศนหาของตนเอง เพราะสิ่งใดก็ตามหากเป็นวัตถุของตัณหาหรือความใคร่ของมนุษย์แล้ว มนุษย์จะเรียกสิ่งนั้นว่าดี หากเป็นวัตถุของความชังก็จะเรียกสิ่งนั้นว่าชั่ว และหากเป็นวัตถุของความโอหังก็จะเรียกมันว่าเป็นของชั้นเลว การเรียกเหล่านี้จึงเป็นเรื่องสัมพัทธ์ ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล และด้วยเหตุที่มนุษย์นิยมดี ชั่ว ถูก ผิดกันไปตามต่าง ๆ นาๆ นี้เอง จึงทำให้โลกมีบรรทัดฐานที่ต่าง ๆ กันไป เพราะฉะนั้นเมื่อใครบางคนยึดบรรทัดฐานหนึ่งเป็นหลัก ก็ย่อมต้องขัดแย้งกับอีกคนหนึ่งซึ่งประพฤติตามอีกบรรทัดฐานหนึ่งอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีแนวโน้มที่จะขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา สภาวะที่แต่ละคนต่างมีบรรทัดฐานเป็นของตนเองและเป็นเหตุของความขัดแย้งนั้นเป็นสภาวะที่ยังไม่มีรัฐ แต่เป็นสภาวะของสงครามระหว่างปัจเจกบุคคล²⁶

เมื่อพิจารณาจากญาณวิทยา (วิธีการในการแสวงหาความรู้) ของฮอบส์แล้ว จะเห็นว่าสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งถูกมองว่าเป็นสภาวะสงครามนี้ ไม่ใช่เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นจริงในเชิงประจักษ์ แต่เป็นสภาวะในเชิงตรรกะที่ใคร่ครวญไปตามหลักเหตุผล โดยอาศัยฐานคติจากแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกขบขันโดยตัณหาเป็นหลัก เพราะฉะนั้นการที่มีผู้อธิบายทฤษฎีของฮอบส์ไปในเชิงวัตถุนิยม (materialism) ล้วนๆ โดยอธิบายว่าการแก่งแย่งกันของมนุษย์ทางด้านวัตถุนิยมเนื่องจากทรัพย์สินจำกัดเป็นเหตุให้มนุษย์อยู่ในสภาวะสงครามนั้น ไม่ใคร่ตรงกับกรอธิบายของฮอบส์เสียทีเดียว การอธิบายที่ตรงกับเจตนาของฮอบส์และสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่า คือการอธิบายว่าการที่ทุกคนประพฤติตามบรรทัดฐานของตนเองและไม่มีอำนาจกลางมาบังคับ ทำให้มนุษย์ขัดแย้งกันหรือทำให้มนุษย์อยู่ในสภาวะสงคราม โดยเฉพาะในกรณีของสงครามกลางเมืองที่อาจมีป้อมเกิดมาจากความขัดแย้งเกี่ยวกับคุณค่าเชิงสัญลักษณ์หรือบรรทัดฐานมากกว่าวัตถุทางกายภาพล้วนๆ

สิ่งที่น่าสังเกตในการอธิบายมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของฮอบส์ก็คือการอธิบายว่าเป็นสภาวะที่มนุษย์มีความเท่าเทียมกันทั้งในเชิงกายภาพและสติปัญญา โดยเฉพาะความเสมอภาคกันในทางสติปัญญา มีมากกว่าทางกายภาพ ซึ่งหมายถึงขีดความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย ในสภาวะธรรมชาติการแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ ความปลอดภัย และความเจริญรุ่งเรืองในเกียรติยศชื่อเสียง เป็นเหตุนำมาซึ่งการรุกราน การต่อสู้และการพิพาทอื่นๆ สภาวะนี้เป็นสภาวะที่ไม่มีใครมาใช้อำนาจบังคับใครจึงเป็นสภาวะที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนเป็นปฏิปักษ์กัน ซึ่งเรียกว่าสภาวะสงคราม トラบเท่าที่ทุกคนเป็นปฏิปักษ์กับทุกคน ก็จะไม่มีการที่อาจบอกได้ว่ายุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม เพราะไม่มีอำนาจกลางที่ยอมรับร่วมกันจริง

ทั้งนี้พึงสังเกตเห็นความคล้ายคลึงกันระหว่างสภาวะที่เท่าเทียมกันของมนุษย์ในแบบฮอบส์กับสภาวะที่เท่าเทียมกันของรัฐในมุมมองของนักสังคมนิยมใหม่อย่างจอห์น เมียร์ไชเมอร์ (John Mearsheimer) ซึ่งมองว่ารัฐในสภาวะอนาธิปไตยในการเมืองระหว่างประเทศมีความเสมอภาคกันในแง่ที่รัฐแต่ละรัฐต่างมี

²⁶ ศาสตราจารย์ ไมเคิล ซี วิลเลียม ได้ตั้งข้อสังเกตที่แตกต่างจากงานส่วนใหญ่โดยพิจารณามุมมองทางการเมืองของฮอบส์เชื่อมโยงกับการคิดในเชิงญาณวิทยา โปรดดูรายละเอียดใน Michael C. William. (2006). "The Hobbsean Theories of International Relations." in *Classical Theory in International Relations*. Beate Jahn (ed.). New York: Cambridge University Press, p. 235.

ขีดความสามารถในการบรรลุเป้าหมายในแง่ของการเป็นตัวแสดงที่มีความสามารถในการคิดคำนวณอย่างมีเหตุผลและการครอบครองอาวุธในบางระดับ แม้ว่าสมรรถนะของอาวุธจะมีความแตกต่างกันก็ตาม นอกจากนั้นความสามารถในการตัดสินใจที่มีเหตุผลของรัฐทำให้รัฐสามารถคิดคำนวณในทางยุทธศาสตร์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวเป็นพันธมิตร การถ่วงดุลอำนาจ เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เช่นเดียวกับ การที่มนุษย์มีความเท่าเทียมกันในสภาวะธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นอนาธิปไตย รัฐทุกรัฐก็มีความเสมอภาคกันภายใต้สภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ²⁷

นอกจากนั้นสิ่งที่คล้ายคลึงกันอีกประการก็คือ เรื่องของความกลัวและความปรารถนาในการมีชีวิตรอดของรัฐในมุมมองของนักสังคมนิยมและของปัจเจกบุคคลในมุมมองของฮอบส์ แต่ในมุมมองของฮอบส์ เนื่องจากความปรารถนาในการมีชีวิตรอดเป็นกฎธรรมชาติ โดยอาศัยเหตุผลเป็นเครื่องมือ มนุษย์จึงมนุษย์แสวงหาสันติภาพและดำเนินตามเงื่อนไขเพื่อให้บรรลุสันติภาพ เพราะมองเห็นการณีกฎในประโยชน์ของการรักษาชีวิตตน จึงมารวมกันและมอบอำนาจให้กับบุคคลหรือคณะบุคคล โดยลดทอนความหลากหลายของเจตนาลงมาเป็นเจตจำนงหนึ่งเดียว ทำให้เกิดองค์อธิปัตย์ที่เรียกว่า commonwealth การรวมกันเป็นคอมมอนเวลท์ทำให้ไม่สามารถมีกลุ่มย่อยที่ท้าทายเจตจำนงรวมได้ องค์อธิปัตย์ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายพลเรือน องค์อธิปัตย์นี้เองที่ทำให้สภาวะอนาธิปไตยของมนุษย์หมดไป แต่ในกรณีของรัฐในมุมมองของนักสังคมนิยม สภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศไม่อาจหมดไปได้ ทั้งนี้ก็เนื่องจากสำหรับมนุษย์แล้วรัฐเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดนั่นเอง ซึ่งก็สอดคล้องกับฮอบส์ ในแง่ที่ไม่มีองค์กรโดยอยู่เหนือรัฐ

และสำหรับฮอบส์ องค์อธิปัตย์ไม่ใช่เป็นเพียงโครงสร้างในการประสานผลประโยชน์ของปัจเจกชนเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวกระทำที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพ เมื่อเกิดความไม่ลงรอยกันในการรับรู้คุณค่า เป็นอำนาจกลางที่ตัดสินกรณีต่างๆ ที่มีความขัดแย้งกัน สร้างเงื่อนไขที่ทำนายได้ ทำให้เกิดความร่วมมือที่อยู่บนเหตุผล²⁸ แต่กระนั้นองค์อธิปัตย์ก็มีข้อจำกัด ซึ่งข้อจำกัดนี้ก็เกิดโดยเหตุผลของการมีรัฐนั่นเอง ซึ่งก็คือการอยู่รอดปลอดภัย สำหรับฮอบส์ ความถดถอยของคอมมอนเวลท์ เกิดจาก **ประการแรก** การปฏิเสธความสมบูรณ์ของอำนาจในฐานะองค์อธิปัตย์จะเกิดการกั๊กกร่อน เมื่อองค์อธิปัตย์ปฏิเสธใช้อำนาจที่จำเป็น **ประการที่สอง** การไข่มโนสำนึกส่วนบุคคลมากกว่าเหตุผลความจำเป็นแห่งรัฐ ต้องพยายามมีนโยบายที่ไม่ก่อสงครามกลางเมือง หรือทำให้มีกลุ่มก่อความไม่สงบต่อต้านรัฐ สงครามกลางเมือง การคุ้มครองประชาชนเป็นสิ่งจำเป็น ในขณะที่เดียวกันความชอบธรรมด้วย

ในจุดนี้จะเห็นว่าฮอบส์แก้ปัญหาสภาวะอนาธิปไตยด้วยการสร้างองค์อธิปัตย์ขึ้นมาใช้อำนาจบังคับและลดทอนเจตจำนงอันหลากหลายให้มีความเป็นเอกภาพ แต่ในสภาวะระหว่างประเทศนักสังคมนิยมมองว่าสภาวะการพัฒนาหยุดอยู่ที่สภาวะอนาธิปไตย ทางแก้ปัญหามองสองแพร่งความมั่นคงจึงวางอยู่สมมติฐานของการคงอยู่ของสภาวะอนาธิปไตยที่ประกอบไปด้วยรัฐที่มีอำนาจอธิปไตย ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสำหรับนักสังคมนิยมจึงเป็นเรื่องของระบบที่เกิดจากสภาวะอนาธิปไตย ด้วยเหตุผลว่าไม่มีอำนาจใดเห็นว่าอำนาจรัฐนั่นเอง

²⁷ โปรดดูรายละเอียดใน John Mearsheimer. (2001). *The Tragedy of Great Powers Politics*. New York: W.W. Norton & Company. โดยเฉพาะในบทที่ 2 ว่าด้วย Anarchy and the Struggle for Power, pp. 29-55.

²⁸ William, *op. cit.*, p. 263.

สภาวะอนาธิปไตยและวิธีการจัดการกับทางสองแพร่งด้านความมั่นคงของนักสังคมนิยมยุคปัจจุบัน

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 สำนักสังคมนิยมในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ สังคมนิยมแบบคลาสสิก (classical realism) และสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง (structural realism) นักสังคมนิยมแบบคลาสสิกคนสำคัญ ได้แก่ ฮันส์ มอร์เกนทอ (Hans Morgenthau) ผู้เขียนหนังสือเรื่อง *Politics Among Nations* (การเมืองระหว่างชาติ) ซึ่งพยายามอธิบายการเมืองระหว่างประเทศโดยยึดโยงกับธรรมชาติมนุษย์เป็นหลักในการอธิบาย ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับปรัชญาการเมืองของแมคเคย์เวลลีย์และฮอบส์ อย่างไรก็ตาม สำหรับมอร์เกนทอแม้จะเห็นว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่วิธีเดียวในการค้นหาความจริง แต่ก็มองว่าการเมืองหรือสังคมนิยมตั้งอยู่บนกฎที่เป็นวัตถุวิสัย แต่กฎดังกล่าวมีรากเหง้ามาจากธรรมชาติของมนุษย์ ประการต่อมา แม้ว่าการเมืองอาจจะมีได้กำหนดโดยแรงจูงใจของผู้บริหารหรืออุดมการณ์ แต่กำหนดโดยผลประโยชน์ที่เรียกว่าอำนาจ รัฐบาลหรือผู้นำประเทศจึงต้องคิดจากมุมมองที่ก่อปรด้วยผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลักและต้องมองประเทศชาติในฐานะอำนาจหนึ่งที่ตั้งอยู่ท่ามกลางอำนาจทั้งหลาย มอร์เกนทอเห็นว่าผู้นำหรือผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายควรจะต้องมีมุมมองดังกล่าว ซึ่งต่างจากประชาชนทั่วไปที่มีมุมมองการเมืองแบบง่าย ๆ ผ่านข้อสรุปเชิงศีลธรรมและกฎหมาย²⁹

เนื่องจากมอร์เกนทอมองการเมืองผ่านธรรมชาติมนุษย์ มอร์เกนทอจึงพยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแรงขับภายในที่สำคัญของมนุษย์ ซึ่งเรียกว่าเจตจำนงที่จะครองเป็นใหญ่ (animus domnandi) แรงขับดังกล่าวเป็นข้อบกพร่องที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และเมื่อผนวกกับการอธิบายรวมกับความกลัวซึ่งเป็นธรรมชาติอีกด้านหนึ่งของมนุษย์ จึงทำให้นักคิดสังคมนิยมแบบคลาสสิกมองว่าทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นสภาวะที่ไม่อาจลดทอนหรือหลีกเลี่ยงได้เลย เพราะแม้ว่ามนุษย์จะต้องการสันติภาพสักเพียงใด แต่ธรรมชาติมนุษย์ได้กลายเป็นเงื่อนไขต่าง ๆ ที่คอยกระตุ้นความกลัวให้ปรากฏ เมื่อพิจารณาในแง่นี้ เราจะเห็นความสำคัญของแนวคิดเรื่องผู้นำหรือผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงจำต้องมีความสามารถในการที่รับรู้และเข้าใจถึงทางสองแพร่งเกี่ยวกับความมั่นคงของอีกฝ่ายหนึ่ง (security sensibility) ดังที่กล่าวไว้ในหัวเรื่องก่อน เนื่องจากความไม่เข้าใจถึงความกลัวของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ จะกลายเป็นตัวเร่งในการขยายวงของความเป็นปฏิปักษ์กัน ซึ่งจะกลายเป็นการสร้างเงื่อนไขของสภาวะแวดล้อมที่จะนำไปสู่ของสงคราม แง่นี้สงครามจึงไม่ใช่ความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างความถูกต้องกับความชั่วร้าย หากแต่เกิดจากความกลัว ความไม่ไว้วางใจต่อกัน และโดยเฉพาะความไม่เข้าใจในสถานะเกี่ยวกับปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงของอีกฝ่ายหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ในยุคสงครามเย็นก็ได้เกิดทฤษฎีสังคมนิยมใหม่หรือสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง ซึ่งแบ่งออกเป็นสังคมนิยมเชิงป้องกัน (defensive realism) และสังคมนิยมเชิงรุก (offensive realism) ซึ่งทั้งสองสำนักต่างก็ให้ความสำคัญกับสภาวะอนาธิปไตย สำหรับในมุมมองของสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง แรงขับภายในจากธรรมชาติของมนุษย์ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐแสวงหาอำนาจ แต่รัฐจำเป็นต้องแสวงหาอำนาจเพราะ

²⁹ Hans Morgenthau. (1948). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knoff, pp. 165-166.

โครงสร้างความสัมพันธ์ของรัฐถูกกำหนดโดยสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ ดังที่กล่าวมาแล้วสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศหมายถึงสภาวะที่ไม่มีอำนาจที่อยู่สูงกว่ารัฐที่อาจช่วยประกันความมั่นคงปลอดภัยไว้ให้กับรัฐ โดยเฉพาะในการที่ปลอดภัยของการถูกคุกคามหรือโจมตีจากรัฐอื่น ๆ เพราะฉะนั้นการกระทำที่สมเหตุสมผลที่สุดสำหรับรัฐที่ต้องดำรงอยู่ภายใต้สภาวะการณณ์เช่นนี้ก็คือ การแสวงหาอำนาจให้ได้มากที่สุด (maximizing powers) ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญก็เพื่อการประกันความปลอดภัยให้กับตนเอง³⁰

นอกจากนั้น นักสังคมนิยมเชิงโครงสร้างยังมีข้อสังเกตอีกด้วยว่าระบอบการปกครองภายในประเทศมิได้ส่งผลต่อพฤติกรรมของรัฐในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากนัก ไม่ว่ารัฐนั้นจะเป็นรัฐเผด็จการหรือประชาธิปไตยก็ตาม รัฐที่เป็นมหาอำนาจซึ่งเป็นตัวแสดงหลักในการเมืองระหว่างประเทศจะประพฤติในลักษณะเดียวกันเสมอ หากจะต่างกันบ้างก็อยู่ที่บางรัฐอาจมีอำนาจมากกว่ารัฐอื่นเท่านั้น นักสังคมนิยมมักจะเรียกความสัมพันธ์ระหว่างรัฐว่า “ระบบระหว่างประเทศ” (international system) และหากจะถามว่าทำไมรัฐจึงประพฤติในลักษณะดังกล่าว คำตอบสำหรับนักสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะจอห์น เมียร์ไชเมอร์มักจะวางอยู่บนฐานคติซึ่งสอดคล้องเป็นอย่างดีกับวิธีคิดเกี่ยวกับปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง³¹

ประการแรก สำหรับนักสังคมนิยม มหาอำนาจจะเป็นตัวแสดงหลักในระบบระหว่างประเทศ โดยมีสภาวะอนาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการจัดระเบียบโลก สภาวะอนาธิปไตยนี้เป็นสภาวะที่ตรงข้ามกับสภาวะของการมีลำดับชั้น (hierarchy) ที่มีการบังคับควบคุม ซึ่งเป็นสภาวะของการจัดระเบียบของการเมืองภายในประเทศ

ประการที่สอง นักสังคมนิยมมองเชิงโครงสร้างมองว่า รัฐทุกรัฐย่อมมีอำนาจทางทหารและมีขีดความสามารถในการก่อภัยอันตรายต่อรัฐอื่นเสมอ แม้ว่าขีดความสามารถนั้นจะมีมากบ้างน้อยบ้างต่าง ๆ กันไป

ประการที่สาม แม้รัฐอาจจะสามารถรู้หรือประเมินขีดความสามารถทางทหารของรัฐอื่นได้ถูกต้องก็ตาม แต่รัฐดังกล่าวไม่มีทางล่วงรู้เจตนาของรัฐอื่นได้อย่างแน่ชัด จนพอที่จะทำให้เกิดความไว้วางใจต่อกันหรือต่อสถานการณ์ในอนาคตได้ ทั้งนี้ รัฐส่วนมากต้องการรู้ว่ารัฐอื่น ๆ คิดอย่างไรกับสถานะปัจจุบัน ต้องการดำรงสถานะเดิมไว้ (status quo) หรือต้องการการเปลี่ยนแปลง (revisionist) โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับดุลอำนาจที่เป็นอยู่ แม้อาจจะมีผู้อ้างว่าเราสามารถตีความเจตนาของรัฐอื่นได้จากสุนทรพจน์หรือคำประกาศนโยบายของผู้นำก็ตาม แต่ในหนังสือ *Why Leaders Lie* (ทำไมผู้นำจึงโกหก) เมียร์ไชเมอร์ยืนยันกรานว่า เรามีอาจรู้เจตนาอันแท้จริงของผู้นำหรือผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายได้ เพราะในบางครั้งเราพบว่าผู้นำใช้วิธีโกหกหรืออำพรางเจตนาที่แท้จริงในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และการที่ผู้นำต้องทำเช่นนั้นก็เนื่องจากผู้นำต้องทำตามตรรกะของระบบระหว่างประเทศที่ดำเนินไปภายใต้สภาวะอนาธิปไตยนั่นเอง³²

³⁰ โปรดดูคำอธิบายประกอบที่กระชับและชัดเจนเกี่ยวกับสังคมนิยมเชิงโครงสร้างใน John J. Mearsheimer. (2006). “Structural Realism.” in *International Relations Theory: Discipline and Diversity*. Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith. (eds.). Oxford: Oxford University Press, pp. 71-88.

³¹ *Ibid.*, pp. 73-74.

³² โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน John J. Mearsheimer. (2013). *Why Leaders Lie: The Truth about Lying in International Politics*. Oxford: Oxford University Press, p. 8.

ประการที่สี่ เป้าหมายหลักของรัฐก็คือการอยู่รอดปลอดภัย รัฐจึงต้องการธำรงรักษาบูรณภาพของดินแดน (territorial integrity) และความเป็นอิสระในการจัดระเบียบการเมืองภายในรัฐ (autonomy of domestic political order) แม้บางรัฐอาจจะมุ่งแสวงหาความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจหรือแม้กระทั่งพยายามแสดงออกให้รัฐอื่นเห็นว่าตนเป็นแบบอย่างในการขีดขูมาตรฐานระหว่างประเทศก็ตาม แต่เป้าหมายหลักของรัฐก็คือการอยู่รอด ทั้งนี้วางอยู่บนเหตุผลง่าย ๆ แต่ชัดเจน ก็คือ หากรัฐถูกทำลายแล้ว รัฐก็จะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายข้ออื่น ๆ ได้เลย การอยู่รอดจึงกลายมาเป็นเป้าหมายที่ติดมากับรัฐอย่างแยกจากกันไม่ขาด

ประการที่ห้า รัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผล ซึ่งหมายความว่ารัฐมีความสามารถในการคิดคำนวณและแสวงหายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับความอยู่รอดของตนมากที่สุด แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะคิดคำนวณโดยไม่ผิดพลาดเลย บางครั้งรัฐอาจคำนวณยุทธศาสตร์ผิดอย่างรุนแรงจนกระทบต่อความอยู่รอดของตนก็ได้ แต่ที่เป็นเช่นนั้นอาจเกิดมาจากข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐดำรงอยู่ในสภาวะที่ไม่มีทางที่จะมีข้อมูลที่สมบูรณ์ แม้เทคโนโลยีจะก้าวหน้าเพียงใดก็ตาม ดังเหตุผลที่อธิบายมาแล้วในข้อต้น ๆ

จะเห็นว่าสำหรับสังคมนิยมเชิงโครงสร้าง สภาวะอนาธิปไตยเป็นฐานคิดที่สำคัญที่ก่อปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง และยังเป็นพื้นฐานต่อระบบระหว่างประเทศ เคนเนธ วอลทซ์ (Kenneth Waltz) ในหนังสือเรื่อง *Theory of International Politics* ชี้ให้เห็นว่า สภาวะอนาธิปไตยนี้เป็นเงื่อนไขให้เกิดระบบระหว่างประเทศในทฤษฎีของนักสังคมนิยม เนื่องจากรัฐแต่ละรัฐเป็นหน่วยการเมืองที่ถืออำนาจอธิปไตยโดยเท่าเทียมกัน แม้จะต่างกันในด้านความสามารถก็ตาม เมื่อหน่วยการเมืองที่มีลักษณะเหมือนกันมาดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างเดียวกัน โดยปราศจากอำนาจที่เหนือกว่ามาควบคุม ก็จะเกิดสภาวะอนาธิปไตย ซึ่งมีใช้สภาวะที่ปราศจากระเบียบระหว่างประเทศเสียทีเดียว แต่ระเบียบที่ดำรงอยู่นั้นเป็นระเบียบที่เรียกว่า “ระบบระหว่างประเทศ” อันเกิดมาจากการสร้างดุลอำนาจ ซึ่งมีความแตกต่างอย่างสำคัญกับลักษณะของการเมืองภายในประเทศที่เกิดจากความสัมพันธ์ขององค์ภายในอย่างมีลักษณะของลำดับชั้นหน่วยต่างๆ ภายในรัฐมีลักษณะเหมือนกับองค์ภายในที่บูรณาการกัน แม้จะมีการแยกกันทำหน้าที่เฉพาะทางแต่ในระบบระหว่างประเทศ แม้ความร่วมมือจะเป็นไปได้ แต่ก็จำกัดเฉพาะที่ผลประโยชน์พอได้มีลักษณะของการทำงานเป็นองค์ภายในเดียวกัน เพราะหากจะมีการร่วมมือกันแต่ละรัฐจะถามว่าตนจะได้อะไรและใครได้มากกว่าใคร แต่จะไม่ถามว่าเราทั้งหมดจะได้อะไร เงื่อนไขของความรู้สึกไม่มั่นคงที่เกิดจากความไม่แน่ใจในเจตนาและการกระทำของอีกฝ่าย เป็นข้อจำกัดสำคัญของความร่วมมือระหว่างรัฐ³³

เนื่องจากสภาวะอนาธิปไตยนี้เองที่เป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่กำหนดพฤติกรรมของรัฐ ในบางครั้งโครงสร้างจะกำหนดให้รัฐกระทำในสิ่งที่ก่อผลที่ตนเองไม่ต้องการทำ แม้ว่ารัฐอาจรับทราบดีถึงเงื่อนไขและผลลัพธ์จากการกระทำดังกล่าว แต่เนื่องจากโครงสร้างบังคับจึงไม่มีทางเลือก และแม้ว่ารัฐพยายามจะปรับทางเลือกโดยพยายามปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ใหม่ แต่การปรับยุทธศาสตร์ก็ยังไม่อาจเปลี่ยนโครงสร้างได้³⁴ ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีสังคมนิยมเชิงโครงสร้างจึงถูกวิจารณ์ว่าเป็นตรรกะที่มองโลกในแง่ร้าย มุ่งรักษาสถานภาพเดิม มองไม่เห็นถึงโอกาสในการเปลี่ยนแปลง

³³ Kenneth Waltz. (1979). *Theory of International Politics*. New York: Random House, pp. 104-105.

³⁴ *Ibid.*, p. 107.

นอกจากนั้น แม้ว่าเมื่อพิจารณาในเบื้องต้นจะดูเหมือนว่าสัจนิยมเชิงป้องกันและสัจนิยมเชิงรุกเห็นพ้องต้องกันในของสภาวะอนาธิปไตยและเงื่อนไขของปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดก็จะเห็นว่า สัจนิยมเชิงป้องกันอย่างเช่น เคนเนธ วอลทซ์ มองว่ารัฐดำเนินการต่างในทางยุทธศาสตร์เพียงเพื่อต้องการหยุดเท่านั้น ในขณะที่นักสัจนิยมเชิงรุกอย่าง จอห์น เมียร์ไชเมอร์ กลับมองว่า รัฐมิได้เพียงต้องการหยุด แต่ต้องการแสวงหาอำนาจให้มากที่สุด (maximizing powers) ทั้งนี้เพราะรัฐไม่แน่ใจในเจตนารมณ์ของรัฐอื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เพราะฉะนั้น สำหรับสัจนิยมเชิงป้องกัน เนื่องจากรัฐต้องการหยุด รัฐมีแนวโน้มที่จะรักษาสถานภาพเดิม จึงทำให้รัฐอยู่ในบรรยากาศของการจับจ้องว่ารัฐอื่นจะแสดงออกอย่างไร จึงเกิดบรรยากาศการแข่งขันกันทางความมั่นคงซึ่งจะส่งผลให้รัฐพยายามสร้างดุลอำนาจ โดยอาศัยการถ่วงดุลอำนาจ (balance of powers) หรือไม่ก็การเข้าร่วมกลุ่มสมัครพรรคพวกกับรัฐที่เข้มแข็งกว่า (bandwagoning) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของระบบ³⁵

การถ่วงดุลอำนาจจะเกิดในกรณีอำนาจไม่เท่ากัน ซึ่งจะสังเกตว่าพันธมิตรที่ชนะสงครามมักจะแตกกันเป็นกลุ่ม ไม่รวมกันเป็นปีกแผ่นเหมือนตอนทำสงครามร่วมกัน ทั้งนี้เพราะไม่มีอำนาจใหญ่ที่ต้องการรวมตัวกับอำนาจใหญ่อีกอำนาจ ทั้งนี้เพราะในสภาวะอนาธิปไตยความมั่นคงเป็นเป้าหมายสุดท้ายและอำนาจเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายนั้น รัฐที่มีอำนาจจะร่วมมือกับรัฐที่เล็กกว่าถ่วงดุลกับอีกรัฐหนึ่งที่แข็งแกร่งกว่าตน การแสวงหาอำนาจเพียงเพื่ออำนาจไม่อาจประกันเป้าหมายสุดท้าย ซึ่งก็คือความมั่นคงหรือการหยุดของรัฐ เพราะหากอำนาจเป็นเป้าหมายที่ต้องแสวงหาให้ได้มากที่สุดรัฐมหาอำนาจจะไม่เลือกเข้าพวกกับรัฐที่เล็กกว่าจะเข้าพวกกับรัฐที่ใหญ่กว่า เป้าหมายของรัฐมหาอำนาจจึงไม่ใช่การแสวงหาอำนาจแต่เป็นการธำรงสถานภาพเดิมไว้³⁶

ส่วนในกรณีรัฐที่อ่อนแอหรือรัฐเล็ก เนื่องจากไม่มีทางเลือกจึงต้องใช้ยุทธศาสตร์การยอมเข้าพวกกับกลุ่มที่มีอำนาจมากกว่าแม้ว่ามีแนวโน้มจะเป็นปฏิปักษ์ต่อดน หรือไม่ก็เป็นการเข้าพวกเพื่อหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเริ่มสหประชาชาติใหม่ 21 บางประเทศใช้ยุทธศาสตร์แบบร่วมมือโดยตรงกับจีน ทั้งๆ ที่เกรงกลัวจีน อาทิ พม่า แต่ทั้งนี้ในภาพรวมประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้จะคงความร่วมมือทางทหารกับสหรัฐอเมริกาไว้ในระดับหนึ่ง เพื่อเป็นการถ่วงดุลจีนไว้ แต่เป็นกระทำให้ในระดับเบาและไม่ทำให้จีนซึ่งกำลังทะยานในการเป็นมหาอำนาจเกิดความกังวล ก็จำเป็นต้องใช้ยุทธศาสตร์เข้าพวกกับจีน แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงเฉพาะในระดับที่เน้นผลประโยชน์ทางการค้าเท่านั้น³⁷

นอกจากนั้น ยังมีการตั้งข้อสังเกตอีกว่าภายหลังการสิ้นสุดของสงครามและหากปรากฏว่ามีพันธมิตรสองค่าย ค่ายหนึ่งมีอำนาจมากกว่าอีกค่ายหนึ่ง รัฐที่สามมักจะเข้าเป็นพันธมิตรกับค่ายที่มีอำนาจ

³⁵ *Ibid.*, p. 125.

³⁶ *Ibid.*, p. 126.

³⁷ ดูรายละเอียดใน Denny Roy. (2005). "Southeast Asia and China: Balancing or Bandwagoning." in *Contemporary Southeast Asia*. vol 21, No 2, pp. 305-322.

น้อยกว่า ย่อมแสดงว่าอำนาจไม่ใช่เป้าหมายปลายทางแต่เป็นการยู่รอด ซึ่งนิยามความมั่นคงของรัฐในทรรศนะของสังคมนิยมเป็นเป้าหมายหลักของรัฐโดยทั่วไป³⁸

อนึ่ง การขยายตัวของความเป็นปฏิปักษ์ (spiral model) ความแตกต่างของการเข้าใจและการตอบโต้ด้วยความกลัวของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดแนวคิดยุทธศาสตร์การป้องปราม (deterrence) รัฐที่ต้องการรักษาสถานภาพเดิมมักจะใช้ยุทธศาสตร์การป้องปรามเพื่อไม่ให้รัฐอื่นมองว่าตนอ่อนแอ แต่มีเงื่อนไขว่ารัฐที่คุกคามต้องเห็นว่าจะมีการดำเนินการยุทธศาสตร์จริงๆ และต้นทุนที่ต้องจ่ายในการรุกรานมีมากกว่า ยุทธศาสตร์นี้ตรงข้ามกับการยอมตาม (appeasement) ซึ่งจะทำให้ทรราชย์ได้ใจว่ายอมอ่อนข้อให้ อย่างไรก็ตามการเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าจะใช้ยุทธศาสตร์การป้องปรามเมื่อใด ถ้าใช้ในช่วงสถานการณ์ความเป็นปฏิปักษ์กำลังขยายวง การป้องปรามอาจถูกตีความให้กลายเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งมากขึ้น³⁹

อย่างไรก็ตาม นักสังคมนิยมเชิงรุก อาทิ เมียร์โซเมอร์⁴⁰ ซึ่งมีความคิดเห็นตรงข้ามกับสังคมนิยมเชิงป้องกัน มองว่าไม่มีมหาอำนาจใดพึงพอใจกับการเพียงอยู่รอดหรือการคงสถานเดิม แต่รัฐมหาอำนาจต้องการมีอิทธิพลเป็นใหญ่เหนือรัฐอื่นๆ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลของปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะในส่วนของความยุ่งยากในเรื่องการค้นหาและตีความเจตนาของรัฐอื่นๆ ซึ่งไม่มีทางที่จะทราบได้แน่ชัดว่ารัฐอื่นมีเจตนาอย่างไรแม้ในสถานการณ์ปัจจุบัน มิพักต้องกล่าวถึงอนาคตซึ่งไม่มีทางทราบได้แน่นอนเลยว่ารัฐอื่นๆ หนึ่งจะตัดสินใจอย่างไร เพราะฉะนั้นเมื่อมองผ่านตรรกะทางสองแพร่งด้านความมั่นคง รัฐซึ่งเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผลก็ย่อมจะต้องแก้ปัญหาด้วยการคิดถึงภาพจำลองของสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด ซึ่งในที่สุดรัฐก็จะตัดสินใจว่าวิธีการตอบสนองสมภาวะการณ์ที่ดีที่สุดคือ สภาวะอนาธิปไตยที่ไม่มีใครสามารถรับประกันอนาคตได้ก็คือ การพึ่งตนเอง (self-help) ซึ่งหมายถึงความจำเป็นที่ต้องสะสมอาวุธและแผ่ขยายอิทธิพล หรือหากจะกล่าวในภาษาของตรรกะทางสองแพร่งด้านความมั่นคงก็คือว่า เนื่องจากความไม่แน่นอนในทางเลือกของการแก้ปัญหาที่มีสองระดับคือในระดับการตีความและระดับการตอบสนอง แต่เพราะระดับความไม่แน่นอนเกี่ยวกับการตีความมีมากกว่าจึงมีความสมเหตุสมผลที่รัฐจะมุ่งไปที่การแก้ปัญหาความไม่แน่นอนในระดับการตอบสนองซึ่งรัฐสามารถควบคุมได้มากกว่าเมื่อรัฐพุ่งเป้าไปที่ระดับการตอบสนองก็ทำให้รัฐต้องแสวงหาอำนาจไว้ให้มากที่สุด

ความสัมพันธ์ของอาวุธกับความหวาดระแวงของรัฐ เป็นสิ่งที่กำหนดความสัมพันธ์ของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างรัฐมหาอำนาจ โดยเฉพาะในทรรศนะของสังคมนิยมเชิงรุกเป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผล 3 ประการ คือ 1) ความกำกวมหรือไม่ชัดเจนของการมีอาวุธ 2) ความแตกต่างของการเข้าใจและการตอบโต้ด้วยความกลัวของอีกฝ่ายหนึ่ง 3) ความกดดันที่จะเพิ่มการคุกคามเมื่อเผชิญกับโครงสร้างที่อันตราย อำนาจของความกลัวที่อยู่ในบริบทที่มีการสำแดงพลังทางอาวุธ ทำให้เกิดปัญหาของปัญหาการมีอาวุธ คือรัฐอื่นจะแยกไม่ออกว่ารัฐนั้นมีอาวุธไว้เพื่อป้องกันหรือรุกราน⁴¹

³⁸ Waltz, *op cit.*, p. 126.

³⁹ Booth and Wheeler. *op. cit.*, pp. 48-49.

⁴⁰ John J. Mearsheimer. (2001). *The Tragedy of Great Powers Politics*. New York: W.W. Norton & Company, pp. 29-55. รายละเอียดอยู่ในบทที่ 2 ว่าด้วย Anarchy and the Struggle for Power, pp. 29-54.

⁴¹ *Ibid.*, p. 45.

อย่างไรก็ตาม นักสังคมนิยมไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีที่ “ก้าวร้าว” อย่างที่เข้าใจกันผิดๆ เพื่อเป็นการตอบสนองต่อสภาวะการณ์โลกในปัจจุบันที่กล่าวกันว่าอยู่ในสภาวะของการจัดเรียงตัวของระเบียบโลกใหม่ ใน ค.ศ. 2016 นักสังคมนิยมอย่างจอห์น เมียร์ไชเมอร์และสติเฟน วอลท์ จึงเสนอให้สหรัฐอเมริกากำหนดยุทธศาสตร์โดยใช้การถ่วงดุลอำนาจนอกฝั่ง (off-shore balancing) ต่อประเทศมหาอำนาจที่กำลังทะยานอย่างจีน หรือในภูมิภาคอันเป็นจุดยุทธศาสตร์ใหญ่ 3 จุดตามลำดับความสำคัญคือ เอเชียตะวันออก อ่าวเปอร์เซีย และยุโรป และทั้งนี้ให้หลีกเลี่ยงสิ่งที่เรียกว่าเป็น “การแผ่อิทธิพลครอบงำของเสรีนิยม” (liberal hegemony) ซึ่งเป็นการส่งออกระบบประชาธิปไตยด้วยการพยายามเปลี่ยนระบอบการปกครองภายในประเทศของรัฐอื่น⁴²

นอกจากนั้นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การถ่วงดุลนอกฝั่ง การผลักระให้รัฐอื่นจัดการ (buck-passing) ก็เป็นนโยบายที่นักสังคมนิยมเชิงรุกชื่นชอบ การผลักระให้รัฐอื่นจัดการหมายถึงการปล่อยให้รัฐที่สามที่ซึ่งมักจะมีพรมแดนอยู่ติดกับรัฐเป้าหมาย จัดการกับภัยคุกคามที่เกิดจากการขยายอิทธิพลของมหาอำนาจที่ต้องการถ่วงดุลนั้น กรณีนี้มีตัวอย่างย้อนไปถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือในช่วงที่อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ผู้นำเยอรมนี เริ่มแผ่ขยายอิทธิพลรุกรานประเทศรอบข้างตน ซึ่งเป็นการแสดงสัญญาณอันตรายถึงการแผ่ขยายการครอบครองความเป็นใหญ่ แต่สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศสพยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับเยอรมนี โดยส่งต่อสภาวะดังกล่าวให้กับสหภาพโซเวียตด้วยการลงนามในข้อตกลงมิวนิคซึ่งส่งผลให้เกิดการผนวกดินแดนบางส่วนของเชโกสโลวาเกียเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเยอรมนีที่เรียกว่า Sudetenland ผลลัพธ์ของข้อตกลงมิวนิคและปรากฏการณ์การหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างมหาอำนาจตะวันตกกับเยอรมนีถูกตีความจากหลายแง่มุม ซึ่งส่วนใหญ่มองว่าสาเหตุเพราะมหาอำนาจตะวันตกดำเนินนโยบายแบบยอมอ่อนข้อ (appeasement) ให้กับความประสงค์ของชาติพระราชชนนีเอง ที่ทำให้สงครามโลกครั้งที่ 2 แผ่ขยายมากขึ้นและส่งผลกระทบต่อมนุษยชาติ แต่ในขณะที่ยวกันเมื่อมองในภาพรวมแล้ว ก็จะเห็นว่าเหตุการณ์ที่สืบเนื่องตามมาก็คือสหรัฐอเมริกาสามารถชะลอการเข้าสู่สงครามกับเยอรมนี เพราะเยอรมนีได้หันไปรุกรานสหภาพโซเวียตแทน ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการผลักระไปให้สหภาพโซเวียต และเมื่อสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องยกพลขึ้นบกที่หาดนอร์ม็องดี เยอรมนีก็อ่อนล้าจากการที่ต้องเผชิญศึกกับสหภาพโซเวียตแล้ว⁴³ การตัดสินใจดำเนินการดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การผลักระให้รัฐอื่นรับไปแทน

กรณีของข้อตกลงมิวนิคเป็นบทเรียนที่กล่าวถึงเพื่อสนับสนุนนโยบายการป้องปราม (deterrence) ก็จะเป็นการสะกดกันไม่ให้ชาติที่ต้องการแผ่ขยายอำนาจกระทำการได้โดยง่ายหรือส่งผลให้ชาติดังกล่าวยุติการกระทำการแผ่ขยายอิทธิพลของตน หลักคิดก็คือการสื่อสารให้เห็นว่ารัฐที่รุกรานจะต้องถูกตอบโต้ในลักษณะที่ต้นทุนในการทำสงครามสูงกว่าผลประโยชน์ที่ชาติที่จะได้รับหากทำการรุกรานชาติอื่น การป้องปรามอาจกระทำได้ใน 2 ลักษณะ กล่าวคือเป็นการป้องปรามทางตรง ซึ่งมักจะเกิดกับรัฐที่ถูกรุกราน

⁴² John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt. “The Case for Offshore Balancing: A Superior U.S. Grand Strategies.” in *Foreign Affairs*. Vol 94, no. 4, (July/August 2016), pp. 70–83.

⁴³ ไปรอดดูรายละเอียดย เรื่อง buck-passing ใน Mearsheimer, *The Tragedy of Great Powers Politics*, pp. 159–162.

โดยตรง กับการป้องปรามให้กับรัฐที่สามโดยพันธมิตร ทั้งนี้ในแง่หนึ่ง เมื่อพิจารณาในภาพรวมนโยบายการป้องปรามโดยเฉพาะจากพันธมิตรก็อาจถือเป็นเครื่องมือภายใต้ยุทธศาสตร์การพยายามถ่วงดุลอำนาจต่อชาติที่รุกราน อย่างไรก็ตาม โรเบิร์ต เจอร์วิส (Robert Jervis) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าความสำเร็จของนโยบายการป้องปรามขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ว่าทั้งสองฝ่ายต้องมีภาพการรับรู้ที่ตรงกัน ทั้งนี้แง่ของคุณค่าที่ฝ่ายศัตรูนับว่าเป็นต้นทุนและความน่าเชื่อถือในการแสดงออกซึ่งเจตนาที่จะตอบโต้ มิฉะนั้นนโยบายดังกล่าวจะเกิดความล้มเหลว⁴⁴

มีข้อพึงระวังกล่าวคือ มักจะมีผู้มองสังคมนิยมโดยผิวเผินว่าเนื่องจากสังคมนิยมเป็นแนวคิดที่มองการเมืองว่าเป็นเรื่องอำนาจ นักสังคมนิยมจึงสนับสนุนระบอบการปกครองที่ใช้อำนาจเด็ดขาด หรือไม่ก็ต้องเป็นอนุรักษนิยมในทางการเมือง แต่ข้อเท็จจริงก็คือเนื่องจากนักสังคมนิยมแยกพิจารณาการเมืองภายในรัฐ ออกจากการเมืองระหว่างประเทศ นักสังคมนิยมอาจจะมีแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมสำหรับการเมืองภายในประเทศก็ได้ เพียงแต่ไม่ต้องการส่งออกเสรีนิยมโดยการเข้าไปเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของอีกรัฐหนึ่ง ทั้งนี้เพราะสำหรับนักสังคมนิยมแล้ว การดำเนินนโยบายต่างประเทศต้องอาศัยเหตุผลและความรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ของรัฐตนเป็นหลัก ด้วยเหตุผลที่วาระเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่บนรากฐานของความเป็นรัฐนั่นเอง

กิจกรรม 2.2.2

จงอภิปรายความสัมพันธ์ของรัฐ สภาวะอนาธิปไตย และการจัดการกับปัญหาความมั่นคง ตามแนวคิดของสำนักสังคมนิยม

แนวตอบกิจกรรม 2.2.2

สภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ หมายถึง สภาวะการณ์ที่รัฐเป็นตัวแสดงที่มีอำนาจสูงสุดในการเมืองระหว่างประเทศและไม่มีอำนาจที่เหนือกว่ามาบังคับเจตจำนงของรัฐได้ รัฐจึงต้องพึ่งพาตนเองในการอยู่รอดและในการประกันความจำเป็นพื้นฐานให้กับประชาชนภายในรัฐ ทั้งนี้โดยปราศจากทางเลือกอื่น ระเบียบระหว่างประเทศจึงถูกมองว่าเป็นระบบระหว่างประเทศที่การสร้างดุลอำนาจก่อให้เกิดสันติภาพและความมั่นคง สังคมนิยมเชิงตั้งรับมีแนวคิดว่าเนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของรัฐคือการอยู่รอด จึงได้สนับสนุนมาตรการรักษาดุลอำนาจที่มีมาแต่เดิม โดยอาศัยการสร้างพันธมิตรและมาตรการการป้องปราม ในขณะที่สังคมนิยมเชิงรุกมองว่าในสภาวะที่ไม่มีอำนาจเหนือกว่ารัฐและในสภาวะที่มีความไม่แน่นอนในเจตนารมณ์ของรัฐอื่น รัฐจึงควรพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดก็คือการแสวงหาอำนาจให้ได้มากที่สุด

---

⁴⁴โปรดดูรายละเอียดใน Robert Jervis. "Deterrence and Perception." in *International Security*. Vol. 7, No. 3, (winter 1982/83), pp. 1-30.

เรื่องที่ 2.2.3

แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือ

แม้ว่าจะยอมรับสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศว่าเป็นเงื่อนไขของการเมืองระหว่างประเทศ นักคิดในกลุ่มนี้ มองว่าสภาวะอนาธิปไตยยังมีอีกแง่มุมหนึ่งที่ยังไม่ได้ถูกพิจารณา กล่าวคือแม้รัฐจะดำรงอยู่ในสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศและแม้ว่าเราอาจจะไม่สามารถขจัดหรือก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยได้ แต่กระนั้น ก็ยังมีความเป็นไปได้ที่เราอาจใช้สภาวะอนาธิปไตยเป็นเงื่อนไขเพื่อสร้างความร่วมมือทางด้านความมั่นคงของสังคมระหว่างประเทศได้ แนวคิดดังกล่าวนี้ปรากฏในกลุ่มสำนักคิด อาทิ หนึ่ง ทฤษฎีระบอบ (regime theory) หรือสถาบันนิยมโดยเฉพาะในกรณีของสหรัฐอเมริกา และ สอง ทฤษฎีพหุนิยมและเอกภาพนิยมของสำนักอังกฤษ ในจุดนี้มีข้อพึงระวังคือ การจัดกลุ่มดังกล่าวมิได้เป็นการแบ่งอย่างเด็ดขาดชัดเจน ทั้งนี้การจัดว่าใครสังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งขึ้นอยู่กับเกณฑ์และวัตถุประสงค์ของผู้จัด นอกจากนี้ นักคิดแต่ละคนอาจมีทฤษฎีที่ไม่สามารถจัดได้อย่างลงตัวกับวิธีคิด ประเภทใดประเภทหนึ่งก็ได้ อย่างไรก็ตามหัวข้อนี้จะได้นำเสนอวิธีคิดหรือตรรกะในภาพรวมของนักคิดในกลุ่มเหล่านี้โดยอาจตั้งข้อสังเกตเฉพาะกรณีที่มีความแตกต่างอย่างสำคัญเท่านั้น

เหตุผลนิยมและการสร้างสถาบันระหว่างประเทศ

เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ อำนาจอธิปไตยของรัฐ สภาวะอนาธิปไตย และบทบาทของสถาบันระหว่างประเทศ มีการถกเถียงและมีผู้หาเหตุผลมาอธิบายเพื่อสนับสนุนแนวคิดในการสร้างบรรทัดฐานและสถาบันระหว่างประเทศเพื่อเป็นเงื่อนไขให้เกิดความมั่นคงและสันติภาพระหว่างประเทศนั้นมีมานับตั้งแต่ในช่วงต้นของยุคใหม่ควบคู่มากับการเกิดขึ้นของรัฐอธิปไตยแบบเวสต์ฟาเลีย โดยมีนักคิดที่สำคัญคือ ฮูโก โกรเชียส เป็นต้นเค้าของแนวความคิดดังกล่าว แนวคิดนี้แม้จะแตกต่างจากแนวคิดที่เน้นการพัฒนาสังคมโลกหรือจักรวาลทัศน์นิยมก็ตามแต่ ในบางครั้งก็ถูกมองเชื่อมโยงหรือแม้กระทั่งมองว่าเป็นแนวคิดในแบบเดียวกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแนวคิดในแบบยูโทเปียหรืออุดมคตินิยม (Utopianism หรือ Idealism) เหมือนกันโดยเฉพาะจากการวิพากษ์ของนักสังคมนิยมในช่วงสงครามโลกซึ่งมักมองว่าอุดมคตินิยมมักมีความเชื่อมโยงกับลัทธิเหตุผลนิยมและเสรีนิยมประชาธิปไตย ส่งผลให้เกิดแนวโน้มที่จะกำหนดนโยบายแบบนามธรรม โดยไม่คำนึงถึงการนำไปปฏิบัติได้จริง⁴⁵

⁴⁵ Edward H. Carr. (1964). *The Twenty Years' Crisis 1919-1939*. New York: Harper&Row Publisher, pp. 5-9. อย่างไรก็ตาม แม้ส่วนใหญ่จัดเอ็ดเวิร์ด เอช คาร์ไว้ในสำนักสังคมนิยม แต่ทิม ดัน (Tim Dunne) ได้ับนคาร์ไว้ในกลุ่มสำนักอังกฤษ ซึ่งชุงนามิไม่เห็นด้วย แม้ว่าในหนังสือเล่มนี้ คาร์จะพูดถึงประชาคมระหว่างประเทศ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่คล้ายกับของแมนนิ่ง (Manning) คาร์จึงอาจเพียงขอยืมมาหรือได้รับอิทธิพลจากแมนนิ่งก็เป็นได้ Andrew Linklater and Hideki Suganami. (2006). *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 37.

จริงอยู่ ทั้งทฤษฎีระบอบและทฤษฎีของสำนักอังกฤษมีความเชื่อมโยงกับลัทธิเหตุผลนิยม เนื่องจากความเชื่อมั่นว่าเหตุผลซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์สามารถนำพามนุษย์จะก้าวข้ามความไร้ระเบียบหรืออย่างน้อยแสวงหาเครื่องมือในการบริหารจัดการโดยมีเป้าหมายเป็นตัวตั้งได้ การเชื่อมโยงเหตุผลนิยมเข้ากับสำนักอังกฤษและย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ในช่วงต้นยุคใหม่ ทำให้มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างนักทฤษฎีกลุ่มนี้กับกลุ่มสัญญาประชาคมในช่วงต้นยุคใหม่อีกด้วย เนื่องจากในทฤษฎีสัญญาประชาคมนั้นเองที่เหตุผลสามารถนำพามนุษย์ออกมาจากสภาวะอนาธิปไตยภายใต้สภาวะธรรมชาติได้ นอกจากนี้ยังมีการตั้งข้อสังเกตอีกว่าเหตุผลนิยมในลักษณะนี้มีความแตกต่างจากเหตุผลนิยมในความหมายของสังคมนิยมที่เน้นว่ารัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผลต้องการแสวงหาบรรทัดฐานสูงสุดในการเมืองระหว่างประเทศ เหตุผลในลักษณะหลังนี้เป็นเหตุผล (instrumental reason) เชิงวิธีการไม่ใช่เหตุผลในเชิงเป้าหมาย (teleological reason)⁴⁶

ฮุโก โกรเชียสได้เขียนงานหลายชิ้นเป็นภาษาลาติน ที่สำคัญ ได้แก่ De Jure Belli Ac Pacis หรือ “ว่าด้วยกฎหมายแห่งสงครามและสันติภาพ” ซึ่งแนวคิดที่สำคัญในหนังสือเล่มนั้นคือ แนวคิดที่ว่ากฎหมายเป็นการแสดงออกของเหตุผลที่นำมาใช้หาข้อยุติให้กับความขัดแย้งและจัดระเบียบสังคม เพราะฉะนั้นกฎหมายบ้านเมืองโดยทั่วไปจำเป็นต้องวางอยู่บนหลักของเหตุผลและสอดคล้องเป็นส่วนหนึ่งกับกฎธรรมชาติ ด้วยวิธีคิดเช่นนี้โกรเชียสจึงถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มของเหตุผลนิยม⁴⁷ ในงานชิ้นดังกล่าวโกรเชียสยังได้อภิปรายเรื่องสงครามที่ชอบธรรมไว้อีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นต้นเค้าของแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ แต่การอภิปรายเรื่องสงครามที่ชอบธรรมของโกรเชียสก็ไม่ใช่เป็นการอธิบายในแนวทางตามหลักทฤษฎีนิติศาสตร์ (jurisprudence) ของกฎหมายระหว่างประเทศในลักษณะที่เรารู้จักกันอยู่ในทุกวันนี้ ในการอภิปรายดังกล่าวมีจุดที่น่าสนใจคือ โกรเชียสได้แยกแยะระหว่าง jus inter gentes และ jus gentium หรือกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประชาชาติ (รัฐ) กับกฎหมายของมนุษย์ชนไว้ ทำให้เราสังเกตเห็นต้นเค้าของแนวคิดที่แตกต่างกันระหว่างการมองมนุษย์ในฐานะประชาชาติและการมองมนุษย์ในฐานะมวลมนุษยชาติ ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการที่ศึกษาแนวคิดของโกรเชียสตั้งข้อสังเกตในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการที่เชื่อมโยงกับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไว้ดังนี้⁴⁸

ประการแรก โกรเชียสไม่ได้กล่าวถึงที่มาของกฎหมายในลักษณะต่างๆไป โดยแยกระหว่างกฎธรรมชาติ (natural law) ที่บังคับใช้โดยอัตโนมัติกับมนุษย์ทุกคน และกฎหมายธรรมชาติที่ต้องอาศัยหลักเหตุผลมาทำให้เกิดการบังคับใช้ นอกจากนี้ยังแบ่งกฎหมายตามวิธีการบัญญัติออกเป็นกฎหมายที่บัญญัติโดยพระเจ้ากับกฎหมายที่บัญญัติโดยมนุษย์ ซึ่งกฎหมายในประการหลังแบ่งออกเป็นกฎหมายแพ่ง (jus civile) สำหรับใช้ภายในรัฐและกฎหมายสำหรับมวลมนุษยชาติ (jus gentium) สำหรับใช้ระหว่างรัฐ ซึ่งต่างก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมชาติที่อาศัยหลักเหตุผลในการบัญญัติและบังคับใช้

⁴⁶ *Ibid.*, pp. 29-30.

⁴⁷ ดังที่ได้อธิบายแล้วเหตุผลนิยมในที่นี้ต่างจากแนวคิดที่เน้นว่ารัฐเป็นผู้ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเพราะเหตุผลประการหลังเป็นเหตุผลในเชิงเครื่องมือในการตัดสินใจเลือก

⁴⁸ Benedict Kingsbury. (1996). “Grotius, Law and Moral Skepticism: Theory and Practice in the Thought of Hedley Bull.” in *Classical Theory of International Relations*. Ian Clark and Iver B. Neumann. (eds.). London: Macmillan Press, Ltd., pp. 47-48.

ประการที่สอง แม้ว่าจะปรากฏถ้อยคำที่อาจสื่อเทียบเคียงได้กับแนวคิด “รัฐ” สมัยใหม่ในงานเขียนของโกรเซียม อาทิ *civitas, republica, populous, regnum* แต่แนวคิดของโกรเซียมมีบริบทเฉพาะที่ไม่เหมือนกับแนวคิดของรัฐสมัยใหม่เสียทีเดียว

ประการที่สาม โกรเซียสไม่ได้ระบุหน่วยที่ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศไว้ชัดเจน โดยกล่าวรวมๆ เพียงว่ากฎหมายสามารถใช้บังคับกับทั้งหน่วยที่เป็นองค์อธิปัตย์และไม่ใช่องค์อธิปัตย์ได้

ประการที่สี่ แม้ว่าโกรเซียสจะกล่าวถึงอธิปไตย แต่องค์อธิปัตย์สำหรับโกรเซียสได้แยกออกจากผู้ถืออำนาจอธิปไตยหรือผู้ปกครองในขณะนั้น อำนาจอธิปไตยจึงไม่ใช่เป็นของ “รัฐ” ในลักษณะที่รัฐมีสถานะเป็นนามธรรมที่ระบุถึงการดำรงอยู่ของหน่วยการเมืองที่ก้าวพ้นการผูกติดกับบุคคลหรือผู้ปกครอง

ประการที่ห้า สำหรับโกรเซียส แต่ละหน่วยการเมืองที่ถืออำนาจอธิปไตยนั้น มิได้มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันในความหมายของรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศสมัยใหม่ เนื่องจากหน่วยการเมืองเหล่านั้นดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีบริบทต่างจากรัฐภายใต้การกำเนิดของสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย

แนวคิดของโกรเซียสมีความสำคัญต่อทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสกุลที่ต้องการทำลายแนวความคิดที่ว่า การเมืองเรื่องอำนาจ (*power politics*) โดยเฉพาะที่ปรากฏในงานเขียนของแมคเคียวเวลล์ ความสำคัญของโกรเซียสจึงอยู่ที่ 1) แทนที่จะมองกฎธรรมชาติ (*jus*) ว่าเป็นกฎที่บังคับมนุษย์เสมือนเป็นเครื่องจักรกล แต่มองว่ากฎธรรมชาติว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมากับมนุษย์ตั้งแต่กำเนิด 2) สิทธิเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ย้อนมากำหนดความสัมพันธ์หรือการกระทำของมนุษย์ 3) โกรเซียสจึงสนับสนุนรัฐธรรมนูญนิยม แม้จะไม่สามารถกล่าวได้ว่าโกรเซียสเป็นนักทฤษฎีเสรีนิยมก็ตาม 4) โกรเซียสเน้นการยุติความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้วยกระบวนการยุติธรรม กฎหมายจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นบรรทัดฐานกระบวนการวิธ และการสื่อสาร สำหรับการจัดระเบียบสังคม⁴⁹ แนวคิดในภายหลัง โดยเฉพาะที่เน้นว่าประชาคมระหว่างประเทศประกอบไปด้วยหน่วยการเมืองต่างๆ ซึ่งดำรงอยู่อย่างมีระเบียบแบบแผนภายใต้กรอบบรรทัดฐานต่างๆ นั้น เป็นแนวคิดที่มีต้นเค้ามาจากโกรเซียส ซึ่งนักทฤษฎีสันถัมภ์กันคนอื่นๆ มักจะเรียกว่าระเบียบแบบแผนนี้ว่า สังคมระหว่างประเทศ (*international society*)

สกุลพหุนิยมในสำนักอังกฤษกับการมองสังคมระหว่างประเทศในสภาวะอนาธิปไตย

ในงาน *The Anarchical Society* เฮดลีย์ บูลมองว่าการเมืองระหว่างประเทศมีลักษณะเฉพาะที่ไม่อาจเทียบเคียงกับการเมืองภายในประเทศได้ เนื่องจากในการเมืองระหว่างประเทศตัวแสดงหลักคือรัฐ ซึ่งแม้ว่ารัฐจะดำรงอยู่ในสภาวะอนาธิปไตยก็ตาม แต่เราก็จะสังเกตเห็นว่าในกระบวนการวิวัฒนาการของรัฐนั้น รัฐได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งนำไปสู่การกำเนิดของสถาบันทางสังคมของรัฐ ตัวอย่างของสถาบันเหล่านี้ ได้แก่ การทูต กฎหมายระหว่างประเทศ การถ่วงดุลอำนาจ การรวมกลุ่มกันกำหนดระเบียบโลกของมหาอำนาจ (*concert of great powers*) หรือแม้กระทั่งการทำสงครามต่อกันระหว่างรัฐ ก็ยังถือว่าเป็นสถาบันทางสังคมประเภทหนึ่งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ⁵⁰

⁴⁹ *Ibid.*, pp. 50–51.

⁵⁰ Hedley Bull. (2002). *The Anarchical society*. New York: Columbia University Press, pp. 63–71.

แม้ในบางครั้ง บูลจะเรียกสภาวะซึ่งมีแบบแผนดังกล่าวว่า “ระบบระหว่างประเทศ” (international system) ซึ่งอาจทำให้เข้าใจผิดว่าบูลเป็นนักคิดในสำนักสังคมนิยมก็ตาม แต่ในรายละเอียดแล้ว บูลกำลังชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางทูตของรัฐต่างๆ นั้นมีกฎเกณฑ์รองรับอยู่ ซึ่งทำให้รัฐสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ กฎเกณฑ์เหล่านี้เองที่บูลชี้ให้เห็นว่าเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ของสังคมรัฐหรือสังคมระหว่างประเทศ การมองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าเป็นสังคมระหว่างประเทศนี้ทำให้บูลกลายเป็นผู้ที่ริเริ่มในการแยกแยะแนวคิดระหว่างพหุนิยม (pluralism) และเอกภาพนิยม (solidarism) แนวคิดของบูลส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการอ่านและตีความงานของโกรเซียม และโอเพินไฮม์ (Openheim) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศที่มีต่อระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในขณะที่โกรเซียมมองว่าธรรมชาติมนุษย์ถูกกำหนดโดยกฎหมายธรรมชาติซึ่งมีความเป็นสากลและบังคับใช้กับมนุษย์ทุกรูปทุกนาม แต่บูล แม้จะยอมรับความเป็นสากลของกฎหมาย แต่ทว่าความเป็นสากลนี้มีได้มีรากฐานมาจากกฎหมายธรรมชาติแต่มาจากความตกลงระหว่างรัฐ ในแง่นี้ การอธิบายบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศของบูลกลับสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมือง⁵¹

อนึ่ง การที่บูลยอมรับกฎหมายระหว่างประเทศเกิดจากความตกลงระหว่างรัฐนั้นกลายเป็นข้อจำกัดทำให้แนวคิดของบูลไม่อาจพัฒนาไปสู่แนวคิดที่สนับสนุนความเป็นประชาคมโลกอันก่อปรด้วยมนุษยชาติทั้งมวลอย่างเป็นสากลได้ เนื่องจากในทรรศนะของบูล กฎแห่งความจำเป็นในการดำรงอยู่ร่วมกันของรัฐต่างๆ ทำให้รัฐต้องยอมรับการมีบรรทัดฐาน และกฎเกณฑ์แห่งความร่วมมือกันทำให้รัฐไม่เพียงสัมพันธ์กันทางการเมืองหรือทางยุทธศาสตร์เท่านั้นแต่ยังรวมถึงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย⁵² การศึกษาสังคมระหว่างประเทศในแนวทางนี้จึงมีลักษณะของหน้าที่นิยม

โดยทั่วไปบูลมองว่าในขณะที่เป้าหมายหลักของสังคมใดก็ตามมักจะจำกัดอยู่ที่ความมั่นคงปลอดภัยจากความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ การเคารพสิทธิและข้อตกลง และการมีเสถียรภาพของระบบทรัพย์สินทั้งของรัฐและเอกชน แต่เมื่อกล่าวโดยเฉพาะในบริบทของสังคมระหว่างประเทศ เป้าหมายเหล่านี้จะถูกแปลงเป็นเป้าหมายหกประการด้วยกัน ได้แก่ 1) การธำรงรักษาระบบและสังคมแห่งรัฐให้พ้นจากจักรวรรดินิยมสากล หรือไม่ก็รัฐที่เหนือกว่า และตัวแสดงภายในรัฐหรือข้ามรัฐที่มุ่งบ่อนทำลายอธิปไตย 2) การมุ่งธำรงไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของตน 3) การธำรงรักษาสันติภาพโดยเฉพาะหมายถึงการมุ่งป้องกันไม่ให้เกิดสภาวะสงคราม เว้นไว้แต่ในกรณีพิเศษเท่านั้น 4) การมุ่งจำกัดความรุนแรงระหว่างรัฐ 5) การเคารพความตกลงระหว่างประเทศที่ได้กระทำไว้ต่อกัน 6) การธำรงรักษาเสถียรภาพภายใต้เขตอธิปไตยของรัฐแต่ละรัฐ⁵³

ระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงถูกสร้างขึ้นจากเป้าหมายที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานร่วมกันในแง่นี้ แม้ว่าสังคมระหว่างประเทศจะดำรงอยู่ในสภาวะอนาธิปไตย แต่รัฐก็สามารถกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาซึ่งบังคับร่วมกันได้ แม้ว่าสภาวะอนาธิปไตยจะยังคงอยู่แต่รัฐก็สามารถบรรเทาผลกระทบในเชิงลบจากสภาวะอนาธิปไตยได้ โดยอาศัยความชอบธรรมของสถาบันและการพยายามธำรงรักษาภาวะระเบียบต่างๆ

⁵¹ *Ibid.*, pp. 121–130.

⁵² *Ibid.*, pp. 60–70.

⁵³ *Ibid.*, pp. 5–19.

รวมถึงการสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจด้วยการติดต่อสื่อสาร บทบาทของรัฐในแง่หนึ่งจึงต่างจากแนวคิดของสังคมนิยม ตรงที่สังคมนิยมเน้นการพึ่งพาตนเองของรัฐ ซึ่งหมายถึงการสร้างความมั่นคงโดยพึ่งพากำลังทางทหารนั่นเอง ในขณะที่สำนักอังกฤษสกุลพหุนิยมเน้นการอาศัยสถาบันและกฎหมายเป็นสิ่งที่ป้องกันผลกระทบจากสภาวะอนาธิปไตย

แนวคิดของบูลเป็นพื้นฐานของแนวคิดในสำนักอังกฤษที่มองว่าสภาวะอนาธิปไตยระหว่างรัฐที่ถืออธิปไตยทำให้เกิดสังคมนิยมระหว่างประเทศ แต่มีข้อพึงระวังในความเข้าใจเกี่ยวกับบูลก็คือ บูลพยายามหลีกเลี่ยงไม่สนับสนุนสิ่งที่เรียกว่าจักรวรรดินิยมสากล ซึ่งผู้ที่สนับสนุนแนวคิดจักรวรรดินิยมบางส่วนต้องการส่งเสริมความเป็นหนึ่งเดียวของมนุษยชาติมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนให้มนุษย์อยู่ภายใต้แบบแผนเดียวกันที่เป็นสากล แนวคิดของบูลมีความสำคัญต่อสำนักอังกฤษในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสำนักอังกฤษในสกุลพหุนิยม

อย่างไรก็ตาม มีข้อวิจารณ์จากกลุ่มที่เน้นศึกษาความมั่นคงใหม่ว่า วิธีคิดแบบบูลเป็นวิธีคิดแบบรักษาสถานภาพเดิม นอกจากนั้นเป้าหมายของความมั่นคงในแบบบูลและพหุนิยมยังคงเป็นเป้าหมายที่มีลักษณะในเชิงนามธรรมจนเกินไป เพราะกลุ่มที่สนับสนุนการศึกษาความมั่นคงใหม่มักจะมองความมั่นคงในแบบรูปธรรม และตั้งคำถามที่ข้ามพ้นกรอบที่มีรัฐเป็นตัวแสดง อาทิ ใครเป็นผู้ได้รับการประกันความมั่นคง? ความรุนแรงชนิดใดที่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น? หรือถ้าหากกฎหมายเกิดจากความตกลง เนื้อหาในความตกลงหรือสัญญานั้นคืออะไร? ใครจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการมีเสถียรภาพของรัฐหรือสังคม? คำถามเหล่านี้เป็นคำถามที่ทำให้วิธีคิดแบบบูลและพหุนิยมเกิดความสับสนคลอนไต่งาย⁵⁴ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะการกำหนดเป้าหมายที่บูลกำหนดเป็นเป้าหมายที่ผูกติดกับรัฐที่เป็นนามธรรมนั่นเอง

ความไม่ยั่งยืนของระบอบความมั่นคงท่ามกลางสภาวะอนาธิปไตย: ข้อวิจารณ์จากนักคิดสำนักสังคมนิยม

นอกจากสำนักอังกฤษแล้ว อาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีระบอบ (regime theory) ซึ่งมีต้นกำเนิดในสหรัฐอเมริกาในช่วง 1970 ก็เป็นความพยายามในการลดผลกระทบจากสภาวะอนาธิปไตยในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศและการสร้างบรรทัดฐานในลักษณะของระบอบความมั่นคงคล้ายๆ กับสำนักอังกฤษด้วยเช่นกัน แต่มีข้อแตกต่างตรงที่ทฤษฎีระบอบมีฐานคิดอยู่ที่การมองรัฐในฐานะที่เป็นตัวแสดงกอปรด้วยอัตตาอันมีเหตุผล (rational egoist) หรือกล่าวง่ายๆ ก็คือ รัฐเป็นตัวแสดงที่เห็นแก่ตัวอย่างชาญฉลาด เพราะรัฐย่อมเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ระยะยาวมากกว่าผลประโยชน์ระยะสั้น เพราะฉะนั้นสำหรับกลุ่มทฤษฎีระบอบจึงเป็นไปได้ที่ความร่วมมืออันเกิดจากความเห็นแก่ตัวอย่างมีเหตุผลนี้ ไม่ใช่เป็นความร่วมมือเฉพาะกิจที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวชั่วคราว แต่สามารถพัฒนาไปเป็นความร่วมมือที่ก่อให้เกิดพันธสัญญาต่อกันในระยะยาวได้

อย่างไรก็ตาม การพยายามแก้ปัญหาที่เกิดจากสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศโดยการสร้างบรรทัดฐาน สถาบัน และระบอบความร่วมมือระหว่างประเทศนั้น ถูกวิจารณ์มากในแง่ของความยั่งยืนและ

⁵⁴ Linklater and Suganami. *op cit.*, p. 58.

ในแง่ของการมองข้ามธรรมชาติที่แท้จริงของปัญหา โดยเฉพาะข้อวิจารณ์ดังกล่าว มักจะมาจากนักทฤษฎีสัจนิยม โรเบิร์ต เจอร์วิส ซึ่งเป็นนักทฤษฎีสัจนิยมที่มองว่าระบอบความมั่นคงตามหลักการของทฤษฎีระบอบ หมายถึง หลักการ กฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐาน ซึ่งทำให้ชาติต่างๆ เกิดความยับยั้งชั่งใจในพฤติกรรมด้วยความเชื่อที่ว่าชาติอื่นๆ ก็จะกระทำตอบในแบบเดียวกัน ระบอบจึงเป็นการให้ความร่วมมือ ที่ต่างคาดว่า จะได้รับประโยชน์ตอบแทนในระยะยาวที่มากไปกว่าเพียงการกระทำตามผลประโยชน์ส่วนตนในระยะสั้น อันเป็นการเฉพาะหน้า⁵⁵ การมองระบอบความมั่นคงในลักษณะดังกล่าววางอยู่บนทฤษฎีเกมล่ากวางป่า (Stag Hunt) ของฌ็อง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอธิบายความขัดแย้งและความร่วมมือเช่นเดียวกับทางสองแพร่งของนักโทษ (prisoner's dilemma) ทั้งนี้ทฤษฎีเกมล่ากวางป่าได้สร้างสถานการณ์สมมติ โดยกำหนดให้ นายพราน ก. และ นายพราน ข. ต้องร่วมมือกันล่ากวาง โดยที่แต่ละฝ่ายจะต้องอยู่ประจำ ณ สถานที่มั่นของตนเอง เพื่อรอจังหวะให้กวางเข้ามาติดกับแล้วจึงลงมือร่วมกัน แต่หากมีสถานการณ์ที่มีสัตว์เลื้อยคลานเช่นกระต่ายผ่านมาในจุดของตน พรานแต่ละคนจะยับยั้งชั่งใจไม่ละเมียดขอตกลงและหันไปจับกระต่ายแทนหรือไม่ โดยทั่วไปทฤษฎีเกมมีข้อสรุปว่า โอกาสที่ทั้งคู่จะร่วมมือกันจะเพิ่มขึ้น 1) ถ้าหากว่ามีเงื่อนไขที่เป็นแรงจูงใจเพิ่มขึ้น จากการเห็นว่าผลประโยชน์ร่วมกันจะมีมากขึ้น ถ้าร่วมมือกันให้มากขึ้น หรือหากเป็นกรณีผลประโยชน์เท่าเดิม แต่ถ้ามีต้นทุนลดลง ไม่ว่าคนอื่นจะร่วมมือหรือไม่ 2) ถ้าหากว่ามีเงื่อนไขที่ลดแรงจูงใจในการไม่ปฏิบัติตาม โดยการลดผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการเอาเปรียบคนอื่น หรือทำให้ต้นทุนทุกฝ่ายเพิ่มขึ้นหากไม่มีการร่วมมือกัน และ 3) ถ้าหากว่ามีเงื่อนไขที่ทุกฝ่ายสามารถพึงพากับคาดหวังในอนาคตได้มากขึ้นถ้าทุกคนให้ความร่วมมือ⁵⁶

อาศัยวิธีการคิดในแบบทฤษฎีเกม โรเบิร์ต เจอร์วิสระบุเงื่อนไขของการเติบโตและคงอยู่ของระบอบความมั่นคงระหว่างประเทศ ดังนี้⁵⁷ **ประการแรก** มหาอำนาจในช่วงเวลานั้นจะต้องสมัครใจในการจัดตั้งระบอบ ซึ่งหมายความว่าในเบื้องต้นมหาอำนาจจะต้องพอใจในระดับหนึ่งกับสถานะที่เป็นอยู่ โดยที่การเปลี่ยนแปลงใดถ้าหากจะมีขึ้น จะต้องเกิดจากความร่วมมือดังกล่าว และจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้ประโยชน์เพิ่มเติม **ประการที่สอง** รัฐที่เข้าร่วมในระบอบนั้นจะต้องเชื่อว่ารัฐอื่นให้คุณค่ากับความร่วมมือดังกล่าวเหมือนตน เพราะหากเกิดกรณีเผชิญกับภัยคุกคาม หากมีรัฐเชื่อว่าตนจะได้ผลประโยชน์ รัฐนั้นก็จะไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งก็จะทำให้เกิดการหวนกลับสู่สภาวะ “ถ้าไม่ได้ก็ต้องเสียทั้งหมด” (zero-sum game) ซึ่งเป็นสภาวะที่นักคิดสำนักสังคมนิยมเชิงรุก (offensive) เป็นพื้นฐานของเงื่อนไขในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ **ประการที่สาม** ความร่วมมือด้านความมั่นคงหรือระบอบความมั่นคงจะเป็นไปได้ยากหากรัฐเชื่อว่าตนเองจะมีความมั่นคงได้เมื่อรัฐอื่นขาดความมั่นคง **ประการสุดท้าย** สงครามหรือการกระทำฝ่ายเดียวเพื่อให้เกิดความมั่นคงมีต้นทุนสูงเกินไป และถ้าหากผู้นำรัฐให้คุณค่ากับสงครามในฐานะเป็นเครื่องมือของการปกครองรัฐ ก็เป็นไปได้ที่ระบอบความมั่นคงจะเกิดขึ้น

⁵⁵ Jervis (1982: 357), quoted in Booth and Wheeler, *op.cit.*, p. 87.

⁵⁶ Jervis. (1978). “Cooperation under Security Dilemma.” in *World Politics*. Vol. 30, Issue 2, (January), p. 171.

⁵⁷ Booth and Wheeler, *op cit.*, p. 88.

เจอร์วิสยังตั้งข้อสังเกตอีกว่า ในกรณีที่มีการรุกรานและการตั้งรับไม่อาจแยกขาดจากกันได้ หรือกรณีที่เทคโนโลยีทำให้การรุกรานกลายเป็นจุดเด่น ในกรณีดังกล่าวแม้แต่มหาอำนาจที่สามารถจะดำรงสถานะเดิมไว้ได้ ก็ยังรู้สึกลำบากในการจัดตั้งระบอบความร่วมมือ เพราะว่าความกลัวเกี่ยวกับต้นทุนหากมีกรณีการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงมีสูงเกินไป ระบอบความมั่นคงจะเป็นไปได้ต่อเมื่ออาวุธที่ใช้ในการรุกรานมีความแตกต่างจากอาวุธสำหรับป้องกัน และอาวุธสำหรับป้องกันมีแพร่หลายกว่า กระนั้นก็ตาม ความจำเป็นในการสร้างระบอบความมั่นคงก็ยังมีไม่เพียงพอ เพราะรัฐจะรู้สึกว่าเป็นไปได้ยากที่จะเพิ่มความมั่นคงร่วมกัน เพราะเหตุในความกำกวมของอาวุธระหว่างการมีไว้เพื่อป้องกันกับเพื่อรุกราน ทำให้แม้แต่การป้องกันตนเองโดยไม่ไปทำให้รัฐอื่นรู้สึกไม่มั่นคงก็ยังยากที่จะเป็นไปได้⁵⁸

กล่าวโดยสรุป ในทฤษฎีของนักสังคมนิยม โดยเฉพาะสังคมนิยมเชิงตั้งรับ แม้จะมองรัฐจากมุมมองความต้องการในการรักษาสถานภาพเดิมและมองว่ามีความเป็นไปได้ที่รัฐจะร่วมมือกันสร้างระบอบความมั่นคง แต่เนื่องจากระบอบความมั่นคงต้องอาศัยเงื่อนไขหลายประการ ความร่วมมือระหว่างประเทศในลักษณะดังกล่าวจึงมีความเปราะบางและเป็นการชั่วคราว ทฤษฎีระบอบนี้ต่างจากสำนักอังกฤษตรงที่สำนักอังกฤษ สกอลพุนิยมที่มองกฎหมายระหว่างประเทศเป็นข้อตกลงที่รัฐกำหนดขึ้น ด้วยหลักเหตุผลเกี่ยวกับองค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นผลประโยชน์ที่รัฐทุกรัฐย่อมปรารถนา ในขณะที่ทฤษฎีระบอบเองมีฐานคิดยึดโยงอยู่กับปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงมากกว่า คำตอบที่ได้จึงสะท้อนถึงสภาวะการณ์ความร่วมมือระหว่างประเทศที่เปราะบางกว่า ในจุดนี้นักคิดในสกุลคอนสตรัคติวิสต์ จึงวิจารณ์แนวคิดของสังคมนิยมว่าเป็นเช่นนี้เพราะสังคมนิยมมีฐานคิดที่ว่ารัฐมีธรรมชาติพื้นฐานที่ทำให้อัตลักษณ์ของรัฐไม่เปลี่ยนแปลง แม้ว่ารัฐจะเข้ามามีความสัมพันธ์กันในสังคมระหว่างประเทศก็ตาม รัฐสำหรับนักสังคมนิยมจึงยังคงเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผลในแบบของการใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการกำหนดท่าทีและพฤติกรรม ไม่ว่าจะ เป็นไปเพื่อแสวงหาอำนาจสูงสุดหรือเพื่อความอยู่รอดก็ตาม

กิจกรรม 2.2.3

จงอธิบายแนวคิดในการแก้ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงโดยการสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือระหว่างประเทศ

แนวตอบกิจกรรม 2.2.3

แม้ว่าจะยอมรับสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศว่าเป็นเงื่อนไขของการเมืองระหว่างประเทศ แต่กระนั้น ก็ยังมีความเป็นไปได้ที่เราอาจใช้สภาวะอนาธิปไตยเป็นเงื่อนไขเพื่อสร้างความร่วมมือทางด้านความมั่นคงของสังคมระหว่างประเทศได้ แนวคิดดังกล่าวนี้ปรากฏในกลุ่มสำนักคิด อาทิ 1) ทฤษฎีระบอบหรือสถาบันนิยมโดยเฉพาะในกรณีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีฐานคิดที่ว่ารัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผลและเห็นแก่ตัวอย่างชาญฉลาด โดยการเทียบเคียงกับทฤษฎีเกม เราสามารถเข้าใจเงื่อนไขสำหรับการพัฒนา

---

⁵⁸ *Ibid.*, pp. 88-89.

ความร่วมมือระหว่างประเทศได้ และ 2) ทฤษฎีพหุนิยมของสำนักอังกฤษ ซึ่งมองว่าเหตุผลทำให้เรามองเห็นว่ารัฐทุกรัฐมีเป้าหมายนามธรรมขั้นต่ำร่วมกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในการกำหนดกฎเกณฑ์และสร้างสถาบันระหว่างประเทศร่วมกัน

เรื่องที่ 2.2.4

แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยไปสู่ความเป็นสังคมโลก

อาจกล่าวได้ว่าแนวทางการมุ่งก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐมี 2 แนวทางหลักด้วยกัน คือ แนวทางมาร์กซิสต์และแนวทางสันติประชาธิปไตย แนวทางมาร์กซิสต์เป็นที่แนวทางที่ปรากฏแพร่หลายในช่วงสงครามเย็นและในยุคเริ่มต้นของการปลดปล่อยอาณานิคม ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางมาร์กซิสต์คาดหวังว่าในที่สุดแล้วรัฐชาติจะถูกก้าวข้ามโดยชนชั้นกรรมาชีพจับมือกันขึ้นทำการปฏิวัติและเปลี่ยนระบบการปกครองในขั้นแรกแม้ยังอาจมีกลไกของรัฐอยู่ แต่ก็ถูกปกครองโดยชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ แต่ในระยะสุดท้ายโครงสร้างการปกครองจะปราศจากรัฐดังที่เรารู้จักกัน เป็นคอมมิวนิสต์สากล ผลก็คือแนวทางนี้ ได้พยายามส่งออกการปฏิวัติในนามชนชั้นกรรมาชีพไปทั่วโลก โดยเฉพาะในยุคของสงครามเย็น

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายสงครามเย็นก็ได้เกิดมีแนวทางใหม่ซึ่งพยายามเอาชนะสภาวะอนาธิปไตยที่เกิดจากความสัมพันธ์ของรัฐเช่นกัน ซึ่งมักเรียกกันในปัจจุบันว่า “ทฤษฎีสันติประชาธิปไตย” (democratic peace) ซึ่งมองว่าในมีหลักฐานเชิงประจักษ์ปรากฏว่ารัฐที่มีลักษณะเป็นเสรีประชาธิปไตยไม่เคยทำสงครามต่อกันเลย แต่กลับสามารถก้าวข้ามความหวาดระแวงหรือความกลัวดังที่เป็นปมปัญหาหลักปรากฏในทางสองแพร่งด้านความมั่นคงได้ และกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนด้าน/ที่มั่นคงโดยที่มีเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์และค่านิยมร่วมกัน ซึ่งก็คือเสรีประชาธิปไตย เพื่อการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของระเบียบโลกดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามผลลัพธ์ของวิหิตคิดในลักษณะดังกล่าวได้ปรากฏเป็นมาตรการเชิงนโยบายของมหาอำนาจ อาทิ สหรัฐอเมริกาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่เรียกว่า “นโยบายเปลี่ยนระบอบ” (regime change policy) ในการแทรกแซงรัฐที่ถูกมองว่าประสบปัญหาวิกฤตด้านมนุษยธรรมและเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพระหว่างประเทศ ควบคู่ไปกับความพยายามของการรวมกลุ่มของภูมิภาคต่าง ๆ ไปสู่การเป็นชุมชนความมั่นคง (security community) ที่เน้นอัตลักษณ์และค่านิยมร่วมกัน

เนื่องจากทฤษฎีสันติประชาธิปไตยมีต้นกำเนิดมาจากการตีความงานของอิมมานูเอล ค้านท์ นักปรัชญาชาวเยอรมัน เรื่อง “สันติภาพอันสถาพร” (Zum ewigen Frieden) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานของไมเคิล ดอยล์ (Michael Doyle) และคนอื่นๆ เช่น เดวิด ฟอรัซซีธ (David Forsythe) และฟรานซิส ฟูกูยามา (Francis Fukuyama) นักคิดในกลุ่มนี้ได้ถกเถียงเรื่องรัฐเสรีนิยมกับสันติภาพของโลกไว้ในงานต่างๆ แต่ในภาพรวมเป็นการมองว่าการรวมกลุ่มของรัฐเสรีนิยมจะเป็นการปูทางให้กับพัฒนาการของโลกที่ในที่สุดจะสามารถก้าวข้ามความขัดแย้งไปสู่โลกที่มีสันติภาพและกอบปรีย์ด้วยค่านิยมแบบจักรวาลทัศน์นิยมได้⁵⁹ แนวทางการตีความค้านท์ในลักษณะดังกล่าวเป็นแนวทางที่มีอิทธิพลต่อนักรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่ที่นำเอาแนวคิดของค้านท์มาสนับสนุนทฤษฎีสันติประชาธิปไตย

อิมมานูเอล ค้านท์และแนวทางสู่สันติภาพอันสถาพร

สำนักอังกฤษมักจัดงานเขียนของอิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant) เรื่องสันติภาพอันสถาพรไว้เป็นแนวคิดที่บ่งเกิดของความคิดทางการเมืองระหว่างประเทศที่มุ่งก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยผ่านแนวคิดสันติประชาธิปไตย (democratic peace) หรือแม้กระทั่งจัดแนวคิดในแบบค้านท์ว่าเป็นแนวคิดแบบปฏิวัตินิยม (revolutionism)⁶⁰ ในแง่หนึ่งมีผู้ตีความว่า “สันติภาพอันสถาพร” มีลักษณะเป็นการค่อยๆ เปลี่ยนแปลงเป็นขั้นเป็นตอน จากสภาวะการเมืองอยู่ของรัฐชาติไปสู่สภาวะความยุติธรรมสากลที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันในฐานะมนุษย์ ซึ่งความยุติธรรมสากลและทฤษฎีจักรวาลทัศน์นิยมนี้ ในที่สุดจะมีความสำคัญเหนือกระบวนการปกครองของรัฐชาติ มากกว่าจะเป็นการปฏิวัติล้มล้างรัฐโดยพลังสังคม (ชนชั้นกรรมาชีพ) ในแบบมาร์กซิสต์ แต่ในอีกแง่หนึ่งก็มีผู้มองว่า มาตราจำเพาะ 3 ประการ (Definitive Articles I, II, III) ที่ค้านท์เสนอสำหรับการสร้างสันติภาพอันสถาพร เป็นเพียงองค์ประกอบที่มีคุณลักษณะเฉพาะในแต่ละอาณาบริเวณของระบบสันติภาพ แม้จะเกี่ยวเนื่องกัน แต่ทว่าแต่ละมาตราก็มีลักษณะจำเพาะของตนเอง มิได้มีลักษณะเป็นขั้นตอนไปสู่การปฏิวัติเหมือนทฤษฎีวิภาษวิธของมาร์กซ์ เมื่อพิจารณาในแง่นี้ จึงมีผู้เห็นว่า “สันติภาพอันสถาพร” มีลักษณะเป็น (สังคม) ระหว่างประเทศมากกว่า (โลกแห่ง) จักรวาลทัศน์นิยม⁶¹ ซึ่งหากเราจะกล่าวในกรอบของตรรกะทางสองแพร่งด้านความมั่นคงก็คือรัฐยังดำรงอยู่ต่อไปแต่สามารถก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยได้

ในมาตราจำเพาะที่หนึ่ง รัฐต้องเป็นสาธารณรัฐเสียก่อน ค้านท์เห็นว่าระบอบการปกครอง ต้องอยู่ภายใต้ธรรมนูญของสาธารณรัฐที่มีการเลือกตั้ง ที่สะท้อนความเป็นตัวแทนของประชาชน เมื่อประชาชนเป็นผู้ออกกฎหมาย และรัฐบาลเป็นผู้บังคับใช้ตามภายใต้ขอบเขตดังกล่าว ย่อมทำให้การปกครองเกิดสันติภาพและเป็นเงื่อนไขให้เกิด “สภาวะของความสว่างไสวทางปัญญา” (enlightenment) การเชื่อมโยงระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐเข้ากับสันติภาพ เกิดมาจากฐานคิดว่าสงครามทำให้ประชาชนทุกข์ยาก

⁵⁹ John Macmillan. (2006). “Immanuel Kant and Democratic Peace.” in *Classical Theory in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 53–58.

⁶⁰ Howard William and Ken Booth. (1996). “Kant: Theorist beyond Limits.” in *Classical Theories of International Relations*. Ian Clark and Iver B. Neumann. (eds.). London: Macmillan Press, p. 71.

⁶¹ Macmillan, *op cit.*, pp. 67–69.

หากปกครองโดยสาธารณรัฐ ซึ่งประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจประชาชนจะตัดสินใจไม่เข้าสู่สภาวะสงคราม อย่างไรก็ตามในข้อเท็จจริง ไม่มีหลักฐานที่เชื่อมโยงความเป็นสาธารณรัฐกับสันติภาพ เว้นเสียแต่ในกรณีของกลุ่มประเทศสาธารณรัฐที่ปกครองโดยเสรีประชาธิปไตย ที่พอจะมีหลักฐานปรากฏว่าในรอบห้าสิบปีที่ผ่านมาไม่เคยปรากฏว่ากระทำสงครามต่อกัน⁶²

ในมาตราเฉพาะที่สอง ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ รัฐควรสร้างสหภาพเพื่อสันติภาพโดยรวมตัวกันในลักษณะของสหพันธ์ กรณีนี้หากพิจารณาร่วมกับมาตราที่หนึ่งก็จะเห็นว่ามีผลสอดคล้องกันโดยเฉพะหาสาธารณรัฐที่มารวมตัวกันเป็นสหพันธ์เป็นสาธารณรัฐที่เป็นเสรีประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามมีผู้เห็นว่า อันที่จริงแล้ว คำนี้ไม่ได้แยกอย่างชัดเจนระหว่างสาธารณรัฐที่เป็นเสรีประชาธิปไตยกับที่ไม่ใช่เสรีประชาธิปไตย แต่สิ่งที่ค้านที่หนักก็คือสันติภาพระหว่างประเทศเกิดจากการรวมเป็นสหพันธ์ ซึ่งจะเป็นการสร้างสถาบันเชิงกฎหมายและปทัสสถานระหว่างรัฐ แนวทางนี้นำไปสู่ความเชื่อมั่นว่ารัฐสามารถสร้าง “ชุมชนความมั่นคง” (community security) ของคาร์ล ด็อยทซ์ (Karl Deutsch) ซึ่งต่างจากแนวคิดความร่วมมือด้านความมั่นคง (security operation) ที่วางอยู่บนสภาวะอนาธิปไตยระหว่างรัฐตามที่เจอร์วิสเสนอ อย่างไรก็ตามมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าคำนี้ไม่ได้กำลังเสนอให้มีรัฐบาลโลก⁶³

ในมาตราเฉพาะที่สาม เป็นการขยายการใช้หลักความเอื้ออาทรต่อกันของมวลมนุษยชาติ (principle of hospitality) วางอยู่บนหลักคิดที่มองว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาต่างอาศัยอยู่ในโลกด้วยกันทั้งสิ้น ในฐานะพลโลก ตราบเท่าที่ต้องอาศัยบนผืนโลกร่วมกันก็ควรมีความเอื้ออาทรต่อกัน อย่างไรก็ตามมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าหลักความเอื้ออาทรมิได้หมายถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่กระทำโดยอัตโนมัติต่อผู้ใดก็ได้ เพียงแต่คำนี้หมายถึงไมตรีจิตซึ่งปราศจากการมุ่งร้ายต่อคนแปลกหน้า ฤๅญแจสำคัญจึงอยู่ที่การสื่อสารและการค้าที่จะทำให้เกิดความเป็นพลเมืองโลก และพัฒนาความเอื้ออาทรต่อกันระหว่างมนุษย์⁶⁴

ปัญหาของการตีความค้ำในแบบสันติประชาธิปไตยและการก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยระหว่างรัฐไปสู่สังคมโลก

มีข้อสังเกตและข้อวิจารณ์จากนักวิชาการบางกลุ่มเกี่ยวกับการตีความงานเขียนเรื่องสันติภาพอันสถาพรของคานท์โดยกลุ่มสันติประชาธิปไตย ซึ่งมองว่าการตีความดังกล่าวในภาพรวมเป็นการสรุปเกินกว่าที่คานท์มุ่งอธิบายและไม่ได้คำนึงถึงบริบทของคริสต์ศตวรรษที่ 18 การตีความคานท์โดยนักสันติประชาธิปไตยโดยทั่วไปมีปัญหาดังต่อไปนี้⁶⁵

ประการแรก กลุ่มนักวิชาการสันติประชาธิปไตยตีความคานท์โดยเน้นความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างการปกครองแบบเสรีนิยมกับไม่ใช่เสรีนิยม ทั้ง ๆ ที่คานท์กล่าวถึงเพียงการแยกแยะระหว่างระบอบการ

⁶² William and Booth, *op. cit.*, p. 89.

⁶³ *Ibid.*, p. 90.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 91.

⁶⁵ แม้จะอ้างอิงข้อสรุปจาก Macmillan และ Franceshet แต่ในบางจุดผู้เขียนจะอธิบายในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ดูรายละเอียดประกอบใน Macmillan, “Immanuel Kant and the Democratic Peace.” *op. cit.*, pp. 54-55. และ Antonio Franceshet, “On Powerful and Enlightened Nation: Kant and a Quest for a Global Rule of Law.” *op. cit.*, pp. 54-58.

ปกครองที่เป็นสาธารณรัฐและระบอบที่ไม่ใช่สาธารณรัฐ ในบริบทที่ประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปขณะนั้นเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การเปลี่ยนแปลงเป็นสาธารณรัฐดำเนินภายใต้กระแสการปฏิวัติฝรั่งเศสและอุดมการณ์ความสว่างไสวทางปัญญา สาธารณรัฐจึงหมายถึงระบอบการปกครองที่มีการแบ่งแยกอำนาจซึ่งเป็นการป้องกันไม่ให้อำนาจ (อธิปไตย) ถูกใช้โดยองค์กรเดียวซึ่งก็คือกษัตริย์ซึ่งในขณะนั้นดำรงอยู่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีฐานคิดว่า “รัฐคือข้า ข้าคือรัฐ” สาธารณรัฐของค้ำท์จึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะเจาะจงไปถึงเสรีนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 แต่อย่างใด

ประการที่สอง ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองถูกตีความว่าเกิดจากรัฐที่ไม่ใช่เสรีนิยม โดยกลุ่มนักวิชาการสันติประชาธิปไตยมักจะยกเอาหลักฐานเชิงประจักษ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 มาสนับสนุน โดยชี้ให้เห็นว่ารัฐเสรีนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ไม่เคยรบกันเองเลย กระนั้นก็ตาม แม้หลักฐานดังกล่าวจะเป็นจริง แต่นั่นก็มิได้หมายความว่า “รัฐเสรี” สำหรับค้ำท์ หมายถึง รัฐเสรีนิยมในความหมายของคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า “รัฐเสรี” สำหรับค้ำท์มีความหมายจำกัด โดยหมายถึงรัฐที่มีอิสระปกครองตนเองหรือรัฐที่เกิดจากเจตจำนงของประชาชนภายใต้หน่วยการเมืองหนึ่งที่จะปกครองกันเอง⁶⁶ เนื่องจากในสมัยนั้นค้ำท์ถือว่าในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหน่วยการเมืองมีหลายลักษณะ แต่หน่วยที่จะสามารถเข้ามาผูกพันและรับผิดชอบในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้จำเป็นต้องเป็นหน่วยที่เป็นอิสระ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเป็นเอกราชและมีอธิปไตย

ประการที่สาม เนื่องจากค้ำท์สนับสนุนการจัดตั้งสหพันธ์แห่งรัฐเพื่อปูทางไปสู่สันติภาพ นักทฤษฎีสันติประชาธิปไตยตีความว่าสหพันธ์หรือสมาพันธ์ดังกล่าวจำกัดเฉพาะเสรีนิยมเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการรวมเป็นสหพันธ์กับหน่วยการเมืองที่มีธรรมชาติโดยพื้นฐานแตกต่างกันจะเป็นอุปสรรคมิให้สันติภาพเกิดขึ้นจริง นักวิชาการจำนวนหนึ่งจึงเห็นว่าแนวคิดในการรวมกันเป็นสหพันธ์แห่งรัฐนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องชุมชนความมั่นคง โดยเฉพาะเมื่อมองจากมุมมองคอนสตรัคติวิสต์ที่มองว่าสังคมของรัฐจะทำให้รัฐเกิดการเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ ซึ่งการเปลี่ยนของอัตลักษณ์ก็จะทำให้ระเบียบเปลี่ยนแปลง ทั้งโครงสร้างและตัวแสดงจึงเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ดำเนินไปท่ามกลางวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงในระเบียบโลกอย่างไรก็ตาม มีข้อแตกต่างระหว่างการสร้างชุมชนความมั่นคงที่วางอยู่บนคอนสตรัคติวิสต์และโดยนักสันติประชาธิปไตย โดยนักทฤษฎีสันติประชาธิปไตยมองว่าระบอบต้องเปลี่ยนเสียก่อนที่จะยอมให้รัฐเข้ามาอยู่ในสหพันธ์แห่ง “รัฐเสรี” ในขณะที่นักทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์มองว่า แม้ว่าระเบียบโลกอาจจะถูกกำหนดโดยสำนักมนุษย์ที่มีรัฐเป็นจุดอ้างอิง แต่ในขณะเดียวกันตัวตนของรัฐก็เปลี่ยนแปลงได้ เมื่อต้องมาสัมพันธ์กับรัฐอื่นในระเบียบโลก ความแตกต่างจึงอยู่ที่นักทฤษฎีสันติประชาธิปไตยกลับนิยมใช้มาตรการบังคับให้เกิดการเปลี่ยนระบอบเพื่อเป็นการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของรัฐก่อนการยอมให้รัฐเข้ามาร่วมสมาคม ในแง่นี้แนวทางการปฏิบัติของนักทฤษฎีสันติประชาธิปไตยจึงอาจไม่มีใครสอดคล้องกับแนวคิดของค้ำท์เท่าใดนัก โดยเฉพาะภายใต้ข้อพิจารณาที่ว่า สำหรับค้ำท์แล้ว ค่านิยมแบบจักรวาลทัศน์จะเกิดได้ก็โดยอาศัยจากการค้าและการติดต่อสื่อสาร มิใช่มาตรการการแทรกแซงภายในรัฐ

⁶⁶ *Ibid.*, p. 62.

แม้ว่าภาพแห่งจักรวาลทัศน์นิยมในมาตราจำเพาะที่สามของสันติภาพอันสถาพรจะสอดคล้องกับพัฒนาการในปัจจุบันซึ่งก็คือการส่งเสริมสนับสนุนสิทธิมนุษยชนในฐานะค่านิยมสากลและบรรทัดฐานของโลก ซึ่งในแง่หนึ่งก็เป็นการก้าวข้ามรัฐและสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศที่เกิดจากรัฐไปสู่หลักนิติธรรมแห่งโลกที่มีมนุษย์เป็นหน่วยอ้างอิงของความมั่นคง แต่การตีความว่าสันติภาพจะเกิดอย่างแท้จริงเฉพาะระหว่างหน่วยการเมืองแบบเสรีนิยมเท่านั้น ทำให้เกิดการแยกสันติภาพออกมาให้จำกัดเฉพาะกลุ่ม ทำให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็นรัฐเสรีที่รักสันติภาพและรัฐอันทิพยที่ส่งออกความรุนแรง ซึ่งผลตามมาก็คือการบังคับให้เสรี ซึ่งหมายถึงการใช้มาตรการทางทหารเข้าแทรกแซงรัฐ การตีความดังกล่าวนี้ย้อนแย้งกับสันติภาพอันสถาพรของค่านิยมที่เกิดจากการค้าและการสื่อสาร ในแง่หนึ่งสำหรับค่านิยม รัฐสามารถก้าวข้ามสภาวะอนาธิปไตยและความหวาดระแวงต่อกันได้โดยการเข้าเป็นสหพันธ์ที่มีหลักความเอื้ออาทร (principle of hospitality) บรรทัดฐานสากล แนวคิดของค่านิยมจึงอาจสอดคล้องกับแนวทางพหุนิยมในทางการเมืองระหว่างประเทศมากกว่าจะยกเลิกรัฐหรือใช้มาตรการกดบังคับเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างที่ถูกตีความโดยนักทฤษฎีสันติประชาธิปไตย

จะเห็นว่าทั้งกรณีของลัทธิมาร์กซิสต์และทฤษฎีสันติประชาธิปไตยแม้ต่างอ้างว่ามีรากฐานมาจากวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ (วัตถุนิยมวิภาษวิธีในกรณีมาร์กซิสต์) และมีหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุน (ในกรณีของสันติประชาธิปไตย) แต่ทั้งสองแนวทางก็ไม่พ้นที่จะมีลักษณะอุดมคตินิยม อี. เอช. คาร์ (E. H. Carr) ได้วิจารณ์อุดมคตินิยมไว้ในทศวรรษก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่า “สิ่งที่เราเผชิญในการเมืองระหว่างประเทศทุกวันนี้ก็คือภาวะล้มละลายของแนวคิดศีลธรรมที่ได้ครอบงำความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจมากกว่าร้อยห้าสิบปี ในทางระหว่างประเทศจะไม่มีทางเป็นไปได้เลยที่เราจะหาคุณธรรมอาศัยเพียงการใคร่ครวญด้วยเหตุผล เพราะเป็นไปได้จริงที่จะเชื่อว่า รัฐหากจะมุ่งแสวงหาผลประโยชน์นี้ให้กับทั้งโลกแล้วจะแสวงหาผลประโยชน์นี้ให้กับประชาชนของตนเอง และในทางกลับกันก็ตาม” ในบริบทของสงครามโลกคาร์ได้เตือนเราถึงความไม่ลงตัวของผลประโยชน์แห่งชาติและผลประโยชน์ของมวลประชาชาติ สิ่งที่คาร์กำลังกล่าวถึง โดยเฉพาะเกี่ยวกับความเข้ากันไม่ได้ระหว่างผลประโยชน์แห่งชาติและผลประโยชน์ของประชาชาติ ทำให้เราต้องใคร่ครวญด้วยหรือไม่ว่า ผลประโยชน์ของปัจเจกชนในฐานะคนของรัฐกับในฐานะมนุษยชาติอย่างที่จักรวาลทัศน์นิยมคาดหวังอาจต้องดำเนินต่อไปในแบบเส้นขนานที่ไม่วันบรรจบกันหรือไม่

กิจกรรม 2.2.4

จงอธิบายแนวทางการมุ่งก้าวพ้นสภาวะอนาธิปไตยของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ

แนวตอบกิจกรรม 2.2.4

แนวทางการมุ่งก้าวพ้นสภาวะอนาธิปไตยของความสัมพันธระหว่างรัฐมี 2 แนวทางหลักคือ แนวทางมาร์กซิสต์และแนวทางสันติประชาธิปไตย แนวทางมาร์กซิสต์เป็นที่แนวทางที่ปรากฏแพร่หลายในช่วงสงครามเย็นและในยุคเริ่มต้นของการปลดปล่อยอาณานิคม ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางมาร์กซิสต์คาดหวังว่าในที่สุดแล้วรัฐชาติจะถูกก้าวข้ามโดยชนชั้นกรรมาชีพจับมือกันขึ้นทำการปฏิวัติและเปลี่ยนระบบการปกครอง

ในชั้นแรกแม้ยังอาจมีกลไกของรัฐอยู่ แต่ก็ถูกปกครองโดยชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ แต่ในระยะสุดท้ายโครงสร้างการปกครองจะปราศจากรัฐตั้งที่เรารู้จักกัน เป็นคอมมิวนิสต์สากล ผลก็คือแนวทางนี้ได้พยายามส่งออกการปฏิวัติในนามชนชั้นกรรมาชีพไปทั่วโลก โดยเฉพาะในยุคของสงครามเย็น ในช่วงปลายสงครามเย็นก็ได้เกิดมีแนวทางใหม่ซึ่งพยายามเอาชนะสภาวะอนาธิปไตยที่เกิดจากความสัมพันธ์ของรัฐเช่นกัน ซึ่งมักเรียกกันในปัจจุบันว่าทฤษฎีสันติประชาธิปไตย โดยมองว่ารัฐที่มีลักษณะเป็นเสรีประชาธิปไตยไม่เคยทำสงครามต่อกันเลย แต่กลับสามารถก้าวข้ามความหวาดระแวงหรือความกลัวดังที่เป็นปมปัญหาหลักปรากฏในทางสองแพร่งด้านความมั่นคงได้ และกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนด้าน/ที่มั่นคงโดยที่มีเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์และค่านิยมร่วมกัน ซึ่งก็คือเสรีประชาธิปไตย เพื่อการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของระเบียบโลกดังกล่าว ผลลัพธ์ของวิหัตคิดในลักษณะดังกล่าวได้ปรากฏเป็นมาตรการเชิงนโยบายของมหาอำนาจ อาทิ สหรัฐอเมริกาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่เรียกว่านโยบายเปลี่ยนระบอบ ในการแทรกแซงรัฐที่ถูกมองว่าประสบปัญหาวิกฤตด้านมนุษยธรรมและเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพระหว่างประเทศ ควบคู่ไปกับความพยายามของการรวมกลุ่มของภูมิภาคต่างๆ ไปสู่การเป็นชุมชนความมั่นคงที่เน้นอัตลักษณ์และค่านิยมร่วมกัน

บรรณานุกรม

- Booth, Ken. (2007). *Theory of World Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Booth, Ken and Wheeler, Nicholas J. (2008). *The Security Dilemma*. New York: Palgrave Macmillan.
- Boucher, David. (1998). *Political Theories of International Relations*. New York: Oxford University Press.
- Buzan, Barry. (2004). *From International to World Society: English School Theory and the Social Structure of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (2014). *An Introduction to the English School of International Relations*. Malden, Massachusetts: Polity Press.
- Carr, Edward Hallett. (1964). *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*. New York: Harper & Row Publisher.
- Clark, Ian, and Neumann, Iver B. (eds.). (1996). *Classical Theory of International Relations*. London: Macmillan Press, Ltd.
- Jahn, Beate. (ed.). (2006). *Classical Theory in International Relations*. New York: Cambridge University Press.
- Jervis, Robert. (1978). "Cooperation under Security Dilemma." in *World Politics*. Vol. 30, Issue 2 (January), pp. 167-214.
- _____. (1983). "Deterrence and Perception." in *International Security*. Vol. 7, No. 3, pp. 1-30.
- Linklater, Andrew, and Suganami, Hideki. (2006). *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lipschutz, Ronnie D. (ed.). (1995). *On Security*. New York: Columbia University Press.
- Mearsheimer, John J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & Company.
- _____. (2013). *Why Leaders Lie: The Truth about Lying in International Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Mearsheimer, John J and Walt, Stephen M. (2016). "The Case for Offshore Balancing: A Superior U.S. Grand Strategy." in *Foreign Affairs*, Vol 94, no. 4 (July/August 2016), pp. 70-83.
- Snyder, Craig (ed.). (2008). *Contemporary Security and Strategy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Thucydides. *The Peloponnesian War*. Trans by Thomas Hobbes. Chicago: The University of Chicago Press.
- Waltz, Kenneth. (1979). *Theory of International Politics*. New York: Random House.
- Wendt, Alexander. (1999). *Social Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.